

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK PROGRAMI**

**AYASOFYA HASEKİ HÜRREM SULTAN HAMAMI
RESTORASYON ÖNERİSİ VE KÜTÜPHANE
OLARAK İŞLEV KAZANDIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan,
Selma BEKTAŞ**

**Danışmanı,
Prof.Dr. Vefa ÇETİN**

**Mayıs 2011,
İstanbul**

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Programı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi **Selma BEKTAŞ** tarafından hazırlanan “**Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Restorasyon Önerisi ve Kütüphane Olarak İşlev Kazandırılması**” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 08.06.2011

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

Jüri Üyesi: Prof.Dr.Vefa ÇETİN
Danışman– HAL.Üniv.Mimarlık ABD Öğr.Üyesi

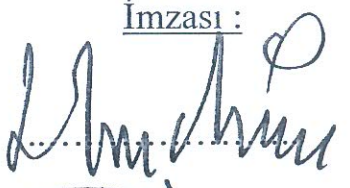
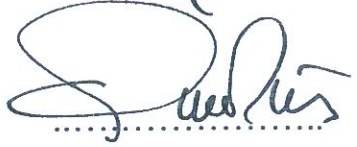

Jüri Üyesi: Prof.Dr.Onur ALTAN
HAL.Üniv.Mimarlık ABD Öğr.Üyesi

Jüri Üyesi : Doç.Dr.İpek FİTÖZ
MSGSÜ Öğr.Üyesi

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Ergün GÜRPINAR
HAL.Üniv.Mimarlık ABD (Yedek)

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Genco BERKİN
HAL.Üniv.İç Mimarlık ABD (Yedek)

İmzası :

TEŞEKKÜR

Çalıőmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danıőmanım sayın Prof. Dr. Vefa Çetin'e teşekkür eder ve saygılarımı sunarım.

Eğitim hayatım boyunca hiçbir zorluktan kaçınmayarak bu günlere gelmemi sağlayan, her türlü destekleriyle yardımcı olan annem Emriye BEKTAŞ 'a, babam Fehmi BEKTAŞ'a ve yüksek lisans çalıőmalarım süresince desteklerini esirgemeyen kardeőlerim Muhammet ve Ümit BEKTAŞ ile sevgili eőim Umut ÖZTÜRK 'e sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2011

Selma BEKTAŞ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TEŞEKKÜR.....	I
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IX
RESİMLER LİSTESİ.....	X
ÖZET.....	XIV
ABSTRACT.....	XVI
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I.....	2
1. HAMAM BİNA TASARIMI	2
1.1. Hamam Binaları.....	2
1.2. Tarihsel Gelişimi.....	2
1.2.1. Roma Döneminde Hamamlar.....	3
1.2.2. Bizans Döneminde Hamamlar.....	4
1.2.3. Erken İslam Döneminde Hamamlar.....	5
1.3. Türk Kültüründe Hamam Bina Mimarisi.....	6
1.3.1. Türk Kültüründe Hamam Binası.....	6
1.3.2. Türk Mimarisinde Hamam Binası.....	8
1.3.2.1. Osmanlı Öncesi Dönemi Hamam Binaları.....	8
1.3.2.2. Osmanlı Dönemi Hamam Binaları.....	10

1.3.3. Hamam Bina İç Sirkülasyonu.....	11
1.4. Türk Hamam Binası Mimari Özellikleri.....	19
1.5. Türk Hamam Binası İşlevleri.....	19
1.5.1. Soyunmalık Bölümü.....	19
1.5.2. Soğukluk (Ilıklık) Bölümü.....	20
1.5.3. Sıcaklık Bölümü.....	21
1.5.4. Isıtma Bölümü (Külhan).....	22
1.6. Çatı Sistemleri.....	23
1.7. İç Mekan Tasarımı.....	24
1.8. Aydınlatma.....	24
1.9. Mimar Sinan Dönemi Hamam Binaları.....	26
1.9.1. Mimar Sinan Eserleri Arasında Yer Alan Hamam Bina Örnekleri.....	26
BÖLÜM II.....	28
2. AYASOFYA HASEKİ HÜRREM SULTAN HAMAMI	
BİNASI.....	28
2.1. Konumu ve Çevre İlişkileri.....	28
2.2. Tarihçesi.....	31
2.3. Mimari Özellikleri.....	33
2.3.1. Tasarıma Etki Eden Faktörler.....	33
2.4. Binanın Bölümleri.....	34

2.4.1. Soyunmalık Bölümü	34
2.4.2. Ilıklık Bölümü.....	48
2.4.3. Sıcaklık Bölümü.....	52
2.4.4. Isıtma Bölümü(Külhan)	55
2.4.4.1. Sıcak ve Soğuk Su Depoları Bölümü.....	57
2.4.4.2. Cehennemlik Bölümü.....	58
2.5. Bina Cepheleri.....	58
2.5.1. Kuzey Doğu Cephesi.....	59
2.5.2. Kuzey Batı Cephesi.....	61
2.5.3. Güney Batı Cephesi.....	62
2.5.4. Güney Doğu Cephesi.....	64
2.6. Binada Kullanılan Malzemeler.....	65
2.6.1. Aydınlatma Özellikleri.....	66
2.7. Binadaki Tahribatlar.....	67
2.7.1. Form Deformasyonları.....	68
2.7.2. Yapı Elemanlarındaki Bozulmalar.....	68
2.7.3. Malzeme Bozulmaları.....	69
BÖLÜM III.....	70
3. RESTİTÜSYON VE RESTORASYON ÖNERİSİ.....	70
3.1. Restitüsyon Önerisi.....	70
3.2. Restorasyon Önerisi.....	70

3.2.1. Restorasyon Öncesi Hazırlık Çalışmaları.....	71
3.2.2. Özgün Yapı Elemanlarının Korunması.....	71
3.2.3. Yüzey Temizliği.....	73
3.2.4. Sağlamaştırma.....	74
BÖLÜM IV.....	75
4. BİNAYA YENİ İŞLEV VERİLMESİ.....	75
4.1. Yurdumuzda Tarihi Hamam Binalarına Yeni İşlev Verilmesi.....	75
4.1.1. Tahtakale Hamamı Binası.....	76
4.1.2. Keyvanbey Hamamı Binası.....	77
4.1.3. Bursa Ördekli Hamamı Binası.....	77
4.2. Kütüphane Tasarım Kriterleri.....	79
4.2.1. Şehir Kütüphaneleri.....	79
4.2.2. Umuma Açık Kütüphaneler.....	80
4.2.3. Bilimsel Kütüphaneler.....	80
4.3. Dünyada Kütüphane Dönüşümleri.....	82
4.3.1. Früstenfeldbrück Kütüphanesi.....	83
4.3.2. Leipzig Üniversite Kütüphanesi.....	84
4.3.3. Bayern Milli Kütüphanesi.....	85
4.3.4. Bosna Milli Kütüphanesi.....	86
4.3.5. Fransa Millî Kütüphanesi.....	87
4.3.6. Vatikan Kütüphanesi.....	88
4.3.7. Sarbon Üniversite Kütüphanesi.....	89

4.3.8. Mazarine Kütüphanesi	91
4.3.9. Sainte Geneviève Kütüphanesi.....	92
4.3.10. Versailles Kütüphanesi.....	93
4.3.11. British Museum Kütüphanesi.....	94
4.3.12. Hendon Kütüphanesi.....	96
4.3.13. Herzog August Kütüphanesi.....	97
4.3.14. Berlin Devlet Kütüphanesi – Prusya Kültür Varlığı.....	98
4.3.15. Saksonya Eyalet Kütüphanesi.....	99
4.4. Türklerde Kütüphane.....	100
4.5. Osmanlılarda Kütüphane.....	100
4.6. Kütüphanelerin İstatistik Verileri.....	101
4.7. Türkiye’deki Önemli Kütüphaneler.....	104
4.7.1. Atatürk Kitaplığı.....	105
4.7.2. İSAM (TDV Araştırma Kütüphanesi).....	105
4.7.3. Sermet Çifter Kütüphanesi.....	106
4.1.4. Beyazıt Devlet Kütüphanesi.....	107
4.1.5. Alman Arkeoloji Kütüphanesi.....	108
4.1.6. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi.....	108
4.1.7. İstanbul Araştırmalar Kütüphanesi.....	109
4.1.8. Süleymaniye Kütüphanesi.....	110
4.1.9. Milli Kütüphane.....	111
4.1.10. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi.....	112
4.1.11. Atatürk İl Halk Kütüphanesi.....	112
4.1.12. Ayasofya Sultan I. Mahmut Kütüphanesi.....	113
4.1.13. Köprülü Kütüphanesi.....	114
4.1.14. Atıf Efendi Kütüphanesi.....	114

4.1.15. Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi.....	115
4.1.16. Hakkı Tarık Us Kütüphanesi.....	115
4.1.17. Nuru Osmaniye Kütüphanesi.....	115
4.1.18. Feyzullah Efendi Kütüphanesi.....	116
4.1.19. Mirzazade Mehmet Efendi Kütüphanesi.....	116
4.1.20. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi.....	117
BÖLÜM V.....	118
5. AYASOFYA HASEKİ HÜRREM HAMAMININ KÜTÜPHANEYE DÖNÜŞÜM AŞAMALARI.....	118
5.1. Soyunmalık ve Giriş Bölümlerinde.....	118
5.1.1. Erkekler Bölümündeki Dönüşüm.....	118
5.1.2. Kadınlar bölümündeki Dönüşüm.....	120
5.2. Erkekler ve Kadınlar Ilıklık (Soğukluk) Bölümündeki Dönüşüm.....	122
5.3. Erkekler ve Kadınlar Sıcaklık Bölümlerindeki Dönüşüm.....	123
5.3.1. Çocuk Okuma Bölümü.....	124
5.4. Depolar (Isıtma Bölümleri).....	125
BÖLÜM VI.....	126
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	126
KAYNAKLAR.....	129

ŞEKİL KAYNAKLARI LİSTESİ.....	132
RESİM KAYNAKLARI LİSTESİ.....	133
EKLER.....	137
EK-1: Hamamın Bulunduğu Yerin Tarihsel Katmanları (Roma Dönemi, 1.katman).....	138
EK-2: Hamamın Bulunduğu Yerin Tarihsel Katmanları (Bizans Dönemi, 2.katman).....	139
EK-3: Hamamın Bulunduğu Yerin Tarihsel Katmanları (Osmanlı Dönemi, 3.katman).....	140
EK-4: Yapıda Bulunan Çiçek Motifleri.....	141
EK-5: Hamam Binasının Korunması Gerektiğini İspatlayan 1939 Tarihli Belge...142	
EK-6: Hamam Binasının Rölöve Projesi.....	144
EK-7: Hamam Binasının Restorasyon Projesi Planları.....	145
ÖZGEÇMİŞ.....	146

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1.1 : Haçvari Dört Eyvanlı ve Köşe Hücreli Tip Şeması.....	16
Şekil 1.2 : Yıldız Şeklinde Sıcaklıklı Tip Şeması.....	16
Şekil 1.3 : Kare Bir Sıcaklık Etrafında Sıralanan Halvet Hücreli Tip Şeması.....	17
Şekil 1.4 : Sıcaklık Mekanı Çok Kubbeli Olan Tip Şeması.....	17
Şekil 1.5 : Sıcaklık Mekanı Orta Kubbeli ve Çift Halvetli Tip Şeması.....	18
Şekil 1.6 : Soğukluk, Sıcaklık ve Halvet Eş Mekanlar Olan Tip Şeması.....	18
Şekil 1.7:Külhan (Isıtma Bölümü) Şeması.....	22
Şekil 2.1 : Mimar Thiers Tarafından Tasarlanmış Tarihi Alan Haritası.....	30
Şekil 2.2: 1928’de Biritish Acedemy-S.Casson Kazısı Sonunda Hazırlanan Hipodrom Yanındaki Kalıntılar ve Zeuxippos Hamam Binası Planları.....	31
Şekil 2.3 : Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası Planı.....	35
Şekil 2.4 : Kadınlar Soyunma Bölümü Planı.....	40
Şekil 2.5 : Erkekler Soyunmalık Bölümü Planı.....	41
Şekil 2.6 : Yapının Soyunmalık Bölümünde Vitraylar.....	44
Şekil 2.7 : Ilıklığın Yanında Bulunan Soğuk Yıkama Odası ve Mukarnas Çizimi.....	50
Şekil 2.8 : Göbek Taşından Kesit.....	54
Şekil 2.9 : Sıcaklık Bölümü Kubbe Planı.....	55
Şekil 2.10 :Binanın Kuzey Doğu Cephesi.....	59
Şekil 2.11 :Binanın Kuzey Batı Cephesi.....	62
Şekil 2.12 : Binanın Güney Batı Cephesi.....	63
Şekil 2.13 : Binanın Güney Doğu Cephesi.....	65
Şekil 5.1 : Kütüphane Okuma Salonu Zemin Kat (Erkekler Soyunmalık Bölümü).....	118
Şekil 5.2 : Kütüphane Okuma Salonu 1. Kat(Erkekler Soyunmalık Bölümü).....	119
Şekil 5.3 : Kütüphane Okuma Salonu 2. Kat (Erkekler Soyunmalık Bölümü).....	120
Şekil 5.4 : Kütüphane Sergi-Satış Bölümü 1.Kat (Kadınlar Soyunmalık Bölümü)	121
Şekil 5.5 : Kütüphane Sergi ve Oryantasyon Bölümleri 2. Kat (Erkekler Soyunmalık Bölümü).....	121
Şekil 5.6 : Bilgi işlem ve Bilgisayarlı Çalışma Bölümleri (Erkekler Ilıklık Bölümü).....	122
Şekil 5.7: Bilgi İşlem ve Bilgisayarlı Çalışma bölümleri (Kadınlar Ilıklık Bölümü).....	123
Şekil 5.8 : Grup Çalışma Odaları (Sıcaklık Bölümü).....	124

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Resim 1.3 : Kusayr'ı Amra.....	5
Resim 1.1 : İngiltere'nin Bath Kentinde Bulunan Bath Roma Hamamları'ndan Bir Görünüm.....	3
Resim 1.2 : Bizans Dönemi Hamam Binası Kalıntısı.....	4
Resim 1.4 : Eski Kaplıca İsmi İle Tanınan Armutlu Hamamı Binası	7
Resim 1.5 : Kütahya'nın Yoncalı Köyündeki Selçuklular'a Ait 800 Yıllık Hamam Binası.....	9
Resim 1.6 : Yaşmaklı Havalandırma Bacası.....	20
Resim 1.7 : Hamam Binasının Isıtılması İçin Kullanılan “Hipokaust Sistem”e Bir Örnek Andautonija Hamamı.....	20
Resim 1.8 : Fil Gözleri.....	21
Resim 1.9 : Çırağman.....	25
Resim 2.1 : Hamam Binasının Günümüzdeki Haline Ait Hava Fotoğrafi.....	28
Resim 2.2 : Hamam Binasının Uydu Fotoğrafi.....	29
Resim 2.3 : Sultanahmet Meydanı (1927).....	32
Resim 2.4 : Ayasofya'ya Bakan Erkekler Bölümü Giriş Cephesi.....	34
Resim 2.5 : Revak ve Kemerler.....	36
Resim 2.6 : Sutunlar.....	36
Resim 2.7 : Revağın Ortasındaki Kubbe Tuğla Örgüsü.....	37
Resim 2.8 : Erkekler Bölümünün Girişindeki Portal	37
Resim 2.9 : Giriş Kapıları.....	38
Resim 2.10 : Erkekler Soğukluk Kubbe Eteği.....	38
Resim 2.11 : Soyunmalık Kubbesinin Üstünde Bulunan Kubbe Aydınlatma Feneri	39
Resim 2.12 : Soyunmalık Kubbelerinde Kullanılan İki Sıralı Ve Tek Sıralı Kirpi Saçak.....	39
Resim 2.13 : Yaşmak ve İçindeki Hava Bacası.....	40
Resim 2.14 : Erkekler Soyunmalık Bölümü.....	41
Resim 2.15 : Kadınlar Soyunmalık Bölümü.....	42
Resim 2.16 : Erkekler Soyunmalık Bölümünün Zemin Kat Kotundaki Lokma Parmaklıklı Pencere.....	43
Resim 2.17 : Soyunmalık Bölümünde İç Pencere.....	44
Resim 2.18 : Soyunmalık Bölümünde Dış Pencere.....	44

Resim 2.19 : 1935 Yılına Ait Fotoğraf.....	45
Resim 2.20 : Bugün Dış Pencerelelerin Olduğu Bölümde Kepenklerin Bulunduğu ve Hiçbir Şeyin Bulunmadığı 1942 Yılına Ait Fotoğraf.....	45
Resim 2.21 : Erkekler Soyunmalık Bölümünün Ortasında Bulunan Havuzun Tepesindeki Balık Figürü.....	46
Resim 2.22 : Yapıya Sonradan Eklendiği ve Aynı Dönemde Başka Fotoğraflarda Gözükmeyen Ek Yapı 1942.....	47
Resim 2.23 : Varolduğu İddia Edilen Ek Yapının Görünmediği Erkekler Soyunmalık Bölümü Duvarı.....	47
Resim 2.24 : Kadınlar Ilıklık Bölümü.....	48
Resim 2.25 : Erkekler Ilıklık Bölümü.....	48
Resim 2.26 : İki Kubbe Ve Bir Düz Bölümden Oluşan Tuvalet Üst Örtüsü.....	49
Resim 2.27 : Ilıklığın Yanında Bulunan Soğuk Yıkama Odası.....	49
Resim 2.28 : Ilıklık Kubbeleri.....	50
Resim 2.29 : Mukarnaslar.....	51
Resim 2.30 : Mukarnaslar.....	51
Resim 2.31 : Eyvan (Erkekler Sıcaklık Bölümünden).....	52
Resim 2.32 : Sıcaklık Bölümünde Bulunan Eyvanların Korkulukları.....	52
Resim 2.33 : Göbek Taşı.....	54
Resim 2.34 : Sıcaklık Bölümünde Kubbe Etekleri.....	54
Resim 2.35 : Sıcaklık Bölümü Kubbesi.....	55
Resim 2.36 : Külhanın Yıkılmış Durumu (1942).....	56
Resim 2.37 : (Solda) Restorasyondan Sonra Külhanda Bulunan Mevcut Kazan (Sağda) Külhanın Çatısını Taşıyan Çelik Konstrüksiyon.....	56
Resim 2.38 : Sıcak Su Deposunda Bulunan Kazan.....	57
Resim 2.39 : Suyun Fazla Isınmasını Engellemek Amacıyla Sirkülasyonu Sağlayan Duvardaki Delikler.....	57
Resim 2.40 : Cehennemlik.....	58
Resim 2.41: Binanın Kuzey Doğu Cephesi.....	60
Resim 2.42: Binanın Kuzey Batı Cephesi.....	61
Resim 2.43 : Binanın Güney Batı Cephesi.....	63
Resim 2.44 : Binanın Güney Doğu Cephesi.....	64
Resim 2.45 : Kapı Bitişleri.....	65
Resim 2.46 : Binanın Üst Örtüsü.....	66
Resim 2.47: Binanın Üst Örtüsü Kubbeleri.....	66

Resim 2.48: Yapıda Erkekler Sıcaklık Bölümü Halvetlerinden Birinde	
Bulunan “Çırağman” Kalıntısı.....	67
Resim 4.1 : Tahtakale Hamamı Binası (İstanbul Kahvehanesi).....	76
Resim 4.2 : Keyvanbey Hamamı Binası (Kafe Şehzade).....	77
Resim 4.3 : Ördekli Hamamı Binası (Çok Amaçlı Kültür Merkezi).....	78
Resim 4.4 : Früstenfeldbrück Kütüphanesi.....	83
Resim 4.5 : Leipzig Üniversite Kütüphanesi.....	84
Resim 4.6 : Bayern Milli Kütüphanesi.....	85
Resim 4.7 : Bosna Milli Kütüphanesi.....	86
Resim 4.8 : Fransa Milli Kütüphane (Bibliothèque National).....	87
Resim 4.9 : Vatikan Kütüphanesi.....	89
Resim 4.10 : Sarbon Üniversite Kütüphanesi.....	90
Resim 4.11 : Mazarine Kütüphanesi.....	91
Resim 4.12 : Sainte Geneviève Kütüphanesi.....	92
Resim 4.13 : Versailles Kütüphanesi.....	93
Resim 4.14 : British Museum Kütüphanesi.....	94
Resim 4.15 : Hendon Kütüphanesi.....	96
Resim 4.16 : Herzog August Kütüphanesi.....	97
Resim 4.17 : Berlin Devlet Kütüphanesi – Prusya Kültür Varlığı.....	98
Resim 4.18 : Saksonya Eyalet Kütüphanesi.....	99
Resim 4.19 : Atatürk Kitaplığı.....	105
Resim 4.20 : İSAM (TDV Araştırma Kütüphanesi).....	105
Resim 4.21 : Sermet Çifter Kütüphanesi.....	106
Resim 4.22 : Beyazıt Devlet Kütüphanesi.....	107
Resim 4.23 : Alman Arkeoloji Kütüphanesi.....	108
Resim 4.24 : İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi.....	109
Resim 4.25 : İstanbul Araştırmalar Kütüphanesi.....	110
Resim 4.26 : Süleymaniye Kütüphanesi.....	110
Resim 4.27 : Milli Kütüphane.....	111
Resim 4.28 : Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi.....	112
Resim 4.29 : Atatürk Kütüphanesi (İzmir).....	113
Resim 4.30 : Ayasofya Sultan I. Mahmut Kütüphanesi.....	113
Resim 4.31 : Köprülü Kütüphanesi.....	114
Resim 4.32 : Atıf Efendi Kütüphanesi.....	114
Resim 4.33 : Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi.....	115
Resim 4.34 : Feyzullah Efendi Kütüphanesi Cephesi.....	116

Resim 4.35 : Mirzazade Mehmet Efendi Kütüphanesinden Kalan Kalıntılar.....	116
Resim 4.36 : Hacı Selim Ağa Kütüphanesi.....	117

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Selma BEKTAŞ
Anabilim Dalı : Mimarlık
Programı : Mimarlık
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Vefa ÇETİN
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans –Mayıs 2011

AYASOFYA HASEKİ HÜRREM SULTAN HAMAMI RESTORASYON ÖNERİSİ VE KÜTÜPHANE OLARAK İŞLEV KAZANDIRILMASI

ÖZET

Osmanlı kültüründe hamam binaları, dilden edebiyata ve gündelik hayata kadar Osmanlı kültüründe önemli bir yer tutmuştur. Tüm Türk toplulukları gibi temizliğe önem veren Osmanlılar, gittikleri her yerde hamam binalarını inşa etmişlerdir. Anadolu'nun her köşesinde, yok olmaya yüz tutmuş hamam binalarının bulunması, bunların doğru tespiti, analizi, belgelenmesi, değerlendirilmesi ve korunabilmesi sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Tez kapsamında incelenen Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası, Osmanlı Klasik dönemi mimari özelliklerini yansıtmaktadır. Osmanlı hayatında önemli bir yere sahip olan hamam yapıları, modern hayatla beraber yıkanma işlevinin konut iç mekanına girmesi ile işlevsel özelliklerini yitirdikleri, buna bağlı olarak da çoğu terk edildiğinden yıpranmış, harap olmuş ya da tamamen yok olmuştur.

Bu araştırmada; Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nın barındırdığı değerlerin korunması ve sorunlarının çözülmesine yönelik restorasyon önerisinin oluşturulması amacıyla; belgeleme, analiz, değerlendirme ve sentez aşamalarını kapsayan çalışma yöntemi izlenmiştir.

Çalışmanın amacı, Sultanahmet Meydanı'nda bulunan kültür varlıklarından biri olan atıl kapasitedeki; Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nın bugünkü durumunu analitik incelemeler ve değerlendirmelerle belgelemek, yapının özgün durumunu ortaya koymak ve koruma ilkeleri ışığında binanın sürdürülebilir korunmasına yönelik restorasyon önerisi getirmektir.

Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası restorasyon önerisi ve kütüphane olarak işlev kazandırılması'nı konu eden bu tez 5 bölümden oluşmaktadır.

Bölüm I 'de hamam binalarının tasarımıyla ilgili genel bilgiler verilmiş, hamam yapılarının tarihsel gelişimi anlatılmıştır. Türk Hamamının, Türk kültürü içindeki yeri ve mimari özellikleri anlatılmıştır.

Bölüm II' de , Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası' nın konumu, tarihçesi, mekansal ve mimari elemanlarının özellikleri detaylı bir biçimde incelenmiş, değişim ve bozulmalar tespit edilerek günümüzdeki durumu değerlendirilmiştir.

Bölüm III' de, Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası' nın restitüsyon önerisi, restorasyon önerisi doğrultusunda yapıya yapılması gereken müdahalelere yer verilmiştir.

Bölüm IV 'de uygun işlev araştırması yapılmış ve Kütüphane ve Sergi Merkezi işlevi verilen hamam yapısıyla ilgili kriterlerin ve gerekli bilgilerin elde edilmesi amacıyla kütüphanenin tarihine kısaca değinilmiş, dünyadaki ve Türkiyedeki önemli kütüphane örnekleri incelenmiştir.

Bölüm V ' de Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nın kütüphaneye dönüşümüne yer verilmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme bölümü olan bölüm VI' da ise, karşılaştırmalı değerlendirme yoluyla elde edilen sonuçlar anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hürrem Sultan, Türk Hamamı, Restorasyon, Kütüphane

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Selma BEKTAŞ
Field : Architecture
Program : Architecture
Supervisor : Prof.Dr. Vefa ÇETİN
Degree Awarded and Date : Master – May 2011

PROPOSAL FOR THE RESTORATION OF THE AYASOFYA HASEKI HURREM SULTAN BATHHOUSE AND ITS UTILIZATION AS A LIBRARY

ABSTRACT

Bathhouses had an important place in various cultural issues in the Ottoman period from linguistics to literature and daily life. The Ottomans, who gave much emphasis to hygiene, built bathhouses everywhere they came to rule. The presence of almost dissolved bathhouses has evoked concerns regarding their correct detection, analysis, documentation, utilization and protection.

The Haseki Hurrem Sultan Bathhouse, which is the subject of this thesis, reflects the architectural characteristics of the Ottoman Classical period. Bathhouses, which played an important role in Ottoman life, lost their functionality as the bathing function relocated into the household, and thus most of them were are now outworn, ruined or totally vanished due to being abandoned.

In this thesis; a method consisting of the phases of documentation, analysis, evaluation and synthesis is applied to the end of composing a proposal regarding the protection of the values embodied in the Haseki Hurrem Sultan Bathhouse and solution of its problems.

The purpose of the study is to document the current situation of the Haseki Hurrem Sultan Bathhouse, one of the many cultural treasures located in Sultanahmet sitting idle, through analytical investigations and evaluations, to display its original situation and come up with a restoration proposal for its sustainable protection.

This thesis, which handles a restoration proposal for the Ayasofya Haseki Hurrem Sultan Bathhouse and its utilization as a library, comprises of five sections:

In section I, general information regarding the design of bathhouse buildings and the buildings' historical development is provided. The role of bathhouses in Turkish culture and their architectural characteristics are also mentioned.

In section II, the location, history, spatial and architectural elements of the Ayasofya Haseki Hurrem Sultan Bathhouse are investigated in detail, the changes and corruptions determined and its current situation analyzed.

In section III, the restitution proposal for the Ayasofya Haseki Hurrem Sultan Bathhouse and the necessary interventions in line with the restoration proposal are explained.

In section IV, research into an appropriate function is conducted, the history of the library is briefly mentioned and important examples of libraries in the world and in Turkey are examined, to the end of determining the criteria and gathering the relevant information for bathhouse structures being utilized as libraries and exhibition centers.

Section V includes the transformation of the Ayasofya Haseki Hurrem Sultan bathhouse into a library.

In section VI, which is the conclusion and evaluation part, the conclusions provided by the comparative evaluation method are explained.

Key words: Hurrem Sultan, Turkish bath, Restoration, Library

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Tarihi yapılar, yapıldıkları dönemin duygu, düşünce ve yaşam biçimini yansıtmaktadırlar. Hamam binaları, tarih boyunca Türklere ait yerleşmelerin değişmeyen elemanı olmuştur. Temizliğin önemli olduğu Osmanlı yaşantısında hamam binaları, çoğu zaman başka bir yapıya vakfedilmek üzere yapılmışlardır. Bu özellikleri ile toplum yaşamında önemli bir yer tutmaktaydı.

Hamam binaları da, diğer mimari yapılar gibi, en güzel örneklerini Osmanlı klasik dönemde vermişlerdir. Bu dönemde bir çok eser oluşturan Mimar Sinan, Kara Ahmet Paşa Camii'ni takiben 1556 'da, Ayasofya civarında Zeuxippus hamamının yerinde Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nı inşa ettirmiştir.

Bu çalışmada; mimari bütünlüğü korunmuş olan Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası ele alınmış, bu yapının mimari ve sanat değerinin belirlenmesi ile restorasyon önerisi yapılarak korunması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı

Tez çalışmasında kaynak taraması yapılmış, hasar tespitleri ve bozulmaları ortaya konulmuştur.

Hazırlanan restorasyon projesinde ise yapıya özgü müdahaleler belirlenerek yapının yeni bir işlev kazanması için öneride bulunulmuştur.

Yapı, belirli bir anlatım düzenine göre tanıtılmış, metinler fotoğraflarla desteklenmiştir.

BÖLÜM I

1. HAMAM BİNA TASARIMI

1.1. Hamam Binaları

Tarih boyunca; rahatlama, dini bir gereklilik ve vücut temizliği gibi farklı amaçlarla insanlar yıkanarak ruhlarını temizlemişlerdir. Önceleri açık havada, kutsal sayılan nehir ve ırmaklarda; gerek beden gerekse ruh temizliği için yıkanma ihtiyacı karşılanırken daha sonraları bu işlem için kapalı mekanlar yapılmıştır.

Yıkanmayı günlük hayatın bir parçası durumuna getiren Yunanlılar inşa ettikleri hamam binaları için, Klasik devirde deniz ve dere kıyılarında yüzme sporu için özel tesisleri, temizlik içinde özel halk hamam binalarını inşa etmişlerdi. Bu yapılar kadın ve erkek için ayrı ayrı düzenlenmiş, soğuk su havuzu ve sportif faaliyetlerden sonra soğuk duş alınan tesislerden oluşmaktaydı.¹

1.2. Tarihsel Gelişimi

Temizlenmenin tarihi, çağlar öncesine kadar uzanmaktadır. İnsanoğlu, önceleri akarsu ve denizlerde arınmış, inançlarının etkisi altında bedenini tapınağı olan açık ve kapalı odalar meydana getirip, günümüz banyo kültürünün kaynağı olan hamam binalarını oluşturmuştur.

İlk hamam binaları genellikle üstü açık banyo niteliği taşımaktaydı. Ruh ve bedenini arınması, hastalıklardan korunmak gibi amaçlarla, Hintliler Ganj, Asurlular Fırat, Mısırlılar Nil gibi kutsal anlam yükledikleri nehirlerin kaynaklarında topluca yıkanmışlardır. Tabiat varlıklarının tanrı olarak benimsendiği çağlarda insanoğlu için yıkanmak, arınmış bir ruhla tanrı katına çıkabilmenin ilk adımıydı. Bu nedenle, tanrı

---

¹ Yılıbirt, S. (1991). İstanbul II. Bayezit Hamamı Restorasyon Projesi, İstanbul: Yüksek Lisans Tezi İTÜ Fen Bilimleri Ens. Restorasyon Bölümü

temsilcisi olarak nitelendirdikleri Ganj, Fırat, Nil, Sakarya, Amazon gibi nehirlerin öncelikle bedenlerini kötü ruhlardan arındırdığına ve beden hastalıklara karşı şifa bulduğuna inanılmıştır .²

Eski Mısır inançlarına göre, tanrılar suyu, insanların öncelikle kötülüklerden arınması, sıcaklarda serinlemesi için yaratmıştır. Doğada sular belirli tanrıların himayesi altında bulunduğundan, insanın o suyla arınması, temizlenmesi gerekmektedir. İnsan temiz olduğu sürece dini görevlerini yerine getirebilmekte ve yıkanmayan insanın ruhu da kirli sayılmaktaydı. Bu nedenle suların kutsal sayıldığı, tanrı olarak saygı gördüğü medeniyetlerde, su ile yıkanmak ruh ve beden arınmasının temel taşı niteliğinde olmuştur. Hamam binalarının tarihsel gelişimi incelendiğinde mimari tasarımı aşağıdaki aşamalardaki gibidir.

1.2.1. Roma Döneminde Hamam Binaları

1.2.2. Bizans Döneminde Hamam Binaları

1.2.3. Erken İslam Döneminde Hamam Binaları

1.2.1. Roma Döneminde Hamam Binaları

Roma Döneminde içi özel olarak ısıtılan, sıcak sulu, halka açık hamam mimarisi ortaya çıkmıştır. İmparatorluk döneminde gerek büyüklük, gerek sistem, gerekse süslemeler açısından oldukça abartılı inşa edilmişlerdir. Bunların en ünlüleri ‘‘Caracalla, Titus, Diocletianos ve Constantinus’’ hamam binalarıdır.³

---

² Eyyuboğlu, İ.Z. (1998). "Anadolu İnançları - Anadolu Üçlemesi 1 (Yıkanma)", Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, s. 168 Duriye BOZOK 66

³ Mustilli, D. (1966). "Roman Architecture", Encyclopedia of World Art, Mc Graw and Hill Co., London XII:507-524

Resim 1.1. İngiltere'nin Bath Kentinde Bulunan Bath Roma Hamamları'ndan Bir Görünüm.
Sütunların Üstünden İtibaren Tüm Yapı Sonradan Yapılmıştır

Roma hamamı binası, önünde etrafı revaklarla çevrili bazı spor oyunları ve güreşler yapıldığı Palestra veya Atrium denilen bir avlu, duvarlar boyunca sedirlerin ve hizmetli odalarının yer aldığı soyunma yeri "Apoditerisma", içinde soğuk sulu açık yüzme havuzu bulunan "Frigidarium", dinlenme bölümü "Tepiderium", hamamın en sıcak bölümü olan "Caldarium"; buhar banyosu ve terlemek için bulunan özel hücre "Sudatorium", sıcak hava ve suyun sağlandığı (külhan) "Praefurnium" ile bahçe yer almaktadır.⁴

İslam ve Türk Hamam Binaları ile aynı özellikler gösteren Roma Hamam Binalarında, sıcak hava "hypocaustum" (cehennemlik) denilen bir bodrumda tuğla ayakların arasında dolaşarak "tepidarium" ve "caldarium"u tabandan ısıtıttıktan sonra, duvarların içine yerleştirilen pişmiş künklerin yardımı ile dışarı atılarak yapılan bir ısıtma sistemi sağlanmıştır.⁵

Roma' da, hamam binaları sadece yıkanma yeri değil sportif faaliyetlerin yapıldığı, kitapların okunduğu, müsabakaların seyredilip dostlarla görüşülüp sohbet edildiği özel mekanlar olarak tasarlanmışlardır.

---

⁴ Aru, K.A. (1949). Türk Hamamları Etüdü, Doçentlik Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

⁵ Ülgen A.S. (1950). İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi

1.2.2. Bizans Döneminde Hamam Binaları

330'larda Constantinopolis adıyla imparatorluğun ortak başkenti olarak yeniden kurulan İstanbul'da Bizans döneminde büyük hamam binaları yapılmıştır. ⁶

Resim 1.2. Bizans Dönemi Hamam Binası Kalıntısı. İzmir İli Selçuk İlçesi, Ephesos Antik Kentinin kuzey yönündeki meydanın ortasında bulunmaktadır.

Bu hamam binalarının bilinen tek örneği Augusteion meydanında, yerleşim geleneğini Haseki Hamamı Binası ile sürdüren Zeuksippos Hamamı binasıdır. 5.yüzyılda tamamen mermer kaplamalı ve çeşitli imparator, consül, filozof ve Homeros gibi şairlerin heykellerine de yer veren bu kapsamlı hamam binası ismini bir Zeus tapınağından almıştır. Kentin emperyal odağında hamam binasının çevresinde Philoksenus Binbirdirek ve Basilika Yerebatan Sarnıçları ve Belgrad ormanlarında çeşitli Roma kemerlerinin bağlandığı Valens Bozdoğan kemeri yer almaktadır. Aspar, Aetius, Mokios gibi açık hava sarnıçlarıyla birlikte Bizans döneminde İstanbul'da çok sayıda hamam binasını da kapsayan gelişmiş bir su şebekesi bulunmaktaydı.

1.2.3. Erken İslam Döneminde Hamam Binaları

İslam ülkelerinde, hamam mimarisi genellikle VIII. Yüzyılda Emeviler devrinde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde yapılan, Kusayr'ı Amra, Kasrül Hayr,

⁶ Aru, K.A. (1949). Türk Hamamları Etüdü, Doçentlik Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

Hamamüssarah, Hırbetül Mefcer gibi ilk İslam hamam binaları antik geleneği devam ettiren Bizans hamam binalarına benzemekle birlikte, plan şemaları genellikle, birbirini takip eden soğukluk, ılıkılık ve sıcaklık mekânlarından oluşmaktadır. ⁷

Resim 1.3. Kusayr'ı Amra

8. yüzyılın ilk yarısına ait Hırbet el Mefcer, Emevi saraylarının en büyüklerinden biridir. Kazılarla ortaya çıkarılan sarayın, hamam binasını ve zeminini zengin döşeme mozaikleri kaplamaktadır. Hamam binasındaki panolardan biri figürlüdür. Ortada büyük bir ağaç, ağacın iki yanında da hayvan figürleri yer almaktadır. Solda iki gazal, sağda ise yine bir gazal ile ona saldıran bir aslan tasvir edilmiştir. Bu figürler sembolik anlamlar taşımaktadır.

1.3. Türk Kültüründe Hamam Bina Mimarisi

Osmanlı döneminde hamam kültürü geleneksel şehir dinamikleri arasında yer alan, kamu yararı gözetilerek oluşturulan pek çok kurum gibi, kuruluş amaçlarının basit sınırları ötesine geçerek bir çeşit forum niteliği kazanmıştır. Cami, tekke, çarşı üçgeni içinde yaşanan gündelik hayatın sınırlarını genişleten hamam binaları, kahvehaneler dışında halkın toplanabildiği mekanlardır.

---

⁷ Creswell, K.A.C., "Ashort Account of, Early Muslim Arctitecture", Encyclopedia of World Art, Mc Graw and Hill Co., G.Britain, 300 (1958).

1.3.1. Türk Kültüründe Hamam Binası

XV ve XVI. Yüzyıl'da hamam binalarının şehir hayatında belirgin bir rol almaya başladıkları dönemdir.

Kadınlar hamamını gözlemleyen Lady Montagu' da bu mekanların her çeşit şehir dedikodusunun yapıldığı birer kadınlar kahvesi sayılabileceğini belirterek, "Eski İstanbul' da kadınlar hamamı bir eğlence yeri idi. Kırk hamamı, gelin hamamı gibi özel günlerde topluca hamama gidilir; gün boyunca çalgılar çalınır, çengiller oynar, yenilir içilirdi." diye söz etmektedir. Hamam binalarındaki dedikodu trafiğini ve karşılıklı çekişmeleri gözlemleyen Edmondo de Amicis, ise hamam binalarının bir tiyatro olduğunu belirterek, sosyal hayatın içerisinde önemli bir yapı olduğunu belirtmiştir.⁸

Hamam kültürü Türklerle özdeşleşmiştir. Bu yüzden hamam denince ilk akla gelen Türkler, Türkiye denince de ilk akla gelen yapı türleri Türk Hamamı Binalarıdır. Türk hamamı binası, XV. yüzyılın ortalarında geleneksel Türk banyosunun Anadolu'nun hamam kültürü ile bir araya gelmesinden ortaya çıkan bir yapı türüdür. Hamam binaları içe dönük yaşayan Osmanlı toplumunun bir nevi sosyalleştiği alanlardır. İnsanların yıkanma, temizlenme, tedavi amaçlı kullanımlarının yanı sıra kız beğenme, gelin, güvey hamamı gibi çeşitli etkinliklerin yapıldığı eğlence mekânlarıdır. Yıkanma ve temizlenme amacıyla, çok eski zamanlardan bu yana birçok yapı inşa edilmiştir. Anadolu'nun tarihine bakıldığında, bu amaçla yapılmış olan ılıca, kaplıca ve hamam yapıları dikkat çekmektedir. Hamam binaları, daha çok yapay ısıtma sistemi ile ısıtılmışlardır.

---

⁸ Işın, E.(1990) Türk Hamamları Tarihçesi, İstanbul: Dekorasyon Dergisi, 110-111

Resim 1.4. Eski Kaplıca İsmi İle Tanınan Armutlu Hamamı Binası .Sultan I. Murad Döneminde 1385 Yılında Yapılmıştır. Bursa'da Yapılmış En Eski Kaplıca Hamam Binasıdır

Türk Hamamı Binası, İslam etkisinde şekillenmiş, fonksiyonları ve kurgusu İslami ölçütlere uygun düzenlenmiş binalardır. İslamiyete göre durgun su ile temizlenmenin uygun olmaması ve temizlenmenin akan su ile olacağı kabulü sebebiyle Türk Hamam Binalarında Roma hamam binalarında bulunan havuzlar, birçok hamam binasında rastlanan banyo tekkesi, küvet vb. öğeler yer almamaktadır. Halkın ibadeti ile ilgili olarak büyük önem taşıyan bu yapılar, lüksten çok bir ihtiyaca hizmet etmek için tasarlandıklarından dolayı, saray hamamları dışında iç mekân tasarımında aşırı süslemeler yapılmamıştır. Cami, saray, medrese hamam binaları yanı sıra özel halk hamam binaları da yapılmıştır.

Türkler'de külliyelerin (Beyazıt, Yeni Cami vb. gibi) ve daha küçük komplekslerin (Küçük Ayasofya, Murat Paşa vb. gibi) kendilerine ait hamam binaları bulunmaktaydı. Vakıf sahipleri kurdukları müesseselere gelir sağlamak için şehrin başka yerinde, hatta diğer şehirlerde de hamam binası yaptırmışlardır. (Haseki Hürrem Sultan'ın Ayasofya önündeki hamam binası gibi). Özel mülkiyet tarafından işletilen bu yapılar gelir getirdikleri sürece ayakta kalabilmişler ve bu özelliklerini kaybedince de çoğu kapanmıştır.

1.3.2. Türk Mimarisinde Hamam Binası

Türk mimarisinde hamam binalarının tarihsel gelişimini 2 ayrı dönemde incelemek gerekmektedir.

1.3.2.1. Osmanlı Öncesi Dönemi Hamam Binaları

- a. Artuklular Dönemi
- b. Selçuklular Dönemi
- c. Anadolu Beylikleri Dönemi

1.3.2.2. Osmanlı Dönemi Hamam Binaları

1. Erken Dönem
2. Klasik Dönem (1453- 1703)
3. Klasik Dönem Sonrası

1.3.2.1. Osmanlı Öncesi Dönemi Hamam Binaları

Artuklu, Selçuklu, Anadolu Beylikleri Dönemi

Artuklu hamam binaları, Anadolu’da bilinen Selçuklu hamam binaları dışında erken dönem yapılarıdır. Bu dönemden günümüze ulaşan Mardin Sitti Radviye ve Yeni Kapı hamam binalarında görülen taşlık, soğukluk ve sıcaklık arasındaki koridor ve gelişmiş sıcaklık mekanlarına sahiptir.

Selçuklular döneminde, hamam binalarının bir kısmı ılıca ya da kaplıca denilen tabii sıcak sulu, bir kısmı ise suyu ısıtılan türden yapılmıştır. Bu dönemde, Anadolu’da yıkılan bazı kaplıcaların yerine eski temellerden yararlanılarak, Konya Ilgın ve Kütahya Yoncalı, Yalova Termal’de olduğu gibi yeni kaplıcalar ile İslami temizlik şartlarına uygun temizlik yapılacak bir biçimde, kurna başında su dökülmek suretiyle, akan suyla temizlik yapılan yeni hamam binaları inşa edilmiştir. Kayseri

Hunad (Mahperi) Hatun, Alanya Selçuklu Hamamı bu dönemde inşa edilen hamam binalarındandır.⁹

Resim 1.5. Kütahya'nın Yoncalı Köyündeki Selçuklular'a Ait 800 Yıllık Hamam Binası

Selçuklular, Beylikler ve özellikle Osmanlı dönemlerini kapsayan tarihsel süreç içinde Anadolu' da hamam binaları dini ve ticari yapılarla beraber şehir hayatının önemli öğelerinden olmuştur. Beylikler döneminde Konya Meram Hamamı Binası gibi daha çok çifte hamam binaları yapılmıştır. İmaret sistemi içinde şekillenen Anadolu şehirlerinde hamam binaları ait oldukları yapı manzumesinin merkezi olan cami cemaatine hizmet vermesi ve iyi gelir getirmeleri sebebiyle gelir kaynağı olarak vekfedilmişlerdir.

Anadolu'da gerek tek gerekse çifte hamam binalarında soğukluk, ılıkılık, sıcaklık, su deposu ve külhan sıralamasıyla planlama yapılmaktadır. Taşlık, aralık ve usturalık mekânları ise bu planlamanın içinde zaman zaman görünen mekânlardır. Hamam binası mekânları genellikle tek bir aks üzerinde ard arda sıralanırken; kimi

---

⁹ Önge, Y. (1979). Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma, Ankara : Vakıflar Dergisi, 12:121-135

zaman topoğrafik durumdan veya parsel boyutlarından dolayı soyunma veya ılıklik bu akstan koparilarak konumlandırılmıştır. Soğukluk ve ılıklik mekânı akstan ayrılarak tasarlanmasına rağmen sıcaklık, külhan ve su deposu hamam binasındaki ısıtma tekniğinden dolayı her zaman aynı aks üzerinde tasarlanmıştır.

Türk Hamam binaları mekânlarında adlandırma işlemi için, Glück mekanlara; “camekan, soğukluk, harara ve eyvan”; Klinkhard ; “giriş mekanı, geçiş mekanı, ana terleme mekanı, nişler”; M.Sözen ;“camekan, ılıklik, sıcaklık, terleme hücreleri; Y.Önge; “soyunmalık, aralık, soğukluk, sıcaklık, halvet” olarak isimlendirmiştir.

Genel olarak; Roma medeniyetinin, toplumsal yapının en önemli öğesi olan bu mekanlar, ortaçağ başlarına kadar geliştirerek kurumsal kimlik kazandırmıştır. Kent yaşamında bu denli önemli yere sahip olan Roma hamam binasının temel mimari öğeleri olan frigidarium (soğukluk), tepidarium (ılıklik) ve caldarium (sıcaklık) bir takım değışikliklere uğrayarak Bizans ve Osmanlı - Türk hamam mimari yapısının çerçevesini oluşturmuştur.

1.3.2.2. Osmanlı Dönemi Hamam Binaları

Erken Dönem, Klasik Dönem ve Klasik Dönem Sonrası

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi’nde, hamam binalarının nitelikli örneklerine ilk olarak dönemin başkentliğine yapmış olan Bursa’da rastlanmaktadır. İmparatorluğun başkentinin Edirne’ye taşınmasıyla diğeryapıların yanısıra hamam binalarının da en özgün örnekleri Edirne’de yapılmıştır. 1453 fethiyle birlikte başkent in İstanbul olmasının ardından İstanbul’da da birçok önemli hamam binası inşa edilmiştir. Bunlardan bazıları Ağa Hamam, Asaplar Hamamı, Ebuveka Hamamı ve Çukur Hamamdır. Büyük hamam yapılarının mimari gelişimini tamamladığı dönem olan Osmanlı Klasik Çağı’nın önemli örnekleri de çoğunlukla İstanbul’da inşa edilen hamamlardır. Haseki Hürrem Sultan Hamamı da bu döneme ait önemli yapılardandır.

Osmanlı Klasik Dönemi’nde yapılan hamam binalarının çoğu, yarısı erkeklere, yarısı da kadınlara açık olan ve genellikle birbirinin eşi mimariye sahip olan “çifte hamamlar”dır. Isı kaybının önlenmesi amacıyla genelde iki bölümün yan yana birleşerek toplu bir kitle olarak düzenlenmesiyle oluşan çifte hamam binalarının

bazıları bu kuralı bozarak ucuca eklenmiş ve uzun bir plan tipine sahiptir. Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası bu tipe bir örnektir. Klasik Dönem’de Erken Dönem’den farklı olarak aralık mekanı küçülmüş ve yerini soğukluk mekanına bırakmıştır. Osmanlı Hamam Mimarisi’nde çok sık rastlanmayan revaklı girişler bu dönemde yer almaktadır. Bu stil Selçuklu Dönemi Hamam Binası’ndan devralınmıştır. Klasik Dönem, bu özelliklerin yanı sıra, detaylı bir taş işçiliği, mimari elemanları, nişleri, tonozları, kubbe etekleri, profilli süslemeler ve mukarnaslı süslemelerle de dikkat çekmektedir. Bu süslemeler bundan önceki dönemlere göre daha sade süslemelerdir.

1.3.3. Hamam Bina İç Sirkülasyonu

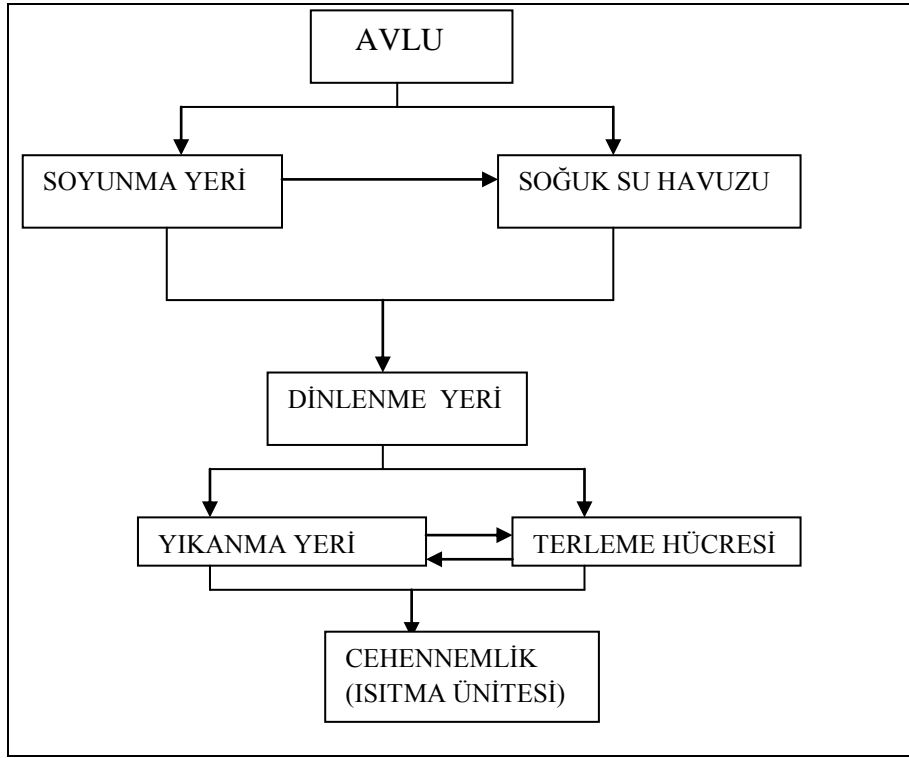
Roma hamam binalarının plan şemalarına bakıldığında, hamam yapıları geniş bir alan içerisinde, çeşitli aktivitelerin bir araya getirilerek oluşturulduğu bir kompleksin içerisinde yer almaktadır. Mekan düzeni açısından Roma Hamam binaları, Anadolu Türk Hamam Binalarının karşılaştırılmasında, mekan sıralamasının ve ısıtma sisteminin benzer olduğu ancak soğuk su havuzları, duşluklar, avlu, taşlık ve aralık gibi farklı mekanların yöresel ve yaşamsal özelliklere bağlı olarak yer almaktadırlar.(Tablo 1.1 – Tablo 1.2.)

Anadolu’daki geleneksel hamam mimarisi konusunda hamam binalarının tarihsel geçmişi ve kökeni hakkında genellikle benzer, plan tipolojisi bakımından ise kısmen farklı görüşler ortaya çıkmaktadır.

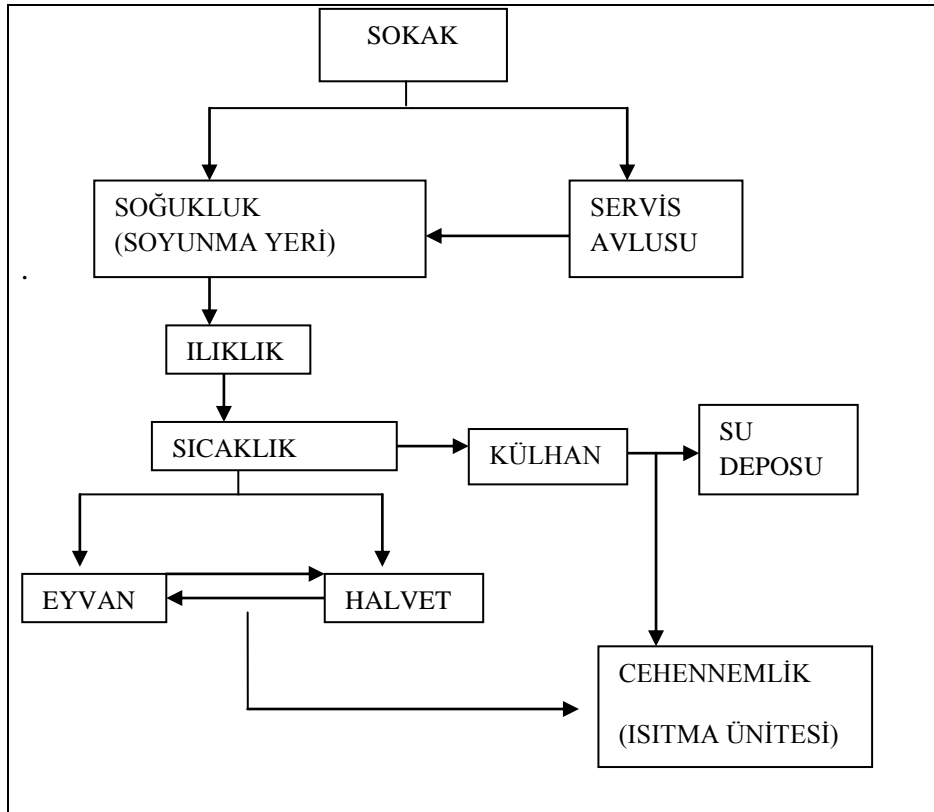
Hamam binalarının, sıcaklıklara göre sınıflandırılmasının gerektiğini vurgulayan Semavi Eyice’ye Yılmaz Önge de katılarak, sıcaklık düzeni açısından bütün hamam binalarının sıcaklıklarının aksiyal ve radyal şemalara bağlı kaldıklarını, bu nedenle, Türk Hamam Binalarının plan sınıflandırmasında bu bölüm tipinin referans alınmasının gerekliliğini ortaya koymuştur.

Genel olarak hamam binaları, üç grup altında toplanmaktadır. Bunlardan; en yaygın olanı, geleneksel hamam biriminin mekansal plan düzenine göre sınıflandırılmasıdır. İkinci grup konumlarına göre yapılandır. Üçüncü ise hamam binalarının plan tiplerinin kadın veya erkekler için günün belli saatlerinde kullanılmak üzere tek veya her iki cinsin istenilen zamanda ayrı ayrı kullandığı, su depoları ve külhanların ortak olduğu çifte hamam durumuna göre yapılan gruplandırmadır.

Tablo 1.1. Roma Dönemi Hamam Binası İç Sirkülasyon Şeması

Tablo 1.2. Anadolu Türk Dönemi Hamam Binası Plan Şeması

Anadolu'da hamam binaları kullanımlarına göre :

- a) Özel Hamam Binaları
- b) Genel Hamam Binaları

Erkekler ve kadınlar için projelendirmelerine göre:

- c) Tek Hamam Binaları
- d) Çifte Hamam Binaları

olarak tasarlanmışlardır.

a)Özel Hamam Binaları

Ev, konak ve sarayların içerisinde yer alan, bu hamam binalarında, soyunma ve ılıklik bölümleri genellikle yer almamaktadır. Bu tür hamam binaları bazen müstakil , bazen de büyük yapı kütesinin içinde yer alan hacimler olarak planlanmıştır. Soyunma ve ılıkliğin tek bir bölümden oluştuğu örnekler gibi bu bölümlere sahip olmadan sadece sıcaklık ve ısıtma mekânları olan örnekleri de bulunmaktadır.¹⁰

b) Genel Hamam Binaları

Halk hamamı ya da çarşı hamamı olarak da isimlendirilen bu hamam binaları, vakıf olarak yapıldıkları gibi bir mimari külliye nin veya küçük yapıların parçasını oluşturan hamam binalarıdır.

---

¹⁰ Hascan M.N, "İstanbul Hamamları", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul, 7 (1995)

c) Tek Hamam Binaları

Erkekler için yapılmış olan ve günün belli saatlerinde kadınların kullanımına tahsis edilen hamam binalarıdır. Ancak kadınların yararlanması için sabah veya öğleden sonra nöbetleşe de kullanılmaktadır. Halk arasında “kuşluk saati” denen saatte sabah saat 10 ya da 11 de kadınlara tahsis edildiği için bu hamam binalarına tek hamamlar denir.

d) Çifte Hamam Binaları

Biri erkekler, diğeri de kadınlar için iki bölümün tek yapı içerisinde bir araya getirilmesiyle oluşan hamam binalarıdır. Erkekler ve kadınlar kısmı kullanılan parsele ve yaptırının gücüne bağlı olarak; simetrik, asimetric, eş veya farklı ölçeklerde tasarlanmıştır. Çifte hamam binalarında erkekler kısmının giriş kapıları genellikle bir meydana veya ana yola açılırken, kadınlar kısmının giriş kapıları ise yan yola açılmaktadır.

Anadolu'nun geleneksel hamam mimarisi Ali Saim Ülgen tarafından ise aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır

Ali Saim Ülgen hamam binalarını,

- A. Plan ve kütle bakımından
- B. Sıcaklığın oluşturulma tarzına bağlı olarak
- C. Halvetlerinin adedine göre

üç biçimde sınıflandırmıştır.

A. Plan ve Kütle Bakımından

Hamam binaları plan ve kütle bakımından sınıflandırılırken; plan tiplerinin yapısına ve yapının anıtsal bir değer taşımasına bağlı olarak ikiye ayrılmaktadır.

1. Abidevi kütleli ve simetrik planlı

2. Gelişmemiş veya asimetrik planlı;

B. Sıcaklığın Oluşturulma Tarzına Bağlı Olarak

Bu sınıflandırma tipinde ise sıcaklığın şekline göre 6 kısma ayrılmaktadır.

1. Dört köşeli,
2. Dikdörtgen,
3. T şekli,
4. Yonca yaprağı,
5. Çapraz şekli,
6. Çok köşeli

C. Halvetlerinin Adedine Gore

1. Tek ,
2. Çift,
3. Dört
4. Çok halvetli

olmak üzere sınıflandırmıştır.

Semavi Eyice, hamam binalarının sınıflandırılmasıyla ilgili olarak; bazı hamam binalarının sekiz köşeli soyunmalıkları olmasına rağmen, genelde kare planlı soyunmalıklar olması dolayısıyla soyunmalık kısımlarına veya kadınlar ve erkekler kısmının düzenlenmesine bakılarak bir sınıflandırma yapılamayacağını, çünkü bu tür düzenlemelerin sanat tarihi gelişiminin ve özelliklerini taşımaktan öte yer ve topoğrafya ihtiyaçlarının etkisinde olduğunu belirtmektedir.

Bu bağlamda Semavi Eyice Türk Hamam Mimarisi'nde sıcaklık planlarını 6 farklı biçimde gruplandırmıştır.

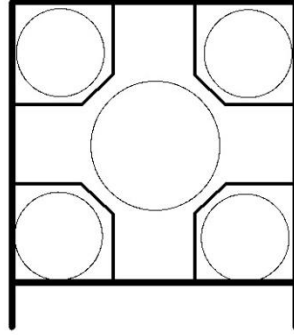
Bunlar;

- A. Haçvari Dört Eyvanlı ve Köşe Hücreli Tip
- B. Yıldız Şeklinde Sıcaklıklı Tip
- C. Kare Bir Sıcaklık Etrafında Sıralanan Halvet Hücreli Tip

- D. Sıcaklık Mekanı Çok Kubbeli Olan Tip
- E. Sıcaklık Mekanı Orta Kubbeli ve Çift Halvetli Tip
- F. Soğukluk, Sıcaklık ve Halvet Eş Mekanlar Olan Tip

A. Haçvari Dört Eyvanlı ve Köşe Hücreli Tip

Soğukluktan ortasında kubbeler yer alan sıcaklığa geçilen bir tiptir. Sıcaklık haç biçiminde olup haç formunun köşelerinde halvetler yer almaktadır.

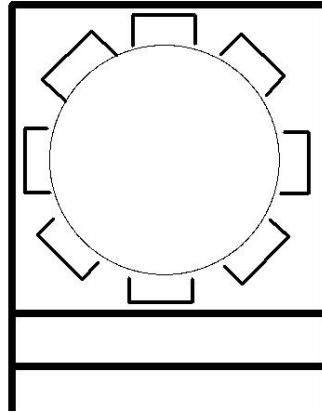

Şekil 1.1. Haçvari Dört Eyvanlı ve Köşe Hücreli Tip Şeması

Bu tip Anadolu'nun en eski hamam binalarında da sıkça bulunmaktadır.

B. Yıldız Şeklinde Sıcaklık Tip

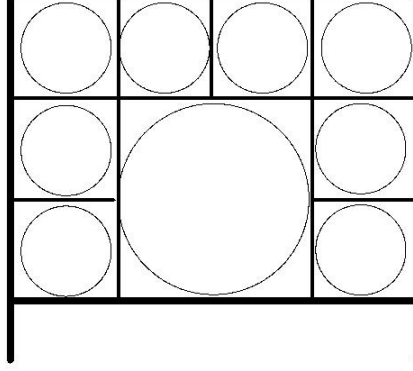
Bu tip hamam binalarında çok kenarlı sıcaklığın etrafında tonozlu dişler sıralanmıştır.

Şekil 1.2. Yıldız Şeklinde Sıcaklık Tip Şeması

C. Kare Bir Sıcaklık Etrafında Sıralanan Halvet Hücreli Tip

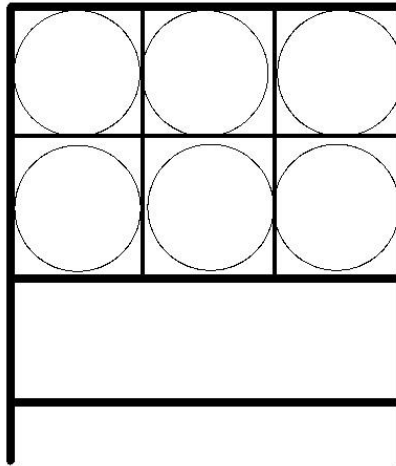
Kare tasarımlı sıcaklık mekânına geçildiğinde, kenarları boyunca sıralanan halvet hücreleri açılmaktadır.

Şekil 1.3. Kare Bir Sıcaklık Etrafında Sıralanan Halvet Hücreli Tip Şeması

D. Sıcaklık Mekanı Çok Kubbeli Olan Tip

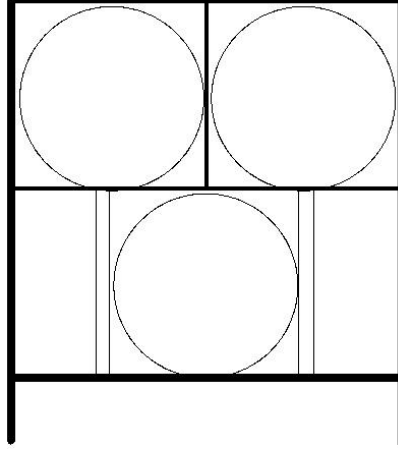
Sıcaklık bölümü kemerlerle eşit alanlara bölünen bu tipte her bölüm de kubbe yer almaktadır. Bunlardan, ortadaki kubbenin kemerini serbest ayaklar taşımaktadır. Büyük kubbe altında diğerlerinde yer alan göbek taşı bulunmamaktadır.

Şekil 1.4. Sıcaklık Mekanı Çok Kubbeli Olan Tip Şeması

E.Sıcaklık Mekanı Orta Kubbeli ve Çift Halvetli Tip

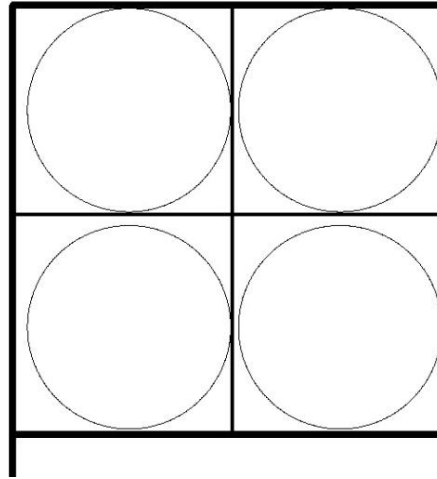
Sıcaklık mekanı dar ve enlemesine uzanan bir dikdörtgendir ve halvet hücreleri bu dikdörtgene açılmakta olan sıcaklık, iki kemerle 3'e bölünmüştür ve orta mekanında kubbe yer almaktadır.

Şekil 1.5. Sıcaklık Mekanı Orta Kubbeli ve Çift Halvetli Tip Şeması

F.Soğukluk, Sıcaklık ve Halvet Eş Mekanlar Olan Tip

Bütün kısımları aynı büyüklükte ve odalar halinde olan bu tipte, mekânların hepsi birbiri ile bağlantılıdır. Mekanların üzerinde kubbe yer almaktadır.

Şekil 1.6. Soğukluk, Sıcaklık ve Halvet Eş Mekanlar Olan Tip Şeması

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi, Anadolu hamam binaları ile ilgili tipolojik araştırmaların büyük bölümü sıcaklık plan tipi ile ilgilidir.

1.4. Türk Hamam Binası Mimari Özellikleri

Hamam binaları işlevin ve teknolojinin aynı kalmasından dolayı Beylikler Dönemi'nden beri plan şemaları pek değişmeden süregelmiştir.

Hamam binaları, ısı ve nem gibi etkenlere karşı dayanım ve mekânları sıcak tutmak gibi zorunluluklardan dolayı kalın duvarlı inşa edilen binalarda duvar kalınlıkları 70–100 cm arasında değişmektedir. Hatta sıcaklık bölümleri duvar kalınlıkları 150 cm.yi bulan örnekler de mevcuttur. Kemer ve kubbe yapımında en sık kullanılan malzeme tuğla, dış duvar yapımında ise taş ve tuğladır.

Tarihsel süreçte toplumda sosyal yaşam içerisinde önemli yer alan hamam binalarının, temizlenme ve bir araya gelme amaçlı olarak kullanılmışlardır. Genel plan şemaları soyunma, dinlenme ve yıkama gibi üç ana mekanın sürekliliği ve toplumların gelenek, görenek, sosyal yaşam gibi kültürel özelliklerine göre eklenen mekanlardan oluşmaktadır.

1.5.Türk Hamam Binası İşlevleri

Türk hamamları iç mekân düzenlenmesi 4 ana bölümden oluşmaktadır,

1.5.1. Soyunmalık Bölümü

1.5.2. Soğukluk (Ilıklık) Bölümü

1.5.3. Sıcaklık Bölümü

1.5.4. Külhan (Isıtma Bölümü)

1.5.1. Soyunmalık Bölümü

“Camekan” olarak da isimlendirilen, kişisel eşyaları saklamak için kullanılan nişli sedirlerin bulunduğu ve ısıtma tesisatı olmayan giriş bölümüdür.

Halk hamamı binaları gibi büyük hamam binalarında, soyunmalık bölümünün ortasında, tepedeki aydınlık fenerinin altında fiskiye veya kuyu bulunmaktadır.¹¹. Bazı hamam binalarında giriş holü içinde kemerli hücrelerde yere gömülü ocaklar da yer almaktadır. Bu ocaklar soğuk havalarda mekanı ısıtmak ve havluları kurutmak amacıyla kullanılmıştır. Bu bölümden ılıklik bölümüne geçilen kapının üstünde buharlı havanın mekanlar arası geçişini engellemek amacıyla yağmaklı bacalar bulunmaktadır.(Resim 1.6)

Resim 1.6. Yağmaklı Havalandırma Bacası

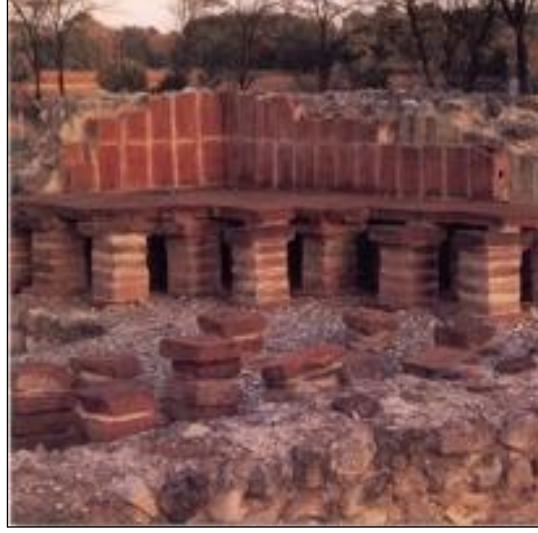
1.5.2. Soğukluk (Ilıklık) Bölümü

Bu bölüm genellikle galeriye benzeyen uzunlamasına olan mekanlardır. Dar ve kemerli yapısından sıcaklığa geçilmektedir. Külhandan gelen iç hamam kanalları “hipokaust”lar, bu mekânları duvarlarda ve döşemelerde dolaşarak ısıtmaktadırlar. (Resim 1.7.) Bu mekan yeni gelenlerin sığağı alışması ve yıkananların dinlenmesi için kullanılmaktadır. Hamam binasının tuvalet ve usturalıkları genellikle bu mekâna açılmaktadır.

---

¹¹ Eren,İ.Ö. (2000): Fatih İlçesi'nde Yeni Aya Kapı Hamamı Restorasyon Projesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Ens. Restorasyon Bölümü, İstanbul

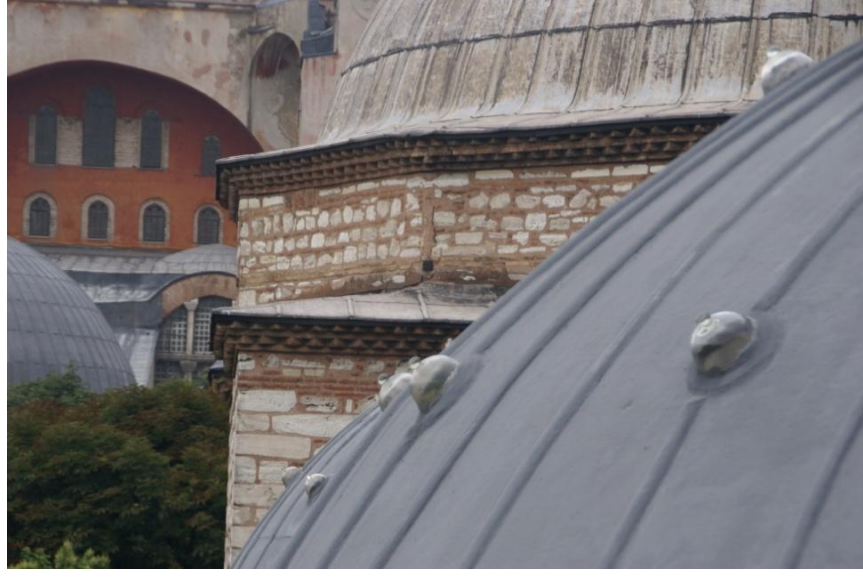

Resim 1.7. Hamam Binasının Isıtılması İçin Kullanılan “Hipokaust Sistem”e Bir Örnek Andautonija Hamamı

1.5.3. Sıcaklık Bölümü

İki kısımdan oluşan ve iç hamamı teşkil eden sıcaklık bölümünde, genellikle bu bölümün köşelerinde yer alan kapalı bölümler (halvet) ve genel yıkanma bölümleri (eyvan) yer almaktadır. Bu bölüm hamam binasının en sıcak yeridir ve asıl temizliğin yapıldığı yerdir. Göbek taşı, yuvarlak, altıgen yada sekizgen formda olup yerden yüksekliği 40-50 cm. arasındadır.

Yıkanma nişleri sıcaklık zemin kotundan bir basamak daha yüksektir. Nişler içinde mermer kurnalar, sıcak ve soğuk su muslukları, oturma sedirleri ve duvarlarda da ısı kanalları yer almaktadır. Sıcaklık bölümündeki kirli suların tavsiyesi açık su kanallarından yapılmaktadır. Orta mekandaki kubbe daha yüksek olmak üzere diğer mekanlarda ayrı ayrı kubbe ve tonozlarla örtülmüştür. Mahremiyetin sağlanabilmesi için pencere kullanılmayan bu mekanlarda aydınlatma, kubbe üzerindeki fil gözleri ile sağlanmaktadır. (Resim 1.8)

Resim 1.8. Fil Gözleri

Isı kaybının en az olması gerektiği sıcaklık mekanı külhana en yakın mekan olarak tasarlanmıştır.

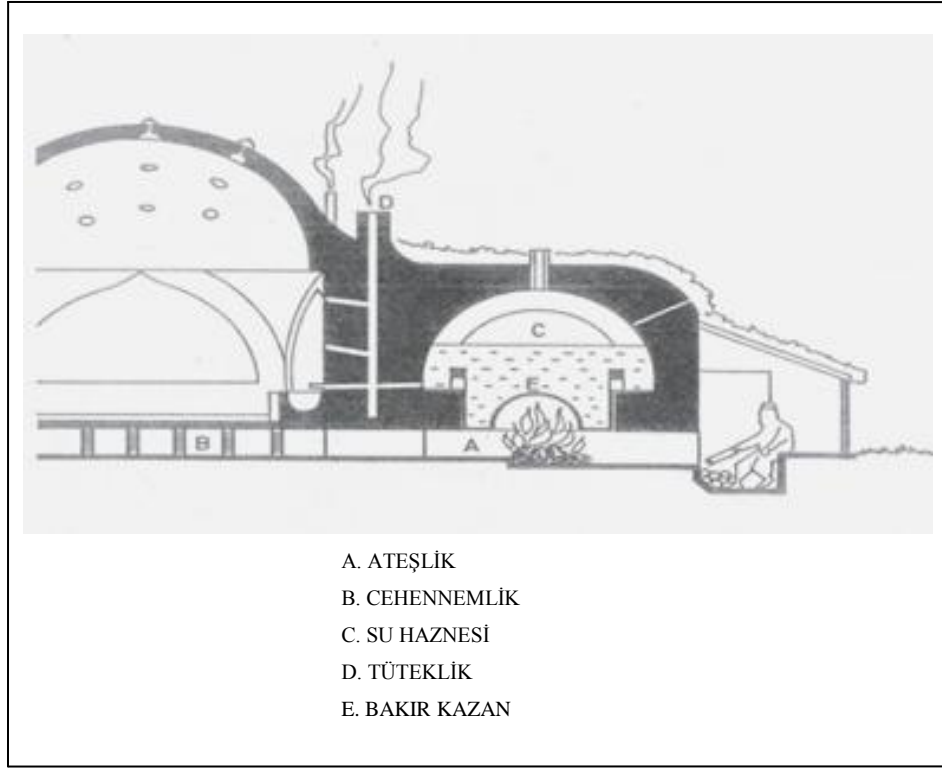
1.5.4. Isıtma Bölümü (Külhan)

Osmanlı Klasik Dönem mimarisi içinde gelişiminin sonuna gelen Türk Hamamı Binası'nda ısıtma, merkezden hamam binasının içine dağılan kanallar sistemi ile sağlanmaktadır.¹² Sıcak suyun ve hamam binasının ısıtıldığı bu merkeze “külhan” denir.

Külhan bölümü sıcak su deposunun altında yer alan bir ocak ve odunluktan oluşmaktadır. Külhan bölümünde altında büyük bir ateşin yandığı bakır bir kazan bulunmaktadır. Sıcak duman aynı zamanda hamam binasının duvar ve döşemesini ısıtmaktadır. Külhan taban kotu, hamam binasının kotundan aşağıda yer almaktadır. Yanan ateşin sayesinde kazandaki su kaynar ve bu sıcak su yıkanmak için kullanılmaktadır. Ayrıca ateşin alev ve dumanı hamam binasının döşemeleri altındaki kanallardan dolaşarak yapının ısıtılmasını sağlamaktadır. (Şekil 1.7.)

---

¹² Obruk A. İ, (1989). Ayasofya Haseki Hamamı ve Türk Mimarisi'ndeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Ens. Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul

Şekil 1.7. Külhan (Isıtma Bölümü) Şeması

Duvarlarda “tüteklik” denilen bacalardan sıcak hava çıkışı sağlanarak mekanın ısıtılması da sağlanmaktadır.

Külhan içinde bulunan bakır kazanın kenarını çepeçevre dolaşan alçak bir duvar bulunmaktadır. Bu duvar üzerindeki menfezler aracılığı ile soğuk su kazana inerken kazan içindeki sıcak su da yukarı çıkmaktadır.¹³ Oluşturulan bu sirkülasyon sistemi ile tamamı ısıtılan suyun kurnalara ulaşması toprak borularla sağlandığından kullanıcıya ulaşana değin suyun sıcaklığında önemli bir kayıp yaşanmamaktadır

¹³ Obruk A. İ, (1989). Ayasofya Haseki Hamamı ve Türk Mimarisi’ndeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Ens. Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul

1.6. Çatı Sistemleri

Türk hamam binasının üst örtüsü genellikle tonoz ve kubbedir. Tonoz daha çok ılıklıklarda kullanılmaktadır. Tek kubbeli hamam yapıları olduğu gibi birden fazla kubbeli olanları da bulunmaktadır.

Osmanlı mimarisinde genellikle sekiz köşeli bir tambura oturan kubbeler, çoğu kez tepe noktasına doğru ilave bir küçük ışıklıklı kubbe ile devam etmektedir.

Kubbe üzerleri dıştan kurşun levhalarla, içeriden ise sıva ile kaplıdır. Kurşun levhalar, düşey fugalarla birleşmiş ve dışarıdan kubbeye meridyen etkisi vermiştir. Duvar ve çatı örtüsü birleşiminde detaylı saçaklar yer almaktadır.

Mekânlar örtülürken eyvanlarda yer alan kubbeler yardımcı öge olarak “yarım kubbe” şeklinde tasarlanmışlardır. Kubbede, pandantifler¹⁴ yardımı ile köşe bağlantıları sağlanmıştır. Kubbe kemerlerle taşınıyorsa bağlantı “Türk Üçgeni” ile yapılmıştır. Bu üçgenler, kubbe altındaki iki kemerin birleşim köşesini doldurmuştur. Kubbedeki tromp¹⁵ ve üçgenler mukarnaslarla¹⁶ zenginleştirilmiştir. Kubbeden taşıyıcıya geçişte önemli bir öge de baklava kabartmalarıdır. Bunlar, taşıyıcı üçgen kuşağın görsel değerini arttırmak içindir. Türk hamam binalarında kubbe dışında görülen ve nadiren kullanılan yapı örtüsü ise bindirme tabakalardan oluşmaktadır.

1.7. İç Mekan Tasarımı

Hamam binasının iç mekân tasarımında kullanılan en önemli malzeme mermerdir. Renk açısından da zengin bir malzeme olan mermer, hijyenik ve akışkanlığı sağlayan bir malzeme olması nedeni ile tercih edilmektedir. Kurna, sütun, sütun başlığı, divan, kaplama, döşeme, basamak ve korkuluk öğelerinin hepsinde kullanılabilen bir malzemedir.

---

¹⁴ Pandantif: Bir kubbeyi taşıyan kemerler ile kubbe kaidelerinin arasını kapatan ve kare bir plandan kubbenin dairesel kaidesine geçmeyi sağlayan küresel üçgen. Bu küre parçası biçimindeki üçgenler, tabandaki çember, karenin dışından geçtiği durumda kubbeyle bütünleşirler. Pandantif ilk kez Ayasofya’da kullanılmıştır.

¹⁵ Tromp : Kare planlı kubbeli bir yapının duvarları arasındaki köşelerin üst bölümüne yapılan ve binanın üstünü sekiz kenarlı olarak kubbenin oturmasına elverişli bir kaide meydana getirmek üzere ayarlanan köşeleme tonozdur. Bina köşesine bindirmeli olarak yerleştirilir

¹⁶ Mukarnas :Osmanlı’da düşey bir yüzeyden, üzerinde bulunan daha taşkın bir yüzeye geçmek ve ona bindirmelik görevi yapmak için taş veya tuğladan küçük prizmalar şeklinde, birbiri üzerine oturan bindirmeliklere verilen ad. Sinan çağında bunlara tekil olarak mukarnas, çoğul olarak da mukarnesat denirdi.

Hamam mimarisi, mekânların dışarıdan tanımlanmasında cephe görünüşleri açısından bir farklılık yaratmamıştır. Çok yıpranan bir yapı türü olması sebebi ile süslemelerden kaçınılmış daha çok fonksiyonel yapılardır. Bununla beraber duvarlara açılan pencere ve kapı girintileri cepheye hareketlilik getirmektedir. Ayrıca, cephelerde iki sıra halinde pencere dizileri yer almaktadır. Alt pencereler divan kotunda olup demir parmaklıdırlar. Üst pencereler vitray kaplıdır. Pencere üzerleri lento ya da kemerle geçilmiştir.

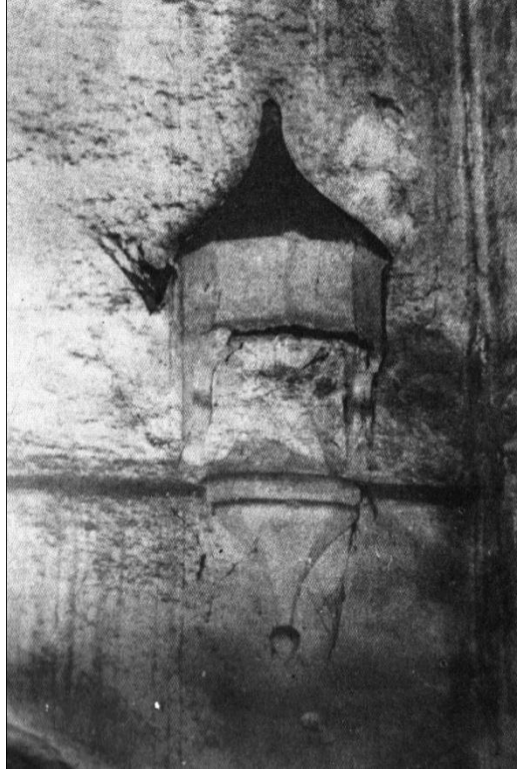
Hamam binasının giriş (cümle) kapısı diğer kapılardan farklı olarak daha gösterişlidir. Cümle kapılarının üzerleri genellikle kemerlidir. Süslü kitabeler de cümle kapılarının üzerinde birer tamamlayıcı öge olarak bulunmaktadır. Hamam binalarının iç kapıları da ısı ve nem etkeni nedeni ile gösterişsiz, kemerli ve kasasız yapılmışlardır. Ilıklık ve sıcaklığı ayıran kapı üzerinde ise davlumbaz yer almaktadır. Kapı açıldığında sıcak mekândan ılıklığa çıkan buhar, yağmak tarafından emilmekte ve ılıklığin buharlanması önlenmektedir.

Bina içindeki önemli bir eleman da sütunlardır. Küçük kaidelere oturan hamam sütunlarının kaideye ve üst başlığa bağlandığı ek yerlerinde bronz yatay çemberler bulunmaktadır. Sütun başlıkları baklava kabartmalı ve mukarnalıdır. Sütunlar kemerleri, kemerler de kubbeyi taşımaktadırlar. Bu sistemde sivri kemer tipi kullanılmıştır.

1.8. Aydınlatma

Pencere anlayışının hamam mimarisinde yaygınlaşması bir dönem söz konusu olsa da kalabalık ve sıkışık mahallelerdeki hamam binalarında pencere uygulaması yerine yine çatı fenerleri tercih edilmiştir. En fazla doğal aydınlatmanın olduğu mekânlar olan soyunmalıklar, fonksiyonları sebebi ile hamam yapılarının genellikle en büyük mekânları olmuşlardır.

Mahremiyet ve mekânın sıcak tutulma zorunluluğu nedeni diğer sosyal mekânlardan farklı olarak doğal aydınlatmada farklı çözüm arayışları olmuştur. Çatı fenerleri ve fil gözleri uygulanan çözümlerdendir. Mekânların doğal aydınlatılması için yikanılan bölümlerdeki kubbelerde “fil gözü” adı verilen cam fanuslarla örtülü delikler vardır. Fil gözlerinin çapları 15-40 cm arasında değişmektedir. Fenerler ise; kare, üçgen ya da çokgen prizmalar biçiminde ahşap ya da kargir olarak yapılmışlardır. Fenerlerin düşey yüzeylerinde cam kaplı pencereler yer almaktadır.

Resim 1.9. Çırağman

Suni aydınlatma ile ilgili olarak sehpa üzerlerine yada tavanlara yerleştirilmiş fener, yağ kandili, şamdan gibi öğelerin kullanılmıştır. 15. yy'dan sonra yapılan hamamlarda yapılan duvar nişleri aydınlatma araçları için tasarlanmıştır. Saray hamamlarında ratlanan suni aydınlatmalardan biri de iki hücre arasındaki ortak“çırağman”¹⁷lardır. (Resim 1.9)

1.9. Mimar Sinan Dönemi Hamam Binaları

Mimar Sinan'a bağlanan hamam binaları üzerinde kısaca durmak gerekirse İstanbul Zeyrek' de 1546 yılında yapılmış olan Hayreddin Paşa/ Çinili Hamamı, kadın ve erkek olmak üzere iki kısımdan oluşan bu hamam binası bu yönüyle geleneksel şemalar içinde değerlendirilmiştir. Girişleri aynı sokağa açılan bu çifte hamamda, kubbeli bir camekanlık, geçişi sağlayan soğukluk ve haçvari planlı

¹⁷ Çırağman: Saray hamamlarında bulunan suni aydınlatma elemanı. Sıcaklık içindeki iki hücreyi bölen duvarda oluşturulmuş küçük niş içine konulan tek aydınlatma ile her iki hücre aynı anda ışıklandırılmaktadır

sıcaklık bölümü yer almaktadır. Bu binada da Selçuklu, Beylikler ve erken Osmanlı döneminde sürekli kullanılan geleneksel şema tekrarlanmıştır. Aynı şemaya bağlı olarak başka bir örnek 1547 tarihli olarak bilinen Samatya' da Ağa Hamamı'dır. Bu hamam binası 1609'da yaptırılan cami ile birlikte inşa edilmiştir

1.8.1. Mimar Sinan Eserleri Arasında Yer Alan Hamam Bina Örnekleri

1. Sultan Süleymân Hamamı (İstanbul)
2. Sultan Süleymân Hamamı (Kefe)
3. Üç Kapılı Hamam (Topkapı Sarayı)
4. Üç Kapılı Hamam (Üsküdar Sarayı)
5. *Haseki Sultan Hamamı (Sultanahmet)*
6. Haseki Sultan Hamamı (Bahçekapı)
7. Haseki Sultan Hamamı (Yahudiler içinde)
8. Vâlîde SultanHamamı (Üsküdar)
9. Vâlîde SultanHamamı (Karapınar)
10. Vâlîde SultanHamamı (Toptaşı)
11. Mihrimah SultanHamamı (Edirnekapı)
12. Lütî Paşa Hamamı (Yenibahçe)
13. MehmedPaşa Hamamı (Galata)
14. MehmedPaşa Hamamı (Edine)
15. Kocamustafapaşa Hamamı (Yenibahçe)
16. İbrâhim Paşa Hamamı (Silivrikapı)
17. Kapıağası Yâkub Ağa Hamamı (Sulumanastır)
18. Sinân Paşa Hamamı (Beşiktaş)
19. Molla Çelebi Hamamı (Fındıklı)
20. Kaptan Ali Paşa Hamamı (Tophâne)
21. Kaptan Ali Paşa Hamamı (Fenerkapı)
22. Müftî Ebüssü'ûd Efendi Hamamı (Mâcuncu Çarşısı)
23. Mîrmirâh Kasımpaşa Hamamı (Hafsa)
24. Merkez Efendi Hamamı (Yenikapı)
25. Nişancı Paşa Hamamı (Eyüp)
26. Hüsrev Kethüdâ Hamamı (Ortaköy)

27. Hüsrev Kethüdâ Hamamı (İzmit)
28. Hamam (Çatalca)
29. Rüstempaşa Hamamı (Sapanca)
30. Hüseyin Bey Hamamı (Kayseri)
31. Sarı Kürz Hamamı (İstanbul)
32. Hayreddin Paşa Hamamı (Zeyrek)
33. Hayreddin Paşa Hamamı (Karagümrük)
34. Yâkub Ağa Hamamı (Tophâne)
35. Çinili Hamam (Zeyrek)
36. İskender Paşa Hamamı
37. Odabaşı Behruzağa Hamamı (Şehremini)
38. Kethüdâ Kadın Hamamı (Akbaba)
39. Beykoz Hamamı
40. Emir Buhârî Hamamı (Edirnekapı)
41. Hamam (Eyüp)
42. Dere Hamamı (Eyüp)
43. Sâlih Paşazâde Hamamı (Yeniköy)
44. Sultan Süleymân Hamamı (Mekke)
45. HayreddinPaşa Hamamı (Tophâne)
46. Hayreddin Paşa Hamamı (Kemeraltı)

Konumuzun esasını teşkil eden en önemli örneklerden biri de “Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası” dır.

BÖLÜM II

2. AYASOFYA HASEKİ HÜRREM SULTAN HAMAMI BİNASI

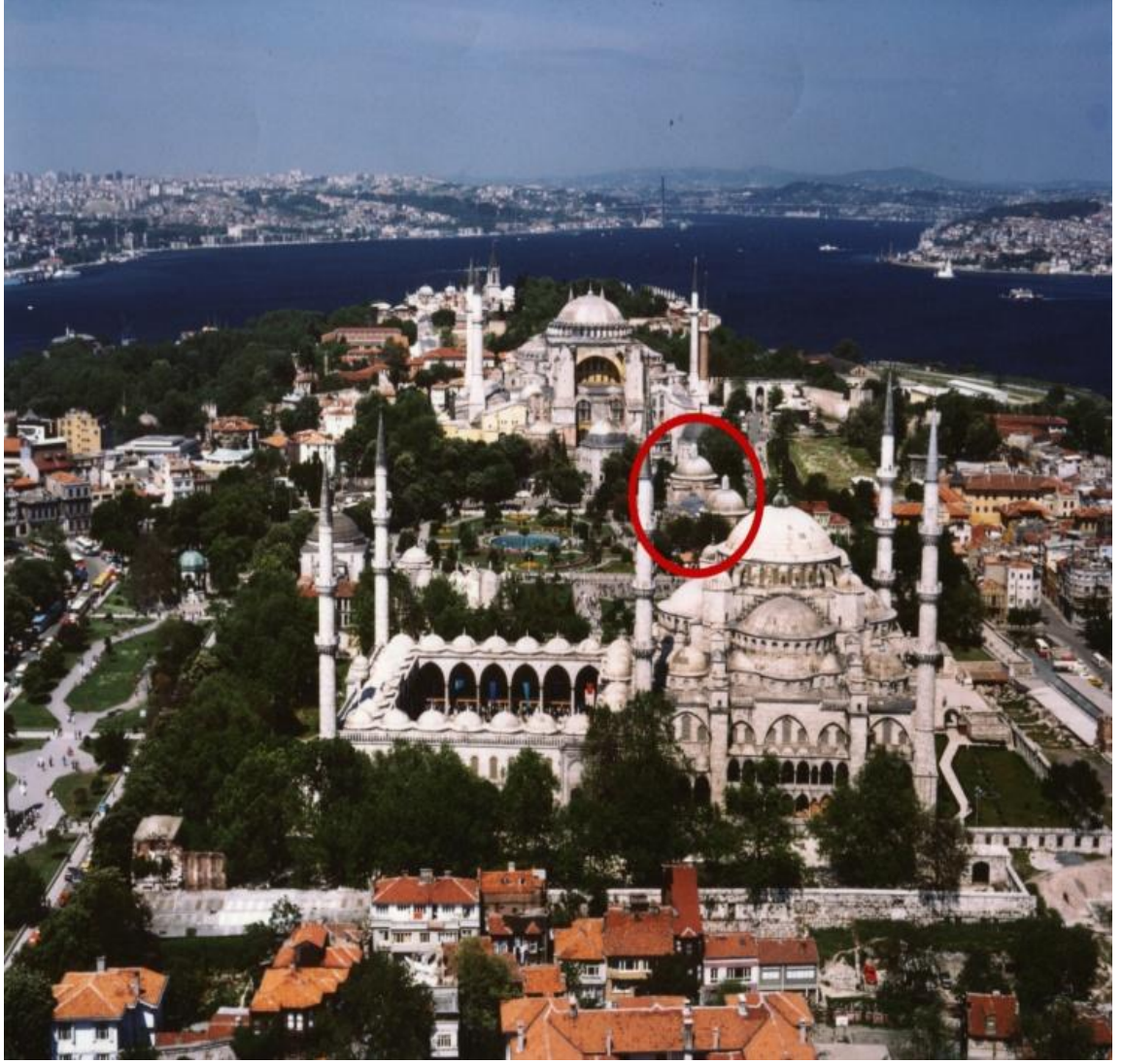
Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binasının günümüz koşulları içerisinde restore edilerek kütüphane olarak işlev kazandırılması amacına yönelik araştırmaya başlamadan önce Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nın mevcut durumunun incelenmesi gerekmektedir.

2.1. Konumu ve Çevre İlişkileri

Ayasofya Haseki Hamamı Binası, Eminönü ilçesinde, Sultanahmet Meydanı'nda, Ayasofya'nın güneyinde, meydanın deniz tarafında yer almaktadır. (Resim 2.1-2.2) Sultanahmet Camii ve Ayasofya aksına paralel bir konumdadır. Meydanın eski adı "At Meydanı"dır. Fatih döneminde Güngörmez Mescidi Mahallesi olarak adlandırılmıştır.¹⁸

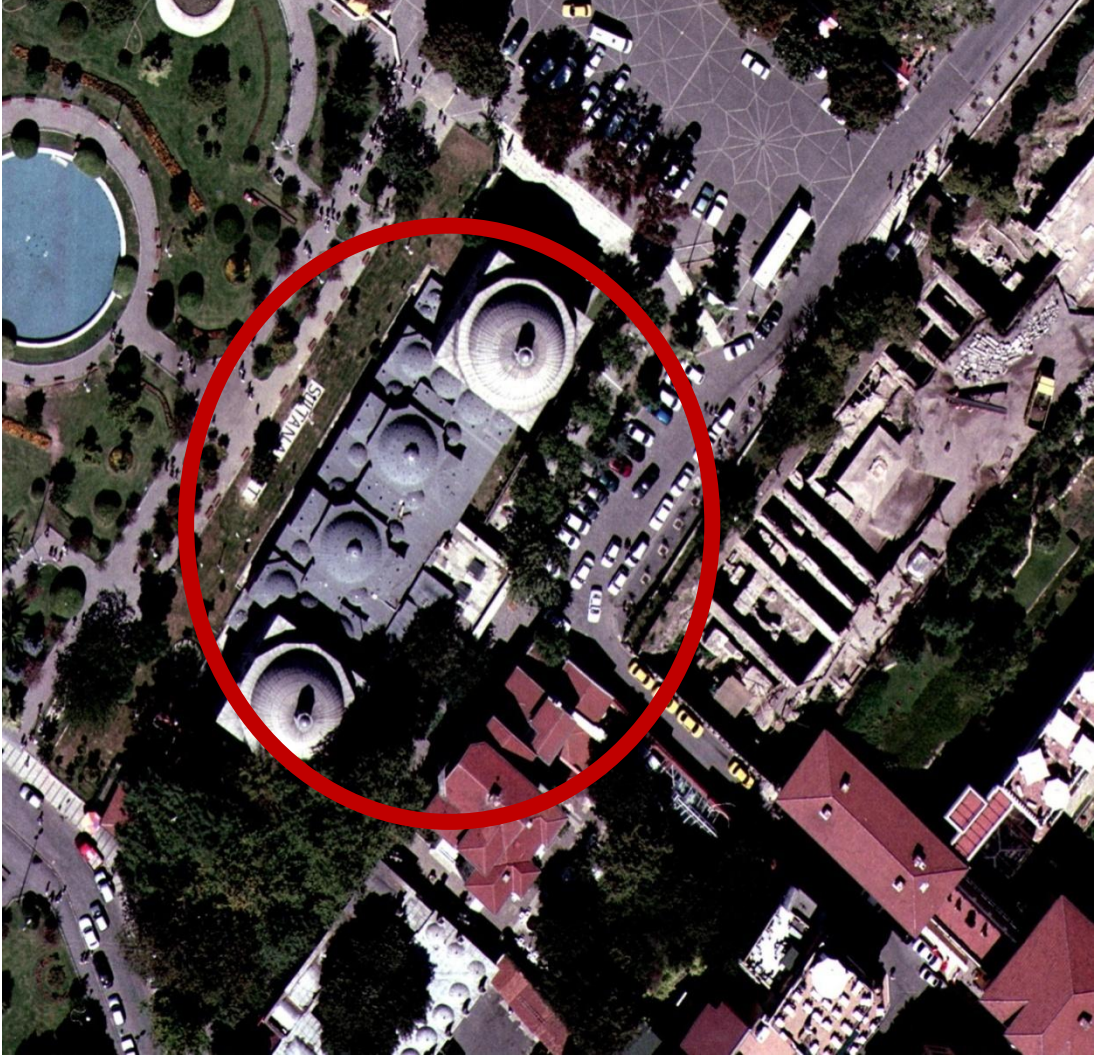
---

¹⁸ Muslubaş A. (2007). Sultanahmet Tarihi Alan Araştırması Çevre Düzenlemesi Öncesi İnceleme ve Metod Önerisi, YEM Yayınevi, İstanbul: 10,35,36

Resim 2.1. Hamam Binasının Günümüzdeki Haline Ait Hava Fotoğrafi

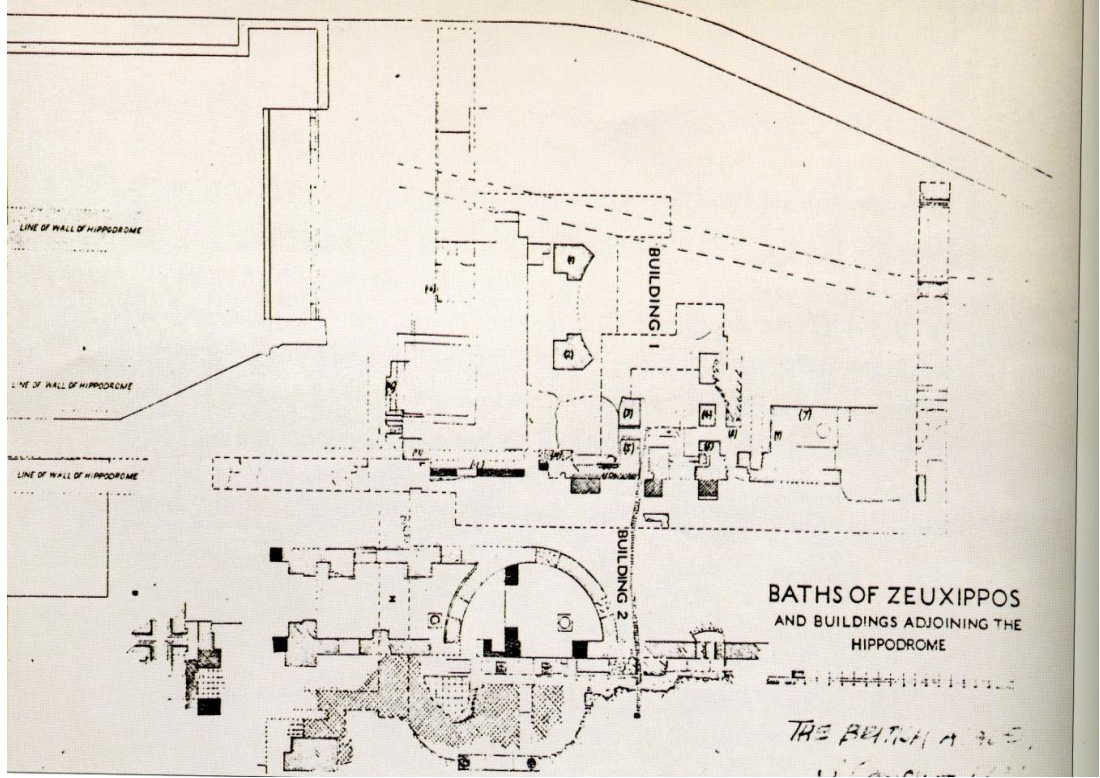
Sultanahmet Meydanı'nda, Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nın çevresinde birçok tarihi eser yer almaktadır. Bunlardan bazıları; Ayasofya, Sultanahmet, Küçük Ayasofya, Sokullu Mehmet Paşa, Firuz Ağa Camileri, İshak Paşa Camii ve Hamamı, İbrahim Paşa Sarayı, dikilitaşlar, Hipodrom kalıntıları, Mozaik Müzesi, Sultan 3. Ahmet Çeşmesidir.

Resim 2.2. Hamam Binasının Uydu Fotoğrafi

Eser yaklaşık olarak Khalke kapısı ile Zeuxippos Hamamı Bina'sı arasında yer almaktadır. Mimar Sinan'ın Haseki Hamamı Binası'nın yeri için Aslanhane'ye yakın olan bu bölgeyi seçmesi, Zeuxippos Hamam Binalarının su temini imkanlarından ya da Ayasofya ile Yerebatan Sarayı arasında mevcut bulunan sarnıçlardan yararlanma amacını taşımaktadır. (Şekil 2.1-2.2)

Şekil 2.2. 1928'de British Acedemy-S.Casson Kazısı Sonunda Hazırlanan Hipodrom Yanındaki Kalıntılar Ve Zeuxippos Hamam Binası Planları

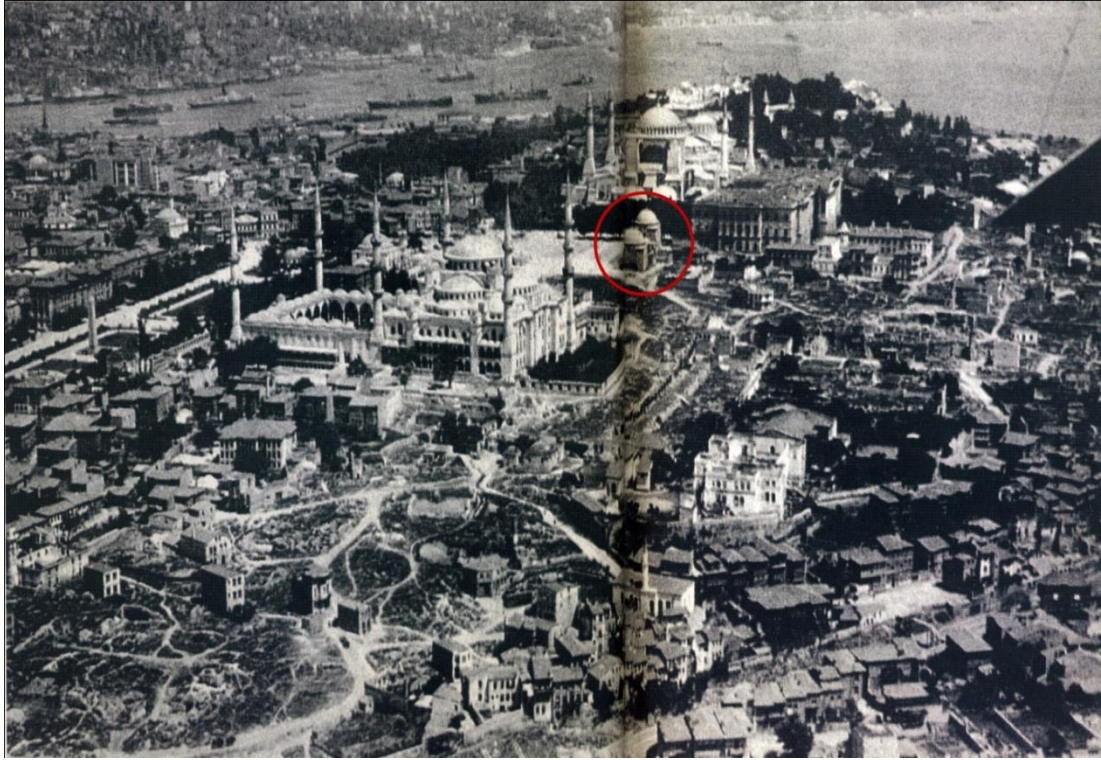
18. yy. suyolları haritalarında Hamam Binasına su temini konusunda detaylı bilgi yer almamaktadır. Ancak; Mimar Sinan'ın "Tevzi Defteri"nden Kırkçeşme sularının Eğrekapı'da yapılan dağıtım sonucu At Meydanı'na dokuz lüle (156 m³/gün) su verildiğini, bunun bir lülesinin de Ayasofya Haseki Hamamı Binası'na aktarıldığı tespit edilmiştir.

Bina, konumu itibari ile Bizans Dönemi'nde saraylara, hipodroma ve Zeuxippos Hamamı Binası'na; Osmanlı Dönemi'nde Yeniçeri ocaklarına yakın olması nedeni ile biçimlenişinde ve yerinin seçiminde etki altında kalmıştır.

2.2. Tarihçesi

Ayasofya Haseki Hamamı Binası, 1556/7 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın başhasekisi Haseki Hürrem Sultan adına Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Yapının

Sinan'a ait olduğu Tezkiret-ül Bünyan kayıt 12-4 ve Tezkiret-ül Ebniye kayıt 13-5'de belirtilmektedir ¹⁹

Resim 2.3. Sultanahmet Meydanı (1927)

Kaynak: Ali Muslubaş, Sultanahmet Tarihi Alanı Araştırması, Çevre Düzenlemesi Öncesi İnceleme ve Metod Önerisi, İstanbul, 2007, sf.50-51

Sinan, bu hamam binasında erkekler ve kadınlar kısmını sırt sırta getirerek 75.00 m uzunluğunda bir plan tipi denemiştir. Ayrıca girişi belirgin hale getiren revak uygulaması Mimar Sinan'a has bir uygulama olarak burada yer almaktadır.

1913' lere kadar yoğun bir yerleşme ortasında kalan bina bu tarihte çıkan yangından sonra (Resim 2.3) etrafındaki mahalle ortadan kalkınca 1916-1917 yıllarında tamir edildikten sonra kısa bir süre hamam binası olarak kullanılmıştır. Ancak daha sonra önce belediyenin gaz ve benzin deposu ardından da devlet basımevinin kağıt ambarı olarak kullanılmıştır. Bu kullanımlar sırasında erkekler sıcaklık ile kadınlar sıcaklık bölümleri arasında bir kapı açılmış ve binanın döşemeleri hasar görmüştür.

¹⁹ Kuran A.(1986). Mimar Sinan, İstanbul: 389

1956-1957 tarihleri arasında bir kez daha onarılan bina son olarak 1986-1989 tarihinde tekrar restore edilerek günümüze ulaşmıştır. Yapılan bu son tamir hamam olarak işletme amaçlı olmadığından binanın bütün alt yapısı iptal edilmiştir.

2.3. Mimari Özellikleri

Çifte hamam olarak tasarlanan yapı, örneğine az rastlanan biçimde, erkekler ve kadınlar kısmının ucuca eklenmesiyle oluşmuştur. Uzunlamasına bir düzende tasarlanan ve kitle olarak bir arada bulunmayan hamam binasında ısı kaybı çok fazla olduğundan Mimar Sinan bu tipi bir daha tekrarlamamıştır.

Bina, ilk yapıldığı haliyle, soyunmalık kısımları tuğla ve taş örgü, bunun dışındaki kısımlar kaba yontulmuş taş örgü, kurşun üst örtü, erkekler bölümüne revaklı giriş, iki sıra pencereli ve kubbe altında fiskiyeli soyunmalık bölümü ve haçvari plan tipindeki sıcaklık bölümünden meydana gelmektedir. Ayasofya'ya bakan erkekler giriş (soyunma) bölümü önünde sütunlu revak yer almaktadır.

2.3.1. Tasarıma Etki Eden Faktörler

Hamam binası farklı bakış noktalarına göre fark edilebilirliği değişken bir yapıdır. Arka planında, Ayasofya Müzesi yüksek algılanabilirliği ve kırmızı rengiyle kendini ortaya çıkartmaktadır. Bina renginin kırmızı oluşu, mekanda bulunan kişiler için hareketlendirici etki yaratmaktadır. Taş duvarlarla sıvalı bölümün bina duvarlarındaki geçişi çok serttir ve bu göze hoş gelmemektedir. Geceleri ayrı bir biçimde aydınlatılmaması, binanın çekiciliğinin gece görsel olarak kullanılmamasına neden olmakla ve yapının geceleri tarihi bir değer olarak algılanmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca Ayasofya Meydanı'nabakan yüzeyindeki alanları güvensiz kılmaktadır. Bu oluşan karanlık mekânlar, kullanıcılar açısından algılamayı zorlaştırmakla beraber ürkütücü etkiye de neden olmaktadır.

Binanın duvarlarının tuğla örgü sırası kırmızı, taş örgü sırası beyaz-gri, sıvalı boyalı bölümü kırmızı renktedir. Hamam Binasının At Meydanı ve Ayasofya Meydanı'na bakan yüzleri güneşlenme açısından önemlidir. Sabah ve öğle saatlerinde Ayasofya Meydanı'na bakan yüzü At Meydanı'na bakan yüzüne göre daha fazla güneşlenmektedir. Öğleden sonrada bunun tam tersi geçerlidir.

2.4. Binanın Bölümleri

2.2.2.1. Soyunmalık Bölümü

2.2.2.2. Ilıklık Bölümü

2.2.2.3. Sıcaklık Bölümü

2.2.2.4. Isıtma Bölümü

2.2.4.1. Külhan

2.2.4.2. Cehennemlik

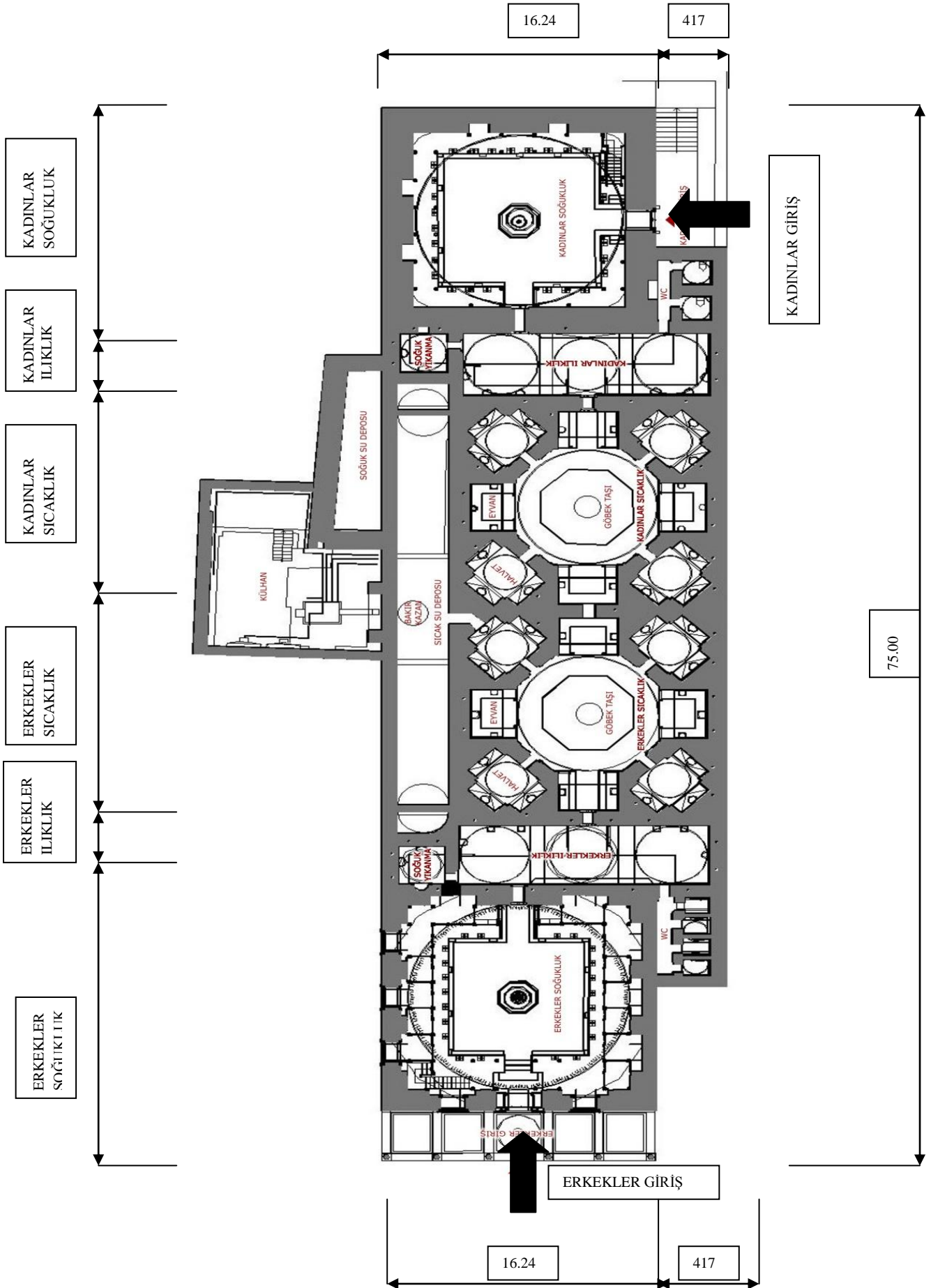
2.4.1. Soyunmalık Bölümü

Erkekler soyunmalık bölümünün girişinde 5 sütunlu bir revak yer almaktadır.
(Resim 2.4)

Resim 2.4. Ayasofya'ya Bakan Erkekler Bölümü Giriş Cephesi

Şekil 2.3. Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası Planı

Resim 2.5. Revak ve Kemerler

Revağı taşıyan sütunlar kübik bir form üzerinde yer almaktadır. Bunun üstünde ters lale bir ayak, onun üstünde de bir pirinç bulunmaktadır. (Resim 2.6) Yukarı doğru daralan bir sütunla devam eden gövdenin üstünde baklava dilim motifli bir başlık yer almaktadır.

A. Sütun Ayağı

B. Gövde

C. Sütun Başlıkları

Resim 2.6. Sütunlar

Revağın örtüsünün iki kenarındaki ikişer, toplam 4 bölüm düz bir tuğla örgüsüyle bitirilmiştir. Ortada giriş portalının üstüne gelen bölümde de kubbe inşa

edilmiştir. (Resim 2.7.) Her 5’i de tuğlayla örülmüştür. Revağın üstü örtüsü aslında kurşundur.

Resim 2.7. Revağın Ortasındaki Kubbe Tuğla Örgüsü

Giriş Kapıları

Binanın Ayasofya’ ya bakan cephenin tamamına tuğla-taş karışık örgü uygulanmıştır. Bütün kubbelerin bitişindeki saçaklar kirpi saçaktır. Revaktan içeriye girişte, üzerinde kitabesi olan üzerindeki kemerlerin taşları birbiriyle bir motifle bağlanan bir portal yer almaktadır. (Resim 2.8.)

Resim 2.8. Erkekler Bölümünün Girişindeki Portal

Giriş kapısı, o dönemde yapılmış olan bir kapıya benzetilmiştir. Kapının üstündeki portal yapımında kullanılan taş örgü içeride de sıvasız olarak bırakılmış ve içeride kapı lentosu biraz daha yükseltilerek daha yüksek ve tam daire kemerli bir iç kapı yapılmıştır. (Resim 2.9)

Resim 2.9. Giriş Kapıları

Kubbeler

Kubbe eteğinde bütün kubbenin çember olarak oturmasını sağlayan bir motif ile süslenmiş (döşeme üstünden kubbe içine 20.70 m yüksekliğinde ve 12.90 m genişliğinde) bir kubbe yer almaktadır. Kadınlar bölümünde ise bu kasnak bulunmakla birlikte üzerinde tezyinat yoktur. (Resim 2.10)

Resim 2.10. Erkekler Soğukluk Kubbe Eteği

Soyunmalık kubbesinin üstünde bulunan aydınlık feneri, betondan yapılmış, üzerinde alüminyum doğramaları bulunmaktadır. (Resim 2.11)

Resim 2.11. Soyunmalık Kubbesinin Üstünde Bulunan Kubbe Aydınlatma Feneri

Kurşun işçiliği tipik meridyenler şeklindedir. Saçaklardaki kirelerin alçakta olanları tek sıralı, yüksekte olanları çift sıralı kirepi saçak olarak yapılmıştır. (Resim 2.12)

Resim 2.12. Soyunmalık Kubbelerinde Kullanılan İki Sıralı Ve Tek Sıralı Kirepi Saçak

Havalandırma Sistemi

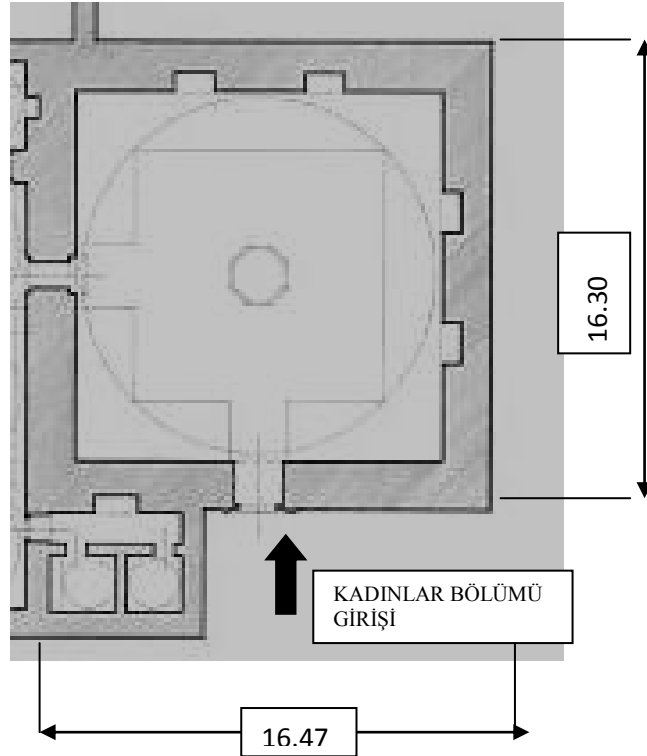
Ilıklık bölümünden soğukluğa geçişteki buharı dışarı atmak üzere tasarlanmış, hava deliğini gizleyen bir yaşmak bulunmaktadır. (Resim 2.13) Bu yaşmak, hem kadınlar hem erkek bölümünde üst kattaki soyunmalıkların yaşmağa kadar devam etmektedir.

Resim 2.13 Yaşmak ve İçindeki Hava Bacası

Tasarım Özellikleri

Soyunmalıkta plandan kubbeye doğru kare, sekizgen, onikigen ve en son olarak çember formları yer almaktadır.

Şekil 2.4. Kadınlar Soyunma Bölümü Planı

Kare planlı yapının kubbesine geçişte 4 köşede kullanılan birer tane tromp ve kemerlerle sekizgene geçilmiştir. Daha yukarı çıkıldığında sekizgen boyutları kısaltılarak, trompların üstü iki açıyla kırılan bir parça ile birleştirilmiş ve on ikigene geçilmiştir.

Alt katta sadece ayakkabılık bulunmaktadır. (Resim 2.14)

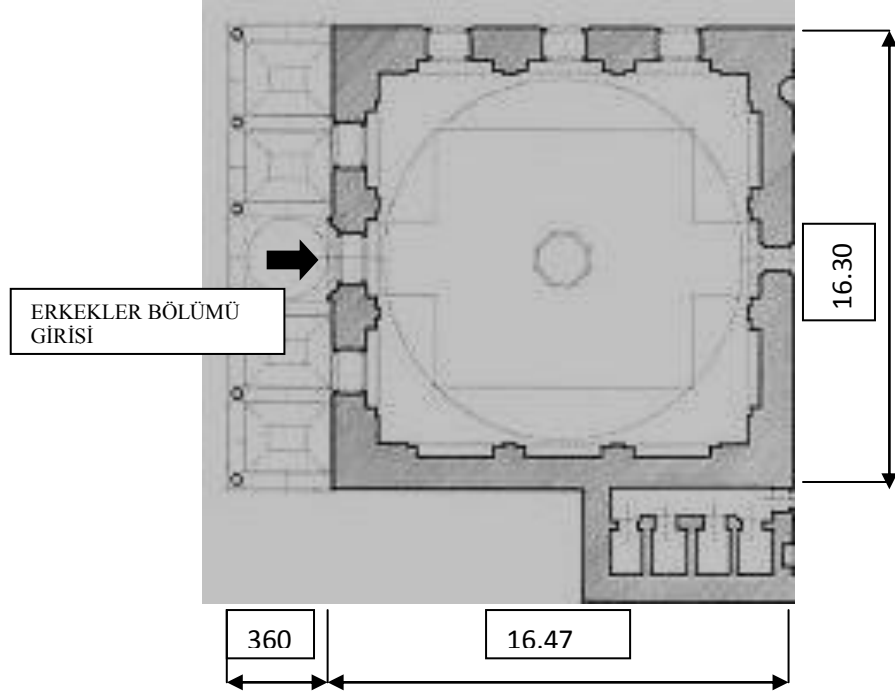

Resim 2.14 Erkekler Soyunmalık Bölümü

Üst kat, giriş kapısı üstünde ve yaşmakta devam etmemiştir, yaşmak görünür kılınmak için yapılmıştır.

Üst kat, pencerelerin üst sövelerinden daha yukarıda yer almaktadır. Portalın içeriye kadar devam etmesi ve içerideki camekan kapının varlığından yola çıkarak giriş kapısının üstünde de herhangi bir şey bulunmamaktadır. Bu nedenle merdivenler girişin sağ ve solunda yer almalıdır.

Erkekler soyunmalık bölümünde mekanın daha geniş görünmesi amacıyla, pencerelerin olduğu yerlerdeki girintilerden tam karşısına rastlayan duvarda da yapılarak 13.17x13.40 M. boyutundaki mekan daha büyük bir mekanmış gibi algılatılmıştır. Kadınlar bölümü ve erkekler bölümü büyüklüklerinde çok büyük farklar olmasa da bu pencereler sayesinde dışarıdan hemen hemen aynı gözükten soyunmalık mekanları içeriden farklı görünmektedir.

Şekil 2.5. Erkekler Soyunmalık Bölümü Planı

Resim 2.15. Kadınlar Soyunmalık Bölümü

Erkekler soyunmalık bölümünde bu pencere ve boşlukların üstüne rastlayan bölümlerde kemerler bulunmaktadır.

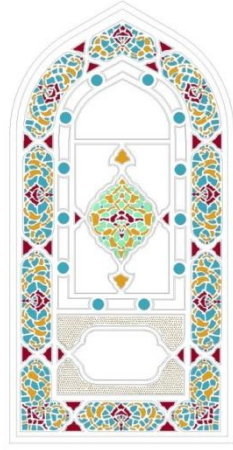
Pencereler

Yapının zemin katı seviyesinde, 2 tane Ayasofya yönünde, 3 tane güneydoğu cephesinde olmak üzere iç-dış çift pencere bulunmaktadır. (Resim 2.16) Her ne kadar hasar görmüşlerse de orijinal olan bu pencerelerin önünde lokma parmaklıklar yer almaktadır. Söve içeriye kadar girmemektedir. İç söve ve dış söve birbirinden ayrıdır.

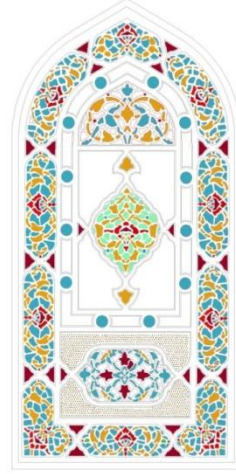

Resim 2.16. Erkekler Soyunmalık Bölümünün Zemin Kat Kotundaki Lokma Parmaklıklılı Pencere

Erkeklerden kadınlara doğru bakan aks üzerinde yer alan kadın ve erkek soyunmalık pencereleri yaşmaktaki havalandırma borularının çıkışı amacıyla yapılmıştır. Fakat pencerelerin orijinalinde bulunmayan ve pencerelerin dışına yapılan ikinci pencereler nedeniyle havalandırma bölümü kapatılmıştır. (Resim 2.17-2.18)

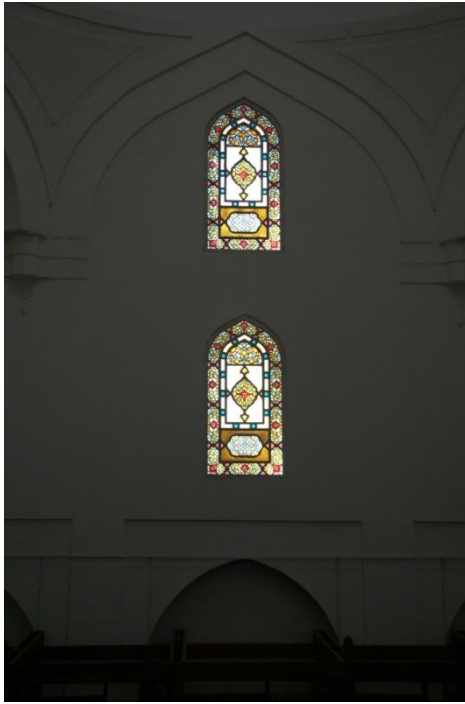

a. Erkekler Bölümü İç Penceresi

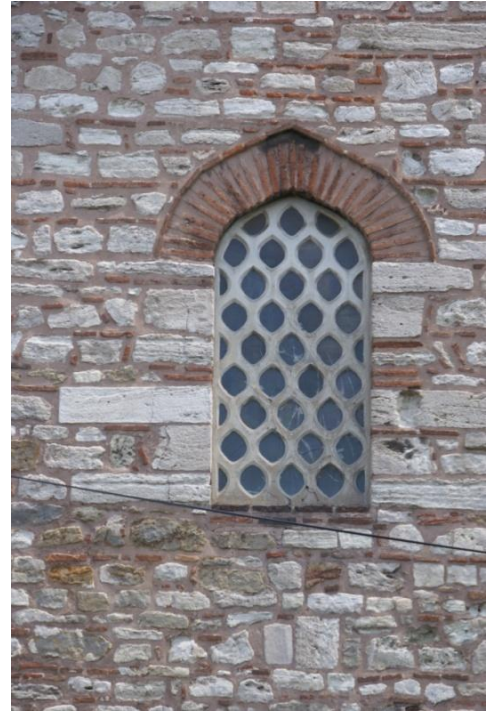

b. Kadınlar Bölümü İç Penceresi

Şekil 2.6. Yapının Soyunmalık Bölümünde Vitraylar

Resim 2.17 Soyunmalık Bölümünde İç Pencere

Resim 2.18.Soyunmalık Bölümünde Dış Pencere

Resim 2.19. 1935 Yılına Ait Fotoğraf

Kaynak: Vakıflar Arşivi

Resim 2.20. Bugün Dış Pencerelelerin Olduğu Bölümde Kepenklerin Bulunduğu ve Hiçbir Şeyin Bulunmadığı 1942 Yılına Ait Fotoğraf

Kaynak: Vakıflar Arşivi

Soyunmalık Bölümünde Havuz ve Çeşme

Erkekler soyunmalık bölümündeki çeşmenin hem kullanılan mermer, hem eteğindeki su toplanan bölgesinin mermerle uyumsuzluğu, hem de Mimar Sinan'ın yapılarında rastlanmayan balık figürünün kullanılmış olması nedeniyle özgün değildir.(Resim 2.21)

Resim 2.21. Erkekler Soyunmalık Bölümünün Ortasında Bulunan Havuzun Tepesindeki Balık Figürü

Ek Yapı

Soğukluk bölümünde birçok kaynakta iddia edilen, hamam binasının yanında hamam görevlisinin kullandığı varsayılan mekan yer almamaktadır. Gerek içeriden gerek dışarıdan yapının herhangi bir yerinden bir geçiş ya da geçişe yönelik bir düzenleme olmadığı, cepheye bakıldığında da burada bir yapı olacağına dair izlerin bulunmadığı, (Resim 2.22- 2.23) Mimar Sinan'ın simetrik düzenlemesinin içinde böyle bir eklentiye yer vermeyeceği ve zemin kotlarının da elvermemesi bulgularına dayanarak böyle bir yapının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Böyle bir yapı var idiyse bile bu yapı dışarıdan beslenen bağımsız bir yapıdır.

Resim 2.22. Yapıya Sonradan Eklendiği ve Aynı Dönemde Başka Fotoğraflarda Gözükmeyen Ek Yapı 1942

Kaynak: Vakıflar Arşivi

Resim 2.23. Varolduğu İddia Edilen Ek Yapının Görünmediği Erkekler Soyunmalık Bölümü Duvarı
Kaynak: Vakıflar Arşivi

2.4.2. Ilıklık Bölümü

Erkekler ılıkık bölümünde oturma yeri bulunmamaktadır. Kadınlar ılıkık ve binanın diğer bütün bölümlerinde olan oturma yerinin erkekler ılıkık bölümünde olmamasının nedeni hamam binasının oturduğu zeminden kaynaklanan kot farkıdır.

Resim 2.24 Kadınlar Ilıklık Bölümü

Resim 2.25. Erkekler Ilıklık Bölümü

Ilıklığın yan kısmında, bazı kaynaklarda tıraşlık bazı kaynaklarda da soğuk yıkanma bölümü olarak isimlendirilen bir bölüm bulunmaktadır. (Resim 2.24) Hamam binalarında bir tıraşlık bölümü yer almaktadır. Fakat bu bölümün burada yer alan oda mı yoksa tuvaletlerin yanında yer alan küçük oda mı olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ilıklığın yanında bulunan bu odanın içinde 2 adet kurna olması, ama tıraşlık bölümünün sadece bir kişi tarafından kullanılan özel bir mekan olması nedeniyle bu bölüm soğuk yıkanma odasıdır.

Ayrıca tıraşlık bölümünün sadece erkeklerin kullandığı bir bölümdür. Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nda ise kadınlar ılıkık bölümünde de böyle bir oda bulunmaktadır.

Tuvalet Bölümleri

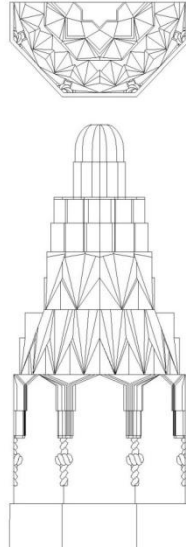
Tuvaletler de 2 kubbe ve bir düz bölümden oluşan toplam 3 bölüm yer almaktadır. 2 tuvaletin yanındaki dar kısımda da soğuk yıkanma odası bulunmaktadır.

Resim 2.26. İki Kubbe Ve Bir Düz Bölümden Oluşan Tuvalet Üst Örtüsü

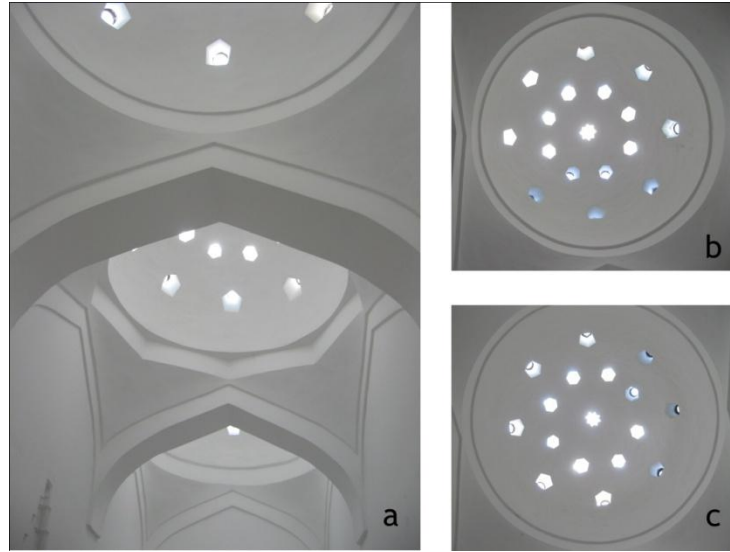

Resim 2.27. Ilıklığın Yanında Bulunan Soğuk Yıkanma Odası

Şekil 2.7. Ilıklığın Yanında Bulunan Soğuk Yıkama Odası ve Mukarnas Çizimi

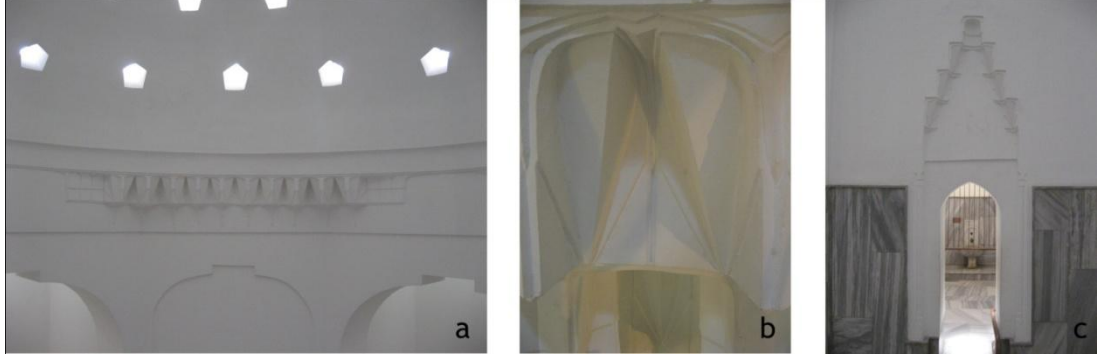
Ilıklığın üstünde ise birbirine tam simetrik olmasa da 3 tane birbirine eş kubbe yer almaktadır. Ortadaki kubbe biraz farklıdır. Bu kubbe, kubbe eteğindeki form itibariyle bir sekizgen üzerine oturtulmuş, diğer kubbeler ise kare plan üzerine köşede tromplar üzerine oturtulmuştur. Yandaki kubbeler ortadaki kubbeye göre daha büyüktür. (Resim 2.28)

Resim 2.28. Ilıklık Kubbeleri a. Erkekler Ilıklık Kubbeleri b. c. Yan Kubbeleri

Soğukluk bölümünde kullanılan mukarnaslar ılıklik bölümlerinde kapı üstlerinde kullanılmaktadır. Bu mukarnaslar ayrıca kurnaların alt kısımlarında ters olarak bulunmaktadır. (Resim 2.29-2.30)

Resim 2.29. Mukarnaslar

Resim 2.30. Mukarnaslar

Ilıklık kısmının tam ortasından bir kapıyla sıcaklık bölümüne geçilmektedir.

2.4.3. Sıcaklık Bölümü

Sıcaklık bölümlerine bir eyvanın ortasından girilmektedir. Giriş eyvanının tam karşısında 1, yanlarda da karşılıklı 2 tane olmak üzere toplam 4 eyvan bulunmaktadır. (Resim 2.31) Eyvanlar bir basamak yükseltilmiştir ve üzerlerinde oturma sekileri yer almaktadır. Eyvanların her birinde 3'er kurna bulunmaktadır. Eyvanlar 2 tane korkulukla ana mekandan ayrılmaktadır. Bu korkulukların babalarında bulunan motifler erkekler ve kadınlar bölümünde farklılık göstermektedir. Fakat mevcutta karışık olarak kullanılmıştır. (Resim 2.32)

Resim 2.31. Eyvan (Erkekler Sıcaklık Bölümünden)

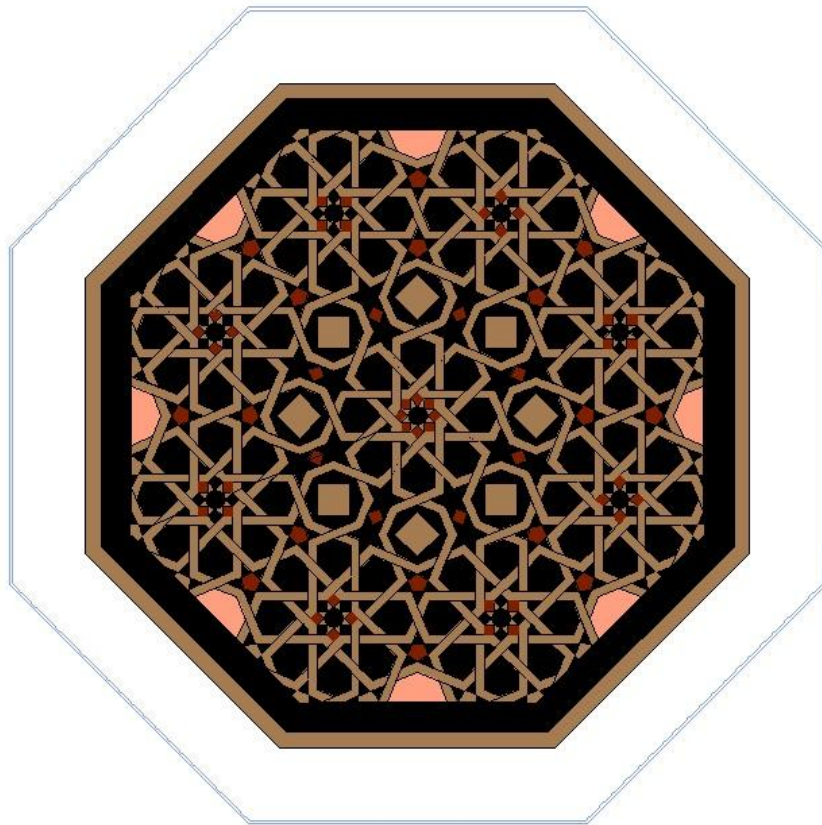

Resim 2.32. Sıcaklık Bölümünde Bulunan Eyvanların Korkulukları

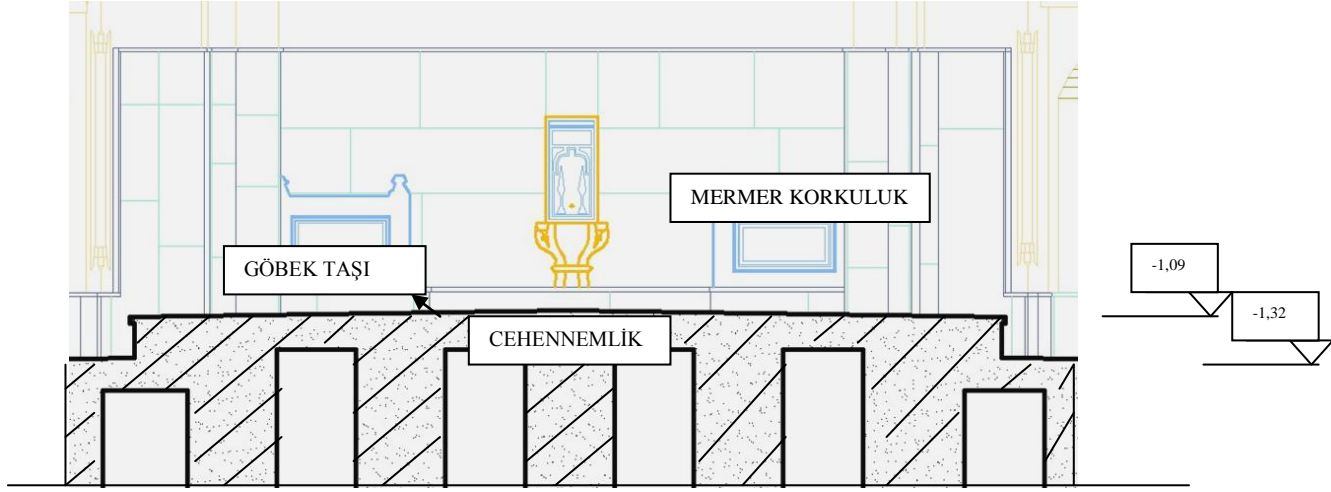
Sıcaklığı haçvari plan tipine uygun olan hamamın 45 derecelik köşelerinden halvetlere girilmektedir. Halvetler merkeze dönük olarak tasarlanmıştır. Halvet girişlerinde de mukarnas kullanılmıştır. Halvetlerin her biri küçük kubbelerle örtülmektedir.

Terleme Alanı Göbek Taşı

Erkekler bölümünün sıcaklığında bulunan göbek taşındaki Selçuklu motifi orijinal değildir. Motif dikkatli incelendiğinde ve Mimar Sinan'ın o dönem en önemli örneği Süleymaniye'de görülmektedir uyguladığı motiflerle karşılaştırıldığında ve de benzer Selçuklu motifleriyle karşılaştırıldığında motif hatalıdır. (Resim 2.33)

Resim 2.33. Göbek Taşı

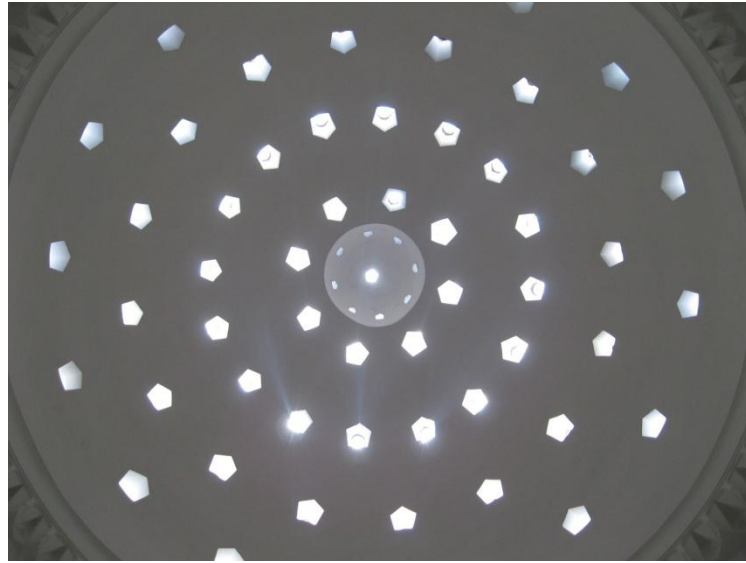

Şekil 2.8. Göbek Taşından Kesit

Çatı Tanziminde Kubbeler

Sekizgen sıcaklık mekanının köşelerdeki eyvanlarla birlikte yukarıya kadar çıkıp, sekizgen mekanın eyvanlara doğru çıkıntılarıyla kubbe destekleri haline gelmekte ve ana kubbeyi taşımaya yardımcı olmaktadır. (Resim 2.34-2.35)

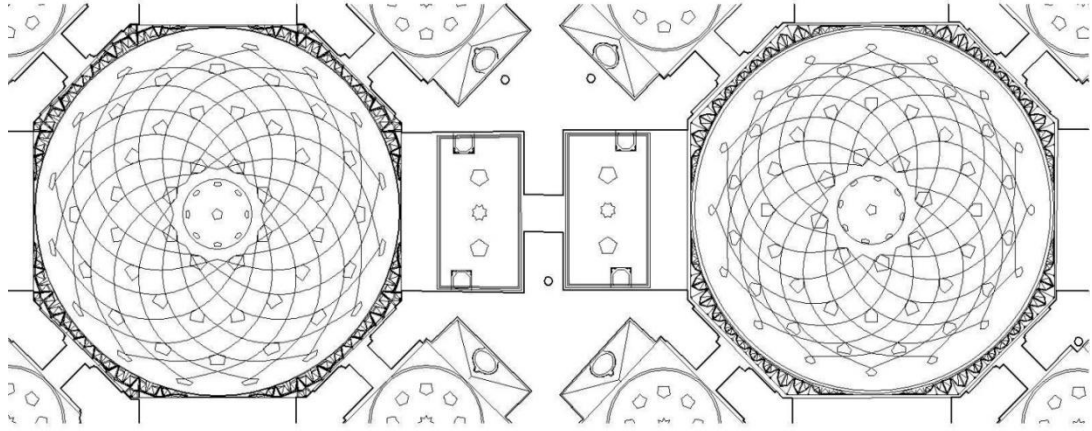
Kubbe eteklerinde, kapıların üst başlıklarında kullanılan süslemeler zenginleştirilerek kullanılmıştır. Kubbe delikleri, belli bir simetri ve sayısal düzenle açılmaktadır. Bu delikleri birbirine bağlayan eğriler çizildiğinde, altın oranlarda bahsedilen ayçiçeği dizilişi, Fibonacci serisi elde edilmektedir. (Şekil 2.9)

Resim 2.34. Sıcaklık Bölümünde Kubbe Etekleri

Resim 2.35. .Sıcaklık Bölümü Kubbesi

Şekil 2.9. Sıcaklık Bölümü Kubbe Planı

2.4.4. Isıtma Bölümü (Külhan)

Yapıldığı dönemde üstü açık olan külhan, bazı eski fotoğraflarda belli kısımları yıkılmıştır.(Resim 2.36)

Resim 2.36. K hlhanı Yıkılmış Durumu (1942)

Kaynak: Vakıflar Arşivi

Resim 2.37 (Solda) Restorasyondan Sonra Külhanda Bulunan Mevcut Kazan (Sağda) K hlhanı atısını Taşıyan elik Konstrüksiyon

2.4.4.1. Sıcak ve Soğuk Su Depoları Bölümü

Erkekler ılıklik bölümünün yanındaki soğuk yıkanma odası denilen bölümden kadınlar ılıklik bölümündeki soğuk yıkanma bölümüne kadar uzanan 307 cm genişliğinde bir mekandır. Sıcak su deposuyla soğuk oda arasında 170 cm genişliğinde girilemeyen bölümler bulunmaktadır. Bu mekanlara içeriden ulaşılammakta olup, ancak tepedeki bir delikten fark edilmektedir.

Sıcak su deposunda bir bakır kazan yer almaktadır. Bakır kazanın hemen iki yanında sıcak suyun çok fazla kaynamaması için sirkülasyonunu sağlaması amacıyla, yerden yaklaşık 15-60 cm yüksekliğindeki delikli tuğla duvar bulunmaktadır. (Resim 2.39)

Resim 2.39

Resim 2.40

Resim 2.39. Sıcak Su Deposunda Bulunan Kazan

Resim 2.40. Suyun Fazla Isınmasını Engellemek Amacıyla Sirkülasyonu Sağlayan Duvardaki Delikler

Soğuk su deposu, yapıda sıcak su deposundan daha yüksek bir kotta, altı dehliz²⁰ şeklinde bir mekandır. Soğuk su deposunun girişi çatıdandır. Sıcak su deposuna dışarıdan, soğuk su deposuna ise içeriden giriş yoktur.

²⁰ Dehliz: Üzeri kapalı olan uzun geçit ve koridor.

2.4.4.2. Cehennemlik Bölümü

Cehennemlik²¹ erkekler ılıklik bölümünden kadınlar ılıklik bölümüne kadar kesintisiz devam etmektedir. Cehennemlikten bir kol tuvaletlere girmekte ve tuvaletleri ısıtmaktadır.

Resim 2.41. Cehennemlik

a. Cehennemlikte Bulunan Havalandırma Bacası Ağızı b. Cehennemlik Üstündeki Betonarme Döşemenin Görünüşü c. Cehennemliğin Tamamına Ulaşımını Engelleyen Duvarlar

2.5. Bina Cepheleri

Bir Klasik Dönem yapısı olan Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nın cephesinde revaklı giriş ve daha önceki dönemlere göre daha sade süslemeler yer almaktadır. Binanın 4 cephesi bulunmaktadır :

2.5.1. Kuzey Doğu Cephesi

2.5.2. Kuzey Batı Cephesi

2.5.3. Güney Batı Cephesi

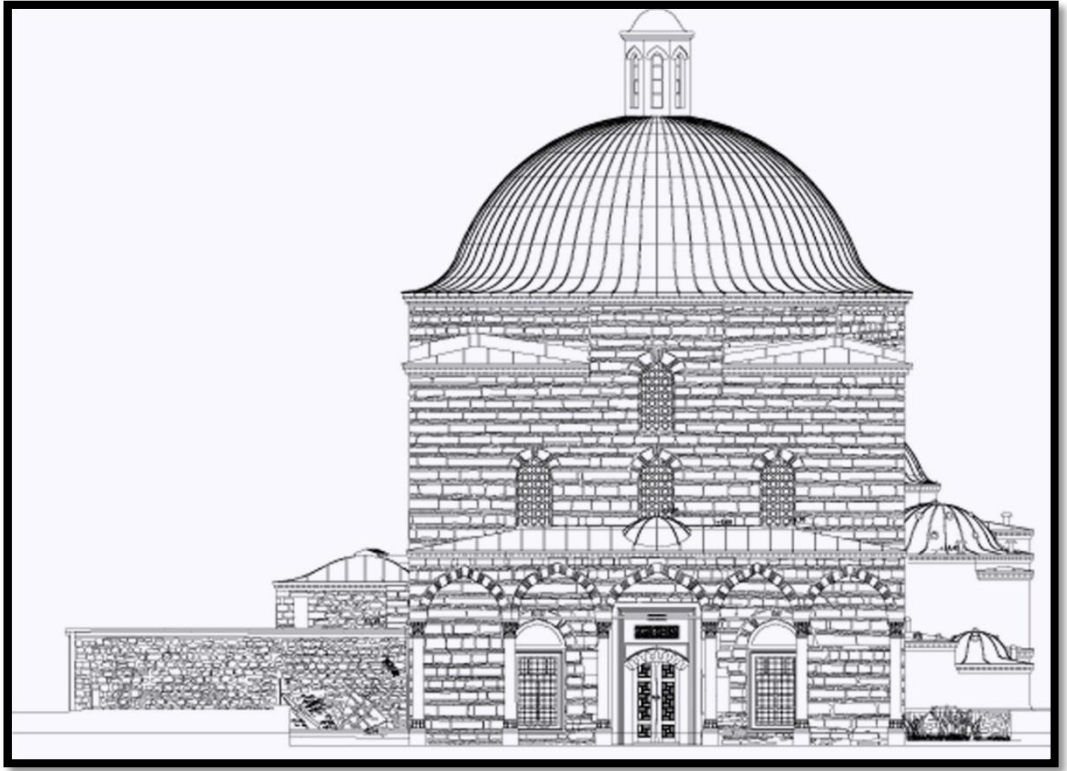
2.5.4. Güney Batı Cephesi

²¹ Cehennemlik: Hamamları ısıtan, hamamın altında bulunan kapalı ve geniş ocak.

2.5.1. Kuzey Doğu Cephesi

Erkekler kısmının giriş cephesi olan bu bölümde altı sütun ve beş sivri kemerden oluşan bir revak bulunmaktadır. Bu revak, yapının Osmanlı hamam mimarisi için önemli bir özelliktir. Portal önündeki revak sütunları mermerdendir. Üstte sütun aralarındaki kemerler muntazam taş ve tuğla kullanılarak üçer sıra halinde yapılmıştır. Ortada bulunan iki sütun arası açıklık diğerlerine göre daha fazladır. Bu bölümün üzeri kubbelidir ve tam giriş aksı üzerindedir. Kubbe, yassı tuğla ile örülmüştür.

Şekil 2.10. Binanın Kuzey Doğu Cephesi

Cephenin revak altında kalan bölümünde kapının her iki yanında ve kapıya iki metre mesafede iki pencere yer almaktadır. Burada bulunan kabartma üzerinde çini motifler kullanılmıştır. Bunların üzerinde ise hem yüzleri, hem içleri dolu iki kemer kabartması bulunmaktadır. Bu kemerler iki taş arasında iki tuğla ile örülmüş olduğundan duvardaki almaşıklığı aynen kemere de yansıtılmışlardır. Kemerler revak

kemerleri ve duvar görünümü ile aynı prensiptedir. Revak kemerini oluşturan taşların arasına üç sıra tuğla örülmüştür.

Resim 2.42. Binanın Kuzey Doğu Cephesi

Pencereler ve kapı kabartma bir çerçeve ile çevrilerek duvar monotonluğundan kurtarılmıştır. Kapının kemeri ise taş işçiliğinin örneğidir. Birbirine ters geçmiş yedi ve sekiz adet iki ayrı renkten yapılmış taşlardan oluşmaktadır. Bu bölümdeki kesme taşlar aynı büyüklükte ve çok muntazamdırlar. İkişer sıra tuğla ile kırmızı, beyaz almalı duvar görünümünü vermektedir. Revak üzerinde kalan bölümde doku olarak aynı duvar görünümünü taşımaktadır. Burada revak üstü hizasında üstü kemerli üç pencere simetrik olarak yer almaktadır.

2.5.2. Kuzey Batı Cephesi

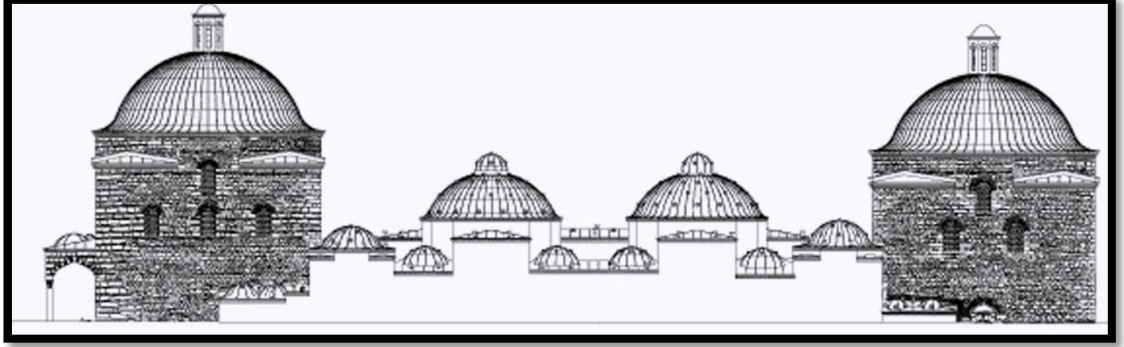
Yapının Sultanahmet meydanına bakan en gösterişli cephesidir. Kadınlar kısmı girişi de bu cephededir. Bu giriş erkekler girişinin tersine bina boy aksına diktir. Giriş tabii zemin kotunun altında kaldığından kapıyı birkaç basamak ile inilerek ulaşılmaktadır. Kapı, soyunmalığın yan tarafındadır, üzerinde tuğladan yapılmış sağır sivri bir kemer bulunmaktadır. Kemerin altındaki hafifçe yükseltilmiş dar mermer kısım, bir alınlık görünümündedir. Kapı üstü lento taşı mermer bir çerçeve içindedir.

Resim 2.43. Binanın Kuzey Batı Cephesi

Binanın kübik form orantılarının kubbelerine de yansıdığı en belirgin olduğu cephe bu cephedir. Mimar Sinan, küllhanı da tam arkaya alarak bu cepheyi Ayasofya cephesi ile dik açı yapacak şekilde meydana hâkim bırakmıştır. Cephenin görünüm

ağırlığını yerden yaklaşık 22 metre yükselen soyunmalık bölümünde bulunan kubbeler sağlamaktadır.

Şekil 2.11. Binanın Kuzey Batı Cephesi

Erkekler bölümü pencereleri üzeri sivri kemerleri taş, kadınlar bölümünde ise tuğla ile örülmüştür. Erkekler soyunmalık duvarı üzerinde alt sırada bulunan geniş pencerelere nazaran kadınlar bölümü kapısının iki yanında bulunan soyunmalık pencereleri daha küçüktür.

Ilıklık ve sıcaklık duvarları soyunmalıklardan farklıdır. Bu bölümler daha önde ve farklı görünümde olduklarından her iki bölüm soyunmalıkları dışında ayrı bir kitle izlenimi vermektedir. Bu duvarların üst kenarlarında da kirpi saçaklar yer almaktadır.

Soyunmalık bölüm duvarlarındaki taş ve tuğla örgüsü homojen değildir. Kesme taşların köşelerde iriliğini ve düzgünlüğünü korumasına rağmen duvar ortalarına doğru gayri muntazam yontu taşlar hâkimdir. Pencere kenarlarında da köşelerde olduğu gibi yine muntazam kesme taşlar seçilmiştir.

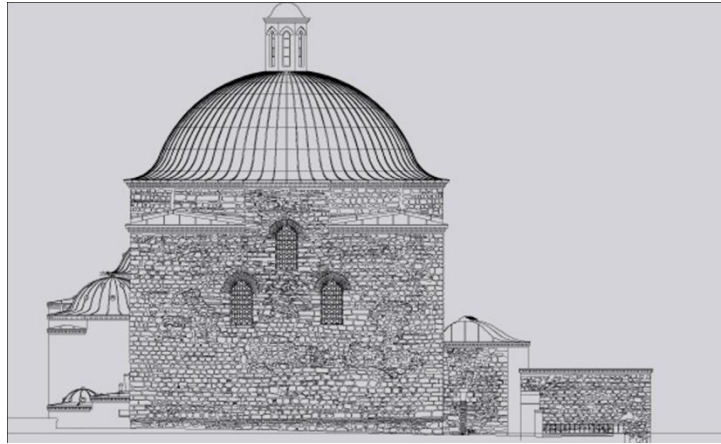
2.5.3. Güney Batı Cephesi

Hamam binasının revaklı cephesinin simetriği olan bu ikinci dar cephesi yapının duvar karakterini aynen yansıtmaktadır. Burada da köşelerde ve pencere kenarlarında muntazam kesme taşların kullanıldığı duvarlarda bir sıra taş, iki sıra tuğla prensibi devam etmektedir. Bu cephede kadınlar soyunmalığına açılan üç pencere yer almaktadır.

Resim 2.44. Binanın Güney Batı Cephesi

Bu pencereler de altıgen gözlü kafeslerle örülmüştür. Kadınlar bölümünün girişine inen merdiven bu cephededir. Tamamen kadınlar bölümü soyunmalığı duvarından oluşan bu cephe kuzey doğu cephesinin revaksız ve kapısız haline benzemektedir. Ancak erkekler soyunmalığındaki kapı yanlarındaki pencerelerin karşılığı olan pencereler bulunmamaktadır.

Şekil 2.12. Binanın Güney Batı Cephesi

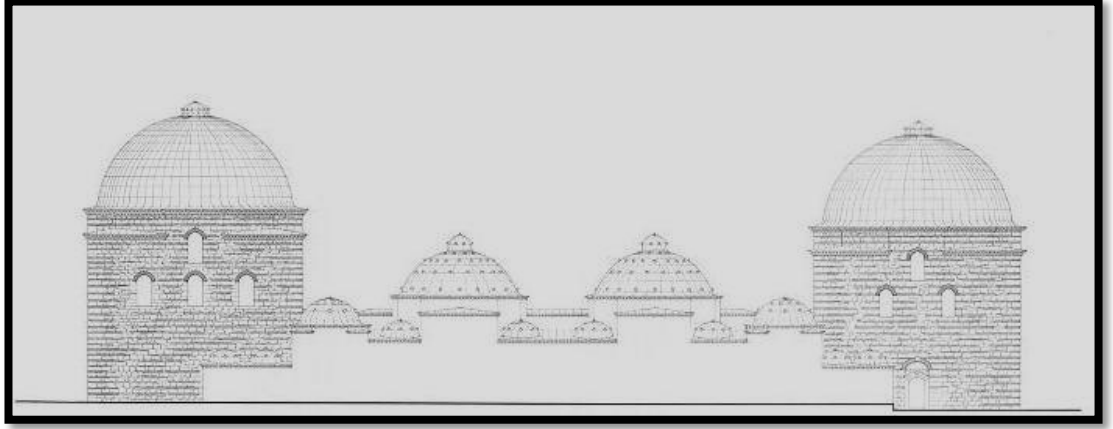
2.5.4. Güney Doğu Cephesi

Denize bakan bu cephede en geniş yeri külhan almaktadır. Soyunmalıkların 15 metre yüksekliğindeki köşeleri arasında kalan külhan ve sıcaklıkların duvarları sıva ile kaplıdır. Külhan, dışa çıkma yapan duvarlarla belirgin haldedir ve girişi bu cephededir. Külhan kısmı duvarları dış yüzünde ise yassı ve sivri tepeli nişler yer almaktadır.

Resim 2.45. Binanın Güney Doğu Cephesi

Üstte ise yan yana üç adet ve ortadakinin üzerinde bir adet olmak üzere toplam dört adet kemerli altıgen gözlü kafesli pencere bulunmaktadır. Kadınlar soyunmalık bölümünde ise alt pencereler yer almamaktadır. Bu cephede bir başka pencere ise kadınlar kısmı soyunmalık bölümünün sıcaklığa bakan duvarında bulunmaktadır. Aynı pencere erkekler kısmında da mevcuttur. Ancak bunlar üçü altta biri üstte olmak üzere dört tanedir. Bu pencereler de soyunmalık pencereleri ile aynı formu taşımaktadır.

Şekil 2.13. Binanın Güney Doğu Cephesi

Sıcaklık bölümündeki kubbeler sekiz köşeli tambura oturmaktadır. Yapının onbeş metre yüksekliğindeki köşelerine beş sıra bindirilmiş tuğla ile kornişler işlenmiştir. Bu kornişler kubbeği taşıyan oniki köşeli tamburun kenarları üzerine kadar devam ettirilmiştir. Aynı korniş, tamburun üst kenarında ve iki köşenin etrafında da bulunmaktadır.

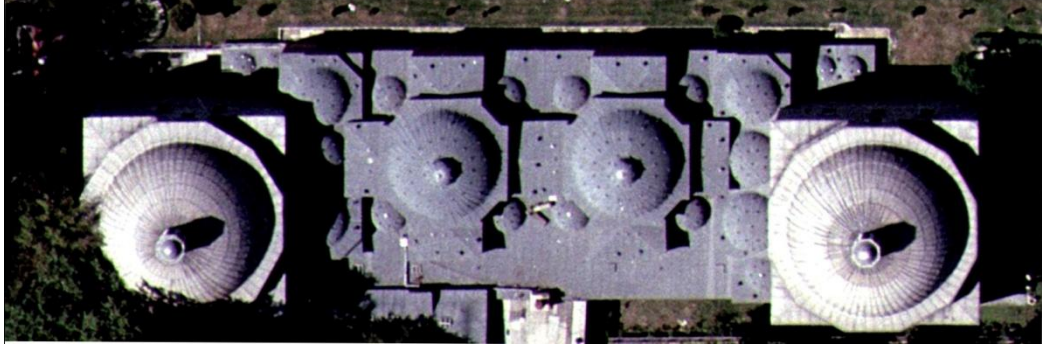
2.6. Binada Kullanılan Malzemeler

Hamam binalarında soğukluktan itibaren, insan vücudunun sürtünme ihtimali olan yerlerinde, özellikle kapı girişlerinde, mermer kaplama yer almaktadır.

Resim 2.45. Kapı Bitişleri

Çatılarda kullanılan kubbe örtüsü orijinalinde kurşundur. Yapıda toplam 24 adet kubbe bulunmaktadır. (Resim 2.46)

Resim 2.46. Binanın Üst Örtüsü

Resim 2.47. Binanın Üst Örtüsü Kubbeler

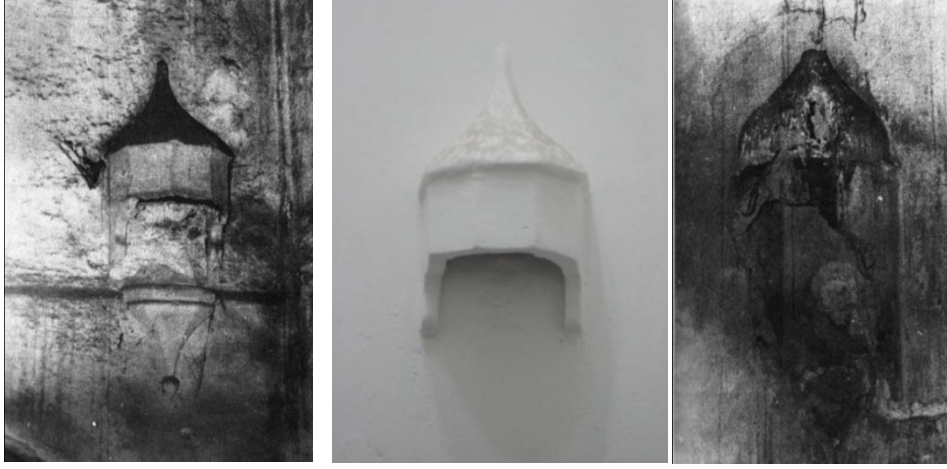
2.6.1. Aydınlatma Özellikleri

Doğal aydınlatma elemanı olarak kubbe delikleri üstlerinde filgözleri ve kubbe üstlerinde aydınlatma fenerleri kullanılmıştır.

Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nda diğer hamam binalarında pek rastlanmayan ve halvet duvarlarında bulunan suni aydınlatma elemanı “çırağman”

yer almaktadır. Çırağmanlar, duvarlara konsol olarak yerleştirilmiş aydınlatma elemanlarıdır.(Resim 2.48)

Resim 2.48. Yapıda Erkekler Sıcaklık Bölümü Halvetlerinden Birinde Bulunan “Çırağman” Kalıntısı

2.7. Binadaki Tahribatlar

Yapı günümüze bütünlüğünü koruyarak ulaşmayı başarmış olmakla birlikte daha önceden bazı müdahalelerde bulunulmuştur.

Binanın bütününde duvarlar, kubbeler, tonozlar, geçitler ve döşemelerde malzeme bozulması, derz ayrılmaları, parça kopmaları, malzeme-sıva dökülmesi, rutubet-nem ve çatlaklıklar oluşması gibi bozulmalar yer almaktadır. Bu tahribatların en önemli nedenleri de; çok uzun zaman binanın neredeyse hiç bakım görmemesi, yapının çok havasız kalması, insan eliyle yapılmış tahripler (yanlış restorasyon uygulamaları), özellikle iç kısımda iç yüzeyin hemen hemen her yerinde malzeme bozulmaları görülmüştür.

Tahribatların başında yanlış, bilgisiz ve yetersiz uygulamalar ve restorasyonlar gelmektedir. Kullanılan malzemelerin birbirleriyle olan ilişkileri de önemli bir faktör olup, kimyasal bileşim ya da mekanik mukavemetleri uyuşmayan malzemelerin birlikte kullanılması genelde taş ve çevresine fiziksel olarak zarar vermektedir.

Bu uyumsuzluklar şöyle özetlenebilir:

- 1- Seçilen taş ile kullanılan malzeme uyuşmazlığı,

2- Sertlik dereceleri farklı taşların kullanılması durumunda, sert taşın yarattığı gerilimlerin, yumuşak taşın bozulmasında etkinliği,

3- Ahşap suya olan dayanıksızlığı nedeniyle taş ile ara eleman olmadan kullanılmamalıdır. Kullanılan ara eleman yalıtkan özelliği ile taştaki nemi geçirmeyecek, onu çürütmeyecek özellikte bulunmalıdır.

4- Demir ve galvanize çinko çiviler ve bağlantı parçaları taşlara büyük zarar vermektedir. Çünkü demir (Fe) ve çinkonun (Zn) oksidasyon ürünleri kendilerinden hacim olarak daha büyüktür. Bu sebepten taşta çatlama ve kopmalara sebep olmaktadır.

5- Mermerlerin cilalanması da mermerin özelliklerini aksettirmesi ve uzun ömürlü olması bakımından önem taşımaktadır. Kaliteli bir cila tatbik edilmiş taşlar dış cephelerde dahi az sorunludur.²²

2.7.1. Form Deformasyonları

Taşıyıcı elemanda güç kaybı, yapının yok olma sürecini hızlandıran en önemli nedenlerden biridir. Taşıyıcı elemanların herhangi birinde oluşan bir zayıflık ve yıkılma sonucu, yapıda gerek strüktürel zayıflık, gerekse malzeme bozulmaları nedeniyle büyük hasar oluşmaktadır.

Hamam binasında, strüktürel bozulma form deformasyonlarına neden olmaktadır ve bu nedenle bazı çatlaklıklar dışında büyük boyutta bozulmalar yer almamaktadır.

Erkekler giriş bölümünde revağın üst örtüsünde çok fazla olmasa da bir çatlaklık mevcuttur.

Erkekler ve kadınlar bölümlerinde soyunmalık kubbelerinin tepelerinde bulunan fenerlerin her ikisi de betonarme olarak yapılmış ve zamanla içerisinde bulunan donatının paslanma ve çürümesi sonucu betonu patlatarak bozulmaya neden olmuştur.

Hamamın dışında, cephelerinde her ne kadar malzeme bozuklukları ve bazı parça kopmaları varsa da bunlar bina strüktürünü etkileyecek bozulmalar değildir.

---

²² Gülçinkaya,2004. Taşların Bozulma Nedenleri ve Koruma Yöntemleri, Yem Yayınları, İstanbul

2.7.2. Yapı Elemanlarındaki Bozulmalar

Erkekler bölümü girişindeki revak başlarından bir tanesi kopmuştur. Bunun nedeni rutubete bağlı olarak malzeme genişlemesidir.

Erkek ve kadınlar bölümlerindeki soyunmalıklardaki kubbe fenerlerinin de içinde yer alan donatıdan dolayı paslanma ve korozyon yer almaktadır. Soyunmalık bölümündeki soyunma odalarını oluşturan ahşap bölücü elemanların büyük bir bölümü yıpranmış, eskimiş durumdadır. Kadınlar soyunmalık bölümünde bulunan fiskiye ve havuz karakterini değiştirmiştir.

Hem erkekler hem de kadınlar soğukluk bölümünde bulunan pencerelerde bozulmalar mevcuttur. Bu pencereler sabit olduğundan yağmak delikleri havalandırma görevini yerine getirememektedir.

Yapının tamamında bulunan mermer kaplaması özelliğini kaybetmiştir.

Binanın duvarlarında özellikle zemin kotundan aşağıda kalan kısımlarında rutubetten dolayı sıvalarda dökülmeler ve duvar dokusunda aşınmalar görülmektedir.

Yapı elemanları açısından iyi durumda olan sıcaklıktaki kurna ve musluklar özgünlüğünü yitirmiş günümüze ulaşamamıştır.

Sıcaklıkta bulunan göbek taşının incelendiğinde ve karşılaştırılma yapıldığında motifinin hatalı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Cehennemlik bölümünde bulunan rutubet, ana taşıcı duvarlarının üstünde yosunlaşma ve taş dökülmelerine neden olmuştur.

2.7.3. Malzeme Bozulmaları

Binada, biyolojik etkenler, su-nem ve suyun buharlaşmasıyla oluşan tuz kristalizasyonu binanın dış ve özellikle iç yüzeyin hemen hemen her yerinde malzeme bozulmalarına neden olmuştur. Tuğla, sıvalı duvarlar ve moloz taş malzeme bundan en büyük zararı görmüştür.

Revak örtüsünün iki kenarındaki ikişer, toplam 4 bölüm düz bir tuğla örgüsüyle bitirilmiş ve ortada giriş portalının üstüne gelen bölümde bir kubbe yer almaktadır. Tuğlayla örülen her 5 revağın üst örtüsü aslında kurşundur fakat 1988 yılında yapılmış restorasyonda bu revaklardaki çatı kaplamasındaki kurşun sökülerek yerine harç yapılması sonucu yapının yağmur suyu alması neticesinde hem içerde kabarmalara neden olmuş hem de revak çatısındaki malzeme genişmesiyle sütun basmanı oynamasına yol açmıştır.

BÖLÜM III

3. RESTİTÜSYON VE RESTORASYON ÖNERİSİ

Haseki Hürrem Sultan Hamam Binasının restitüsyon çalışması hazırlanırken, yapıdaki iz ve örneklerden; yani rölöve çalışması yapılırken varlığı kesin olarak tespit edilen verilerden yararlanılmıştır.

3.1. Restitüsyon Önerisi

Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nın restitüsyon çalışmasında amaç, yapının günümüze gelene kadar, varsa uğradığı değişiklikleri belirleyip, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin ilk tasarımlarındaki ya da belirli bir tarihteki durumlarının belge kayıtlarından, yapı izlerinden yararlanılarak restorasyon çalışmasının yapılmasıdır.

3.2. Restorasyon Önerisi

Tarihi binaların restorasyonları yapılırken asıl amaç; binanın mimari değerlerinden bir şey kaybetmeden gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaşmalarını sağlamaktır. Bu bağlamda atıl kapasitede bulunan Haseki Hürrem Sultan Hamamının mimari karakteristiğini değişikliğe uğratmadan, mimari kimliğini zedelemeyecek bir işlev seçilmiştir.

Verilecek yeni işlev binanın yaşam süresi üzerinde olumsuz bir etki yaratmamalı ve binanın kapasitesini aşacak düzeyde olmamalı, binayı ezmemeli, tarihsel önemi ve değerine uygun olmalıdır. Bu nedenle "Kütüphane ve Sergi" kısımlarını içeren bir yapıya dönüştürülmüştür.

Kütüphane - sergi işlevinin yanı sıra yeni işlev için tartışılan diğer işlev : Butik otel işlevi ise yapının kapasitesine uygun olmadığı ve binaya çok fazla ek yapılması gerektiğinden binanın mimari yapısına zarar vereceği için Butik Otel işlevinden vazgeçilmiştir.

3.2.1. Restorasyon Öncesi Hazırlık Çalışmaları

Tez kapsamında yapılan tipolojiler, analizler ve rölöve çalışmaları, yapılacak çalışmada ilk başvurulacak belgeler olmalıdır.

- Onarımlarda kullanılacak malzemelerin özgün fiziksel ve kimyasal özelliklerine uygun olması için laboratuvar analizleri yapılmalıdır.
- Geleneksel yöntem ve malzemelerin yetersiz kalacağı durumlarda teknolojiye dayanılarak kullanılmalıdır.
- Zemin etüdü ve statik analizler yapılmalıdır.
- Uygulamalar onaylı restorasyon projesinden sonra yapılmalıdır.

3.2.2. Özgün Yapı Elemanlarının Korunması

Hamam binasının erkekler girişindeki revağın üst örtüsünün (eski fotoğraflardan yararlanılarak) kurşundan olması gerekmektedir. Binadaki çatı örtüsü özgün örtü gibi kurşun ile kaplanması ve malzeme analizinde belirlenen özgün harç ile binanın kubbeleri onarılmalıdır.

Cephede, giriş kapısının özgünlüğünü yitirmiş ve taklittir. Gerek formu, gerek yapım şekli nedeniyle mevcut kapının künde kari bir kapı olmalıdır.. Bu gibi eksik pencere ve kapı elemanları özgün boyutları ve niteliklerine uygun olarak tamamlanmalıdır. Kapı ve pencereler, dönemlerine özgün tasarım doğrultusunda tekrar yapılmalıdır. Kullanılacak yeni ahşap malzemelere ön koruma (emprenye) yapılması gerekmektedir. Yapıdaki mevcut ahşap elemanlara ahşap yüzeye sızdırarak, (akıtarak emprenye etme) yöntemini, yeni ahşap malzemeye ise daldırma (küvet şeklindeki bölümlere belirlenen sürede daldırıp çıkarılarak) yöntemi ile ön koruma uygulaması yapılmalıdır. Emprenye işlemi yapıldıktan sonra, güneşin zararlı etkilerine karşı önlem alınmalıdır. Ahşapın içinde yer alan kimyasal tuzlar güneş ışınlarının UV etkisiyle ortaya çıkarak, kimyasal reaksiyona neden olmuştur. Dolayısıyla, ahşap yüzeyde renk değişimi ve kararma ortaya çıkmaktadır. Ahşap malzemeyi güneşin bu zararlı etkilerinden korumak amacıyla, koruyucu bir tabaka

olarak davranan, ahşap içindeki su dengesini bozmayan ve ahşabın reçine kusmasını engelleyen boyalar kullanılmalıdır.

Soğukluk pencereleri hasar görmüş ancak orijinaldirler. Erkekler soğukluk bölümünde bulunan pencerelerin ise yaşmaktaki havalandırma borularının çıkışını sağlaması gerekirken orijinalinde bulunmayan ikinci pencereler yapıldığından havalandırma görevini sağlayamamaktadır. Eski fotoğraflar incelendiğinde sadece iç pencerelerin bulunmakta olduğu ve bazen kepenk bazen de hiçbir şey olmadığı görülmektedir. Yaşmak deliklerin hava akışını sağlaması için dış doğrama içe çekilerek havalandırma kanalının önü açılmalıdır.

Yapıdaki pencereler ve hava bacalarının ilişkisi incelendiğinde dıştaki pencerenin olmaması ve dışta kepenk olduğu gözükken eski fotoğrafların varlığından yararlanarak pencereler açılmalıdır.

Özgün duvar ve temel taşlarının su alarak özgünlüğünü kaybedip bozulmalarını önlemek amacıyla, uzmanlarınca drenaj sisteminin yapılması gerekmektedir. Oluşturulacak drenaj sistemi ile binaya gelen suların bu sistem yoluyla uzaklaştırılması sağlanmalıdır.

İç mekan döşemelerinden, kullanılmayacak durumda olanların yenilenmesi, niteliksiz malzeme ile kaplanmış kısımların değiştirilmesi gerekmektedir. Hamam binasında mermer olması gereken yerlerin mevcutta pirinç tozu ve beyaz çimentoyla hazırlanan bir malzemedir. Bu malzemeler özgün malzeme ile değiştirilmelidir. Ayrıca bütün binada yaklaşık 1.80 yüksekliğinde devam eden mermer kaplamanın kapılara geldiğinde, kapı üstündeki süslemeleri taşıyan iki sütunla birleşip devam etmelidir.

Kadınlar soğukluk bölümünde yer alan havuz ve fiskiyenin orijinal olmadığı tespit edilmiştir. Erkekler bölümü fiskiyesi de orijinal değildir. Ana havzasının normalde daha küçük olması gerekmektedir. Bunun nedeni, hamam binalarındaki havuzların insanların seslerinin uğultusunu bastırarak kadar hafif bir su sesi sağlamak amacıyla yapıyor olması ve mevcut havuzun büyüklüğünün bu işlev için fazla olmasıdır. Havuzun yüksekliği ise o döneme ait su seviyesi ve suyun devir daim yüksekliği ölçütlerine göre normal seviyesinden yüksekte bulunmaktadır. Havuz aslına uygun şekilde tekrar yapılmalıdır.

Erkekler ve kadınlar bölümünde bulunan eyvanlardaki korkuluk babalarının motiflerinin farklı olmalıdır. Ayrıca göbek taşında bulunan motif de orijinal değildir. Bu bölümler de orijinal haline getirilmelidir. Soğukluk bölümündeki üst katın girişte

ve yaşmakta devam etmediği için merdivenin U formunda iki parça olmalı, üst kata ise giriş kapısının iki yanından iki ayrı merdivenle çıkılmalıdır. Merdivenin özgün olmadığı ve kat yüksekliğinin de fazla olmasından dolayı kullanılacak yeni merdivenin formu döner olmalıdır.

Erkekler soyunmalıkta bulunan tepesinde bulunan fener betonarme olarak yapılmış ve zamanla içerisinde bulunan donatının paslanma ve çürümesi sonucu betonu patlatarak bozulmaya sebep olmuştur. Ayrıca burada kullanılan doğramalar alüminyumdan yapılmış olup gayri muntazamdır. Bu yüzden fenerdeki doğramalar empenyeli ahşaptan yapılmalıdır.

Yapıda, malzeme bozulması ve bazı çatlaklar dışında özgün yapı çok fazla bozulmamıştır. Bu durum binanın restorasyonu açısından önemli bir kazançtır.

3.2.3. Yüzey Temizliği

Cephelerde taş duvar yüzeylerindeki kararma ve kirlenmeler temizlenmelidir. Temizliğin hangi teknikle yapılmasına karar verilebilmesi için önce cepheyi oluşturan malzemenin türü, kir tabakasının niteliği, yüzey bozulmaları ve ortam şartları incelenmeli, temizlik için yüzey üzerinde ufak alanlarda değişik teknik ve kimyasallarla temizlik denemeleri yapılarak koruma açısından en uygun olan teknik seçilmelidir.

Yapının özellikle Ayasofya'ya bakan cephesinde, tuğla hatıllı taş duvar yüzeylerinde diğer cephelere oranla daha çok olan kararma ve kirlenmeler temizlenmelidir.

Cephelerde derz aşınmaları ve bozulmaları görülmektedir. Analizler sonucunda yeniden hazırlanacak harç ile bu yerlere derz takviyesi yapılmalıdır. Güney- batı cephesinde bu tip derz bozulmaları yer almaktadır. Taşların altındaki harcın bağlayıcı özelliği kaybolduğu için yerinden çıkan kaplama taşları, harç takviyesi yapılarak taşlar yerine yerleştirilmelidir.

Kuzey-doğu cephesindeki soğukluğun saçak altı profilinde uygun yöntemlerde yüzey temizliği yapılmalıdır.

Yapıda bitkilenme mevcuttur fakat çok ciddi boyutlarda değildir; Derzlerde, oyuklarda, taş üzerlerinde ve duvarlarda, yer yer mevsimlik bitkiler vardır. Özellikle duvarların üst noktalarında ve duvar yüzeylerinde oluşmuş oyuklarda bulunan, topraklaşmış, dağılmış harçların temizlenmelidir. Bitki temizliği yapılan bölgelerde,

bitkilerin altında oluşan topraklar temizlenmesi gerekmektedir. Güney- doğu cephesinde bitkilenme ve yüzey kirliliği diğer cephelere oranla daha fazla bulunmaktadır.

Pencere demirlerinin zaman içinde kabaran boyaları ve paslı yüzeyleri temizlenmeli ve yeniden paslanmaması için uygun kimyasallar ile önlem alınmalıdır.

Yapının Ayasofya cephesindeki revakların çatı kaplamasındaki çimento esaslı sıvalar temizlenip kubbenin strüktürü ve statik açıdan durumu kontrol edilmelidir. Daha sonra aslına uygun olarak kurşun ile yenilenmelidir.

İç mekanda duvar, kubbe ve tonoz yüzeylerinde rutubetten dolayı kabaran sıvalar temizlenmeli, duvarların durumu kontrol edilip gerekli görülen müdahaleler yapıp özgün sıva harcı ile yeniden sıvanmalıdır. Bu süreçte rutubete karşı önlem almak, beden duvarlarından rutubet ve suyu uzaklaştırmak için gerekli teknikler uygulanmalı, gerekirse kimyasallardan yararlanılmalıdır.

Özgün mermer kaplama elemanlarının yüzeylerindeki kararma ve kirlenmelerde uygun yöntemler ile aşınmaya neden olmadan, temizlenmelidir.

3.3.4. Sağlamlaştırma

Yapının taşıyıcı sistemini oluşturan strüktürde önemli bir sorun yer almamaktadır.

Hamam binasının dış duvarlarındaki derzler arasında, rüzgar yardımı ile taşınan polenlerin oyuklara yerleşmesi neticesinde, bitkisel oluşumlar yer almaktadır. Zaman içinde oluşan bitkilenmeler temizlendikten sonra tekrar oluşmalarını, duvarların taşıyıcı özelliğinin zayıflamasını engellemek için kimyasallardan faydalanılmalıdır.

Yapının, hem iç hem dış derzlerinde boşalma, bazı kısımlarda da çimento esaslı harç ile tamamlama görülmektedir. Çimento esaslı harç, farklı fiziksel ve kimyasal özellikleri ile uzun vadede yapılara zarar vermektedir. Bu gibi durumlarda, derzlerin kısmi olarak açılarak, özgün harçla tekrar derz takviyeleri yapılmalıdır.

Yapının tamamında kurşun rengine boyanmış çatı kaplama sıvası ile birlikte iç ve dış sıvaların tamamının raspa yapılarak özgün taşıyıcıların incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca oluşan rutubetten dolayı, cehennemlik (ateş) bacalarının yeniden açılması ve çimentolu harçla sıvanan yüzeylerin yeniden horasen harç ile sıvanmalıdır.

BÖLÜM IV

4. BİNAYA YENİ İŞLEV VERİLMESİ

Zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağlı istekler nedeniyle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte, farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmaktadır. Hamam, kervansaray, tekke, manastır gibi tarihi yapı türleri ancak özel durumlarda özgün işlevlerini sürdürdüklerinden, bu yapı türlerinin farklı amaçlarla kullanımları zorunlu olmaktadır.²³

Tarihi binaların restorasyonları yapılırken, anıtın bütünlüğünün, yapısal özelliklerinin ve mekansal ilişkilerinin zedelenmemesi, değiştirilmemesi esastır.

Bu yaklaşımla öncelikli olan toplumun , hamamlara olan ilgilerinin oldukça azalması ve halkın artık hamamları kullanmamasından dolayı bu yapılara başka bir işlev verilmesi zorunlu olmuştur. Restorasyon için binaya verilecek yeni işlev yapıya ek yük getirmeyecek, binada deformasyona neden olmayacak, mimari kimliğini zedelemeyecek tarzda tasarlanmalıdır.

4.1. Yurdumuzda Tarihi Hamam Binalarına Yeni İşlev Verilmesi

Tarihi nitelik taşıyan hamam binalarına yeni işlev verilmesi amacına yönelik yapılan restorasyon çalışmalarında, hamam binalarının mekansal bütünlüğü bozulmadan, binaların sürdürülebilirliklerine katkı sağlayacak çağdaş konfor ve kullanım olanakları sağlanmalıdır. Türkiye’ de tarihi hamam binalarına müze, kültür merkezi, restoran gibi işlevler verilerek hamam binalarının özgünlüklerini devam ettirmektedirler. Bunlara örnek olarak aşağıdaki hamam binalarının dönüşümleri incelenmiştir.

4.1.1. Tahtakale Hamamı Binası (İş hanı ve kafe)

4.1.2. Keyvanbey Hamamı Binası (Kafe)

4.1.3. Bursa Ördekli Hamamı Binası (Çok Amaçlı Kültür Merkezi)

---

²³ Ahunbay Z.(1996). Tarihi Çevre Restorasyon, İstanbul: YEM Yayınları, 116-118, 29, 31,

4.1.1. Tahtakale Hamamı Binası

Yapı, 2. Mehmet Dönemi (1451-1481)'nde inşa edilmiş, İstanbul'un en eski ve en büyük Osmanlı Eserleri arasındadır. Hakkında ilk bilimsel çalışma 1916-17 de H. Glück tarafından yapılmış ve o günlerde harabe halinde olan yapının planı çıkarılmıştır.

Resim 4.1. Tahtakale Hamamı Binası (İstanbul Kahvehanesi)

Tahtakale Hamamı , İstanbul'un en büyük ve en eski hamamı olan bina birçok badireler atlatmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Vakıflar idaresi tarafından satılması, yeni sahibinin uzun süre hamamı nasıl işleteceğine karar verememesi bunda etkili olmuştur. 1980'li yıllarda soğuk hava deposu olarak işlev verilmiştir. Tarihi hamam binası, Eminönü ve İstanbul'un buz ihtiyacını karşılamıştır. Peynir depolamak için de kullanılan tarihi binaya, iş hanı ve kafe olarak işlev verilmiştir.²⁴

4.1.2. Keyvanbey Hamamı Binası

²⁴ Yapı Doğan Kuban tarafından restore edilmiştir. 5 yıl süren restorasyonda 700 kamyon moloz çıkarılmıştır.

Gaziantep'in Şahinbey ilçesindeki Keyvanbey Hamamı binası Selçuklular tarafından 1161 yılında yapılmıştır. Yaklaşık 30 yıl öncesine kadar asıl işlevini sürdürdükten sonra mobilya galerisi olmuştur. Sonrasında boş kalmış, bir süre de depo olarak kullanılan binaya restorasyon yapılarak kafe işlevi verilmiştir.

Resim 4.2. Keyvanbey Hamamı Binası (Kafe Şehzade)

4.1.3. Bursa Ördekli Hamamı Binası

Yıldırım Beyazıd döneminde (1389-1402) yapımına başlanan bina Timur'un Bursayı işgal etmesinden dolayı yarım kalmıştır. Çelebi Mehmed devrinde bitirilerek oğlu Murat Bey adına vakfeylemiştir. 1485'de sonra sadrazam olan Çandarlı İbrahim Paşa bu vakfin mütevellisi iken savakından (su maksemnin havuz kapaklı lüleli yeri) hamam duvarına bir çeşme yapmıştır. 1495'de hamam tam olarak onarılmıştır.

Bina kaynaklara göre aynı bölgede daha önce I.Murad Tarafından yaptırılan Nalincılar hamamından sonra yaptırıldığından dolayı Yeni hamam ismini almıştır, daha sonra hamam binalarının çoğalması ile 'Eski Hamam' olarak anılmaya başlamıştır. Ördekli ismi içerisinde kullanılan su havuzu ve kurna yalaklarından ötürü verilmiştir.

Hamam dönemi itibariyle Bursa'da Osmanlı tarafından yaptırılan en büyük hamamdır. İçerisinde külhandan gelen dumanın tabandan dolaştırılıp ardından duvarlara geçirilen bir ısıtma sistemi uygulanmıştır. Ayrıca ısıtılan su duvarlarda dolaştırılmak suretiyle iç mekânın ısıtılmasına katkıda bulunulmuştur.

Uzun yıllar bakımsız kalan, günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetinde bulunan yapı Osmangazi Belediyesine tahsis edilmiştir. Osmangazi Belediyesi tarafından vakıflar müdürlüğünden tahsisi alındığından itibaren başlatılan projelendirme çalışmaları (Rölöve Restitüsyon ve Restorasyon) tamamlandıktan ve Bursa Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulunca onaylandıktan sonra restorasyon çalışmalarına 2006 yılında başlanmıştır ve 2008 Nisan ayında tamamlanmıştır.

Resim 4.3. Ördekli Hamamı Binası (Çok Amaçlı Kültür Merkezi)

"Çok amaçlı Kültür Merkezi" olarak işlevlendirilen hamam binasında biri büyük diğeri küçük iki adet seminer salonu, fuaye salonu, kahve salonu, sergi salonları, geleneksel sanatlar kurs ve uygulama salonları ve Türk Mutfağı'ndan yemeklerin sunulacağı bölümler yer almaktadır. Toplam 1400 m2 kapalı alana sahiptir.

Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'na en az müdahalede bulunulması ve sonrasında halkın ilgisini çekecek bir işlevin yapıya yerleştirilmesine karar verilmiştir. Binanın "Kütüphane ve Sergi- Satış" işlevlerini içeren bir kompleks olması yerindedir.

Bu bölümde binaya verilecek yeni işlev olan Kütüphane yapısının tarihi özetle anlatılarak tarihi yorum içerisinde Dünyadaki, Türkiye' deki ve İstanbul'daki kütüphanelerin genel durumu incelenmiş, karşılaştırmalı çalışma yoluyla gerekli bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

4.2. Kütüphane Tasarım Kriterleri

Binaya verilecek yeni işlev doğrultusunda Kütüphane tesisi için kütüphane uzmanlarından ve ilgili kaynaklardan yararlanılarak ihtiyaç olan bilgiler belirlenmelidir.

Kütüphaneler 3 ana başlıkta incelenirler:

- 4.2.1. Şehir Kütüphaneleri
- 4.2.2. Umuma Açık Kütüphaneler
- 4.2.3. Bilimsel Kütüphaneler

4.2.1. Şehir Kütüphaneleri

Bölgesel ve ulusal kütüphanelerdir. Örneğin bir şehrin veya bir yörenin ürettiği literatürleri bulundurlar. Bu kütüphanelerde belirli literatür ve yayınlar, sınırlı mesleki sahalara ait özel literatürler yer almaktadır.

4.2.2. Umuma Açık Kütüphaneler

Geniş kapsamlı literatür ve diğer bilgi yayınları temin edilebilmektedir. Bu tip kütüphaneler, her bir halk tabakasının ve yaş gruplarının literatür ihtiyacını karşılamaktadır. Bilimsel ve umuma açık kütüphanelerdir.

4.2.3. Bilimsel Kütüphaneler

Belirli ihtisas dallarına göre sıralanan öğrenim ve araştırmalara ait literatürler çoğunlukla umuma açıktır ve kitaplar okuyucular tarafından kullanılabilir. Bu kütüphaneler, okuma salonları, kapalı kitaplıklardan kitap teslimi, okuma salonlarında bulunan kitaplıklar ve ayrı olarak konulan ders kitapları bölümlerinden oluşmaktadır. Kitap ve dergilerin haricinde her çeşit yayın, içerik olarak belirlenmiş ve kullanıma hazırlanmıştır. Okuma salonları her bir değişik dalda öğrenim gören öğrencilerin sayısına göre muhtelif çeşittedir. Mevcut kitaplar için sistematik, yani bölümlere göre envanter tutulmaktadır. Başka kütüphanelerden kitap edinimler için servisler, kopya servisi, mikrofilmlerin büyütülmesi ve bunların yanı sıra online literatür kaynakları, CD odalarında kayıt edilen veri bankaları yer almaktadır.

Bilimsel kütüphaneler, bilim tarihinde ve üniversite yaşamında anahtar rolü yüklenmiştir. Bu tip kütüphaneler sadece kitapların muhafaza edildiği bölümleri değil, kitaplarla çalışılan bölümleri oluşturmaktadır.

Her bir kütüphanede 3 bölüm vardır.

- 1. Okuma Bölümü**
- 2. Yönetim**
- 3. Depo**

Okuyucu Bölümü Tasarımı

İyi bir oryantasyon olanağı, okuma salonu bölümü okuma ve çalışma yerlerinde kitap nakli için minimum seviyede bölünecek şekilde tanzim edilmelidir. Bölümler arasında çapraz katlar tasarlanmamalıdır. Kullanım ve okuma salonlarına ait katlar asansörle ulaşılabilir olmalıdır.

Giriş ve okuma salonu kontrol savağı ile bölünmeli ve giriş ve çıkış bölümleri aynı kapıdan tasarlanmalıdır. Kontrol savağı, kitap ödünç alma bölümü ile Information bölümü arasında planlanmalıdır.

Kontrol kısmının haricinde olan yerler, gardırop veya dosya muhafaza odaları, tuvalet, kafeterya, gazete okuma köşesi, sergi odası, toplantı ve konferans salonu, information, kart ve mikro fiş kataloğu, online kataloğu terminali, kitap iadesi, ısmarlanan kitapların teslim mekanları olarak tanzim edilmelidir.

Kontrol kısmının dahilinde olan bölümler, okuma salonu bilgi bölümü, bibliyografklar, online katalog terminali, sadece okuma salonunda kullanılabilen kitapların teslim ve kabul alma bölümü, ders kitapları kataloğu, kopyalama cihazı (ayrı odada), serbest ulaşılabilir kitap envanteri ve kullanıcıların çalışma bölümlerinden oluşmalıdır.

Okuma bölümleri düzenlenirken gün ışığından yararlanılmasına dikkat edilmeli, her bir okuma veya çalışma yeri için yüzey gereksinimi 4 m² den az olmamalıdır. Ulaşım yolu ise en az 1.20 m genişliğinde olmalıdır. Öğrenciler ve raflar arasındaki mesafe en fazla 1.30-1.40 m. olarak tasarlanmalıdır.

Duvarlardaki malzemelerin kullanımında nem ve ısı toplama oranı sağladığında, klima cihazlarının kullanımı gereksizdir. Mantar oluşumunu önlemek için, özellikle tekerlekli raf sistemlerinde hafif hava dolaşımını sağlamak gerekmektedir. Özel koleksiyonlar ve materyaller için özel oda klimasına ihtiyaç bulunabilir.

Aydınlatma

Genel olarak 250-300 lüks, okuma ve çalışma yeri, kartotek, enformasyon, kitap ödünç verme yerlerinde 500 lüks oranında ışıklandırma sağlanmalıdır. UV ve ısı ışınları, kağıtları ve kitap ciltlerini hasara uğratabileceğinden, direkt olan güneş

ışığı önlenmelidir. Yüksek enerji gereksinimine karşı klima tesisleri sınırlı olarak kullanılmalıdır.

Güvenlik

Yangına karşı alınacak tedbirler, yangın yönetmeliğinde hazırlanması gerekmektedir. Hırsızlığa karşı önlemler ise, güvenlik birimince titreşim sinyalleri ve kırılmaz cam kaplamalarla sağlanmalıdır. Gözetim altında bulundurulmayan imdat çıkış kapıları alarm anında elektronik olarak kapanan kapılarla güvenlik sağlanmalıdır. İmdat çıkış kapılarının mekanik emniyeti akustik veya optik sinyallerle gözlenmelidir.

Depolar

Bodrum katında bulunan kitap depoları eşit oranda klimalandırılmalı ve ‘‘Kitap yığılmaları’’ klima, nakil ve personel için, mümkün olduğunca birbiri ile alakalı alanlar oluşturulmalıdır. Sabit veya tekerlekli raf bloklarının dağılımı dikmelere bağımlıdır. Tekerlekli raflarla kapasitenin artırılması sağlanmalıdır.

Kullanıcı, personel ve kitap yollarının birbiri ile kesişmesi önlenmelidir.

4.3. Dünyada Kütüphane Dönüşümleri

Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binasına kütüphane işlevi kazandırılması kapsamında örnek teşkil edecek Tarihi yapılardaki kütüphane dönüşümleri incelenmiştir. Bu çalışmada dünya kütüphaneleri ve yurdumuz kütüphaneleri arasında karşılaştırma yapılmıştır.

Bu çalışmada, Haseki Hürrem Sultan Hamamı’ nın kütüphaneye dönüşümü sırasında tasarıma esas alınacak öğelerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Dünya Kütüphanelerinden Örneklemler:

- 4.3.1. Früstenfeldbrück Kütüphanesi
- 4.3.2. Leipzig Üniversite Kütüphanesi
- 4.3.3. Bayern Milli Kütüphanesi
- 4.3.4. Bosna Milli Kütüphanesi
- 4.3.5. Fransa Millî Kütüphane

- 4.3.6. Vatikan Kütüphanesi
- 4.3.7. Sarbon Kütüphanesi
- 4.3.8. Mazarine Kütüphanesi
- 4.3.9. Sainte Geneviève Kütüphanesi
- 4.3.10. Versailles Kütüphanesi
- 4.3.11. British Museum Kütüphanesi
- 4.3.12. Hendon Kütüphanesi: İngiltere
- 4.3.13. Herzog August Kütüphanesi
- 4.3.14. Berlin Devlet Kütüphanesi – Prusya Kültür Varlığı
- 4.3.15. Saksonya Eyalet Kütüphanesi

4.3.1. Früstenfeldbrück Kütüphanesi

Münih’ in banliyölerinden Früstenfeldbrück, belediyenin kurmuş olduğu kütüphanedir. Bu kütüphane gerek hizmet verdiği bina, gerekse Münih’in diğer banliyö kütüphanelerine göre daha modern donanımlara sahiptir.

Resim 4.4. Früstenfeldbrück Kütüphanesi

1989 yılında çıkan bir yangında önemli bir kısmı yanmış olan, şato binasının, restore edilerek kütüphane işlevine uygun iç düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenleme yapılırken binanın özgün yapısının korunmasına özen gösterilmiştir. Örneğin şatonun değirmeni, binanın kütüphaneye dönüştürülmesinde olduğu gibi korunmuştur. Kütüphanenin kafeteryasının da bulunduğu süreli yayınlar salonunun da çevresi yeşillendirilmiştir.

Kütüphanede bir müdür, 2 kütüphaneci elemanla birlikte toplam 9 personel çalışmaktadır. Kütüphane açık raf sistemiyle çalışmakta olup, satın alma işleminden ödünç verme işlerine kadar, iş akışı bilgisayar ile yürütülmektedir.

4.3.2. Leipzig Üniversite Kütüphanesi

1891’de neorönesans tarzda inşa edilmiş olan binadır.²⁵ Leipzig Üniversite Kütüphanesi on yıl süren restorasyon çalışmalarından sonra 2002’de yeniden kullanıma açılmıştır.

Resim 4.5. Leipzig Üniversite Kütüphanesi

²⁵ Mimar: Arwed Rossbach

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru üçte iki oranında zarar görmüş olan bina bunu izleyen yıllarda da bakımsız kalmıştır. Restorasyon aşamasında, iç avluların çatılarla kapanmasıyla yeni okuma salonları oluşturulmuştur. Yeniden yapılandırılmış olan tarihî okuma salonu da dahil olmak üzere, 700 kişilik çalışma alanı ve açık raf sistemindeki 400.000 kaynak yer almıştır.

4.3.3. **Bayern Milli Kütüphanesi**

1800 yıllarında Bayern Kralı Ludvig tarafından Kraliyet Kütüphanesi olarak kurulmuş ve günümüzde milli kütüphane olarak işlev kazanmıştır. 19. y.y.' dan itibaren Bayern Eyaleti'nde yayınlanan eserleri toplamış olan kütüphane. 2. Dünya Savaşı sırasında koleksiyonunun yarısını kaybetmiş olmasına rağmen, savaş sonrasında eserlerin önemli bir kısmını tekrar derleyerek hizmetini sürdürmüştür.

Resim 4.6. Bayern Milli Kütüphanesi

Araştırmacılar ve halk, kütüphaneden ücretsiz olarak yararlanabilmektedir. Kütüphane binası eski olmasına karşın, okuyucuların rahat bir ortamda çalışmalarını sağlayabilecek her türlü konfora sahiptir. Örneğın, kütüphanenin işlevini ve kullanımını bilmeyen okuyucular, girişteki bir odada kurulmuş video gösterisi ile bilgilendirilmektedir. Okuyucu kütüphaneden faydalanırken, kitabını veya dergisini alıp kütüphanenin kafe veya restoranında okuyabilmektedir.

Kütüphanede çeşitli içerik ve biçimlerde kataloglar vardır. 19. Y.y.'a kadar eserler büyük defterlere, daha sonraki eserler ise 1980 yılına kadar kart kataloglarda kaydedilmişlerdir. Bu tarihten sonra kütüphaneye gelen yayımlar ise bilgisayara kayıtlıdır. Bilgisayardan bibliyografik künyenin herhangi bir ögesine göre tarama yapılabilmektedir.

140 bin dolayındaki Doğu Dilleri bölümünde 900 Türkçe süreli yayın izlenmekte ve 19 bin cilt Türkçe kitap yer almaktadır.

4.3.4. Bosna Milli Kütüphanesi

Belediye ve mahkeme işlevine sahip tarihi bina, 1949 yılında Bosna'nın milli kütüphanesi olarak kullanılmaya başlamıştır. Bosna-Hersek'te yaşayan Boşnak, Sırp, Hırvat ve Yahudi halkına ait el yazması ve önemli eserlerin de bulunduğu yaklaşık 6 milyon kitap ve ulusal arşivin saklandığı kütüphanedir.

Resim 4.7. Bosna Milli Kütüphanesi

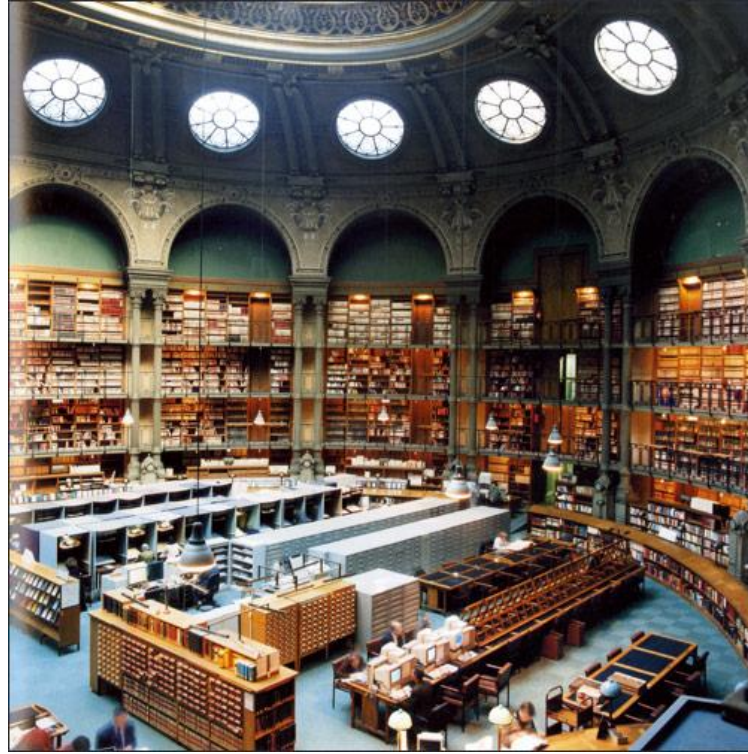
Sırp tarafından Saraybosna'da ilk bombalanan yer olma özelliği bulunan kütüphanenin bir başka önemli özelliği ise Türkiye'deki Başbakanlık Arşivi sonrası, el yazması eserlerin fazlalığı bakımından ikinci sırada yer almasıdır.

Bosna-Hersek, bu tarihi binayı ve içindeki "hazine"nin önemli kısmını, 25 Ağustos 1992 yılında Saraybosna'yı kuşatan Çetniklerin topçu ateşi sonucu çıkan yangında kaybetmiştir.

Savaşın hemen ardından binanın yeniden eski görünümüne kavuşturulması için başlatılan restorasyon çalışmaları halen devam etmektedir.

4.3.5. Fransa Millî Kütüphane (Bibliothèque National)

Millî kütüphane, şimdiki adıyla Fransa Millî Kütüphanesi önce kraliyet sonra imparatorluk kütüphanesi olduktan sonra, Fransa İhtilaliyle birlikte millileştirilmiştir. Kitapların bir araya toplanması fikri V. Charles (1364-1380) ile başlamış, I. François ile de kurumlaşmıştır. I. François, 1537 yılında merkezi derleme yasasını çıkarmış, bu yasayla birlikte Fransa' da basılan her belge Millî Kütüphanede yer almıştır.

Resim 4.8. Fransa Millî Kütüphane (Bibliothèque National)

Milli Kütüphanenin temel görevi, milli mirası toplayıp korumak ve bunun dışında, ansiklopedik bilgiye yer vermek, bütün dünyadaki bilgiyi kütüphaneye sokup Fransızlara ulaştırmak olmuştur.

9 bölümden oluşan kütüphanede, 2000 el yazması ve 15.000 kitap bulunmaktadır. Bu bölümler şunlardır:

1. Aksesyon Bölümü,
2. Basmalar Bölümü,
3. Periyodikler Bölümü,
4. Yazmalar Bölümü,
5. Resim ve Levhalar Bölümü,
6. Para ve Madalyalar Bölümü,
7. Plan ve Haritalar Bölümü,
8. Müzik Bölümü,
9. Arsenal Kütüphanesi.

Bu kütüphane Paris'in en eski dört kütüphanesinden biri olup 28.10.1926 tarihli kararname ile Milli Kütüphaneye bağlanmıştır.

4.3.6. Vatikan Kütüphanesi

Vatikan kütüphanesi bir kilise kütüphanesi olup 1587 tarihinde Papa Alexandre XIV tarafından 200 metre karelik bir bölümde kurulmuştur. Bu salon bütün özellikleri ile korunmuştur. Vatikan Kütüphanesinin bir araştırma kütüphanesi halini alması ise 1790 tarihinden sonra olup, Papa Pius VIII tarafından olmuştur. Kütüphane 700,000 basma ve 60,000 yazma eseri içeren bir araştırma kütüphanesi haline dönüştürülmüştür.

Kütüphane de;

1. İdarî Bölüm,
2. Aksesyon bölümü,
3. Katalog Bölümü,
4. Basma eserler okuma bölümü,
5. Yazma eserler okuma bölümü,
6. Mikrofilm ve foto-kopi okuma bölümü,
7. Depo,

8. Restorasyon servisi,
  9. Eski kütüphane salonu
- bölemleri yer almaktadır.

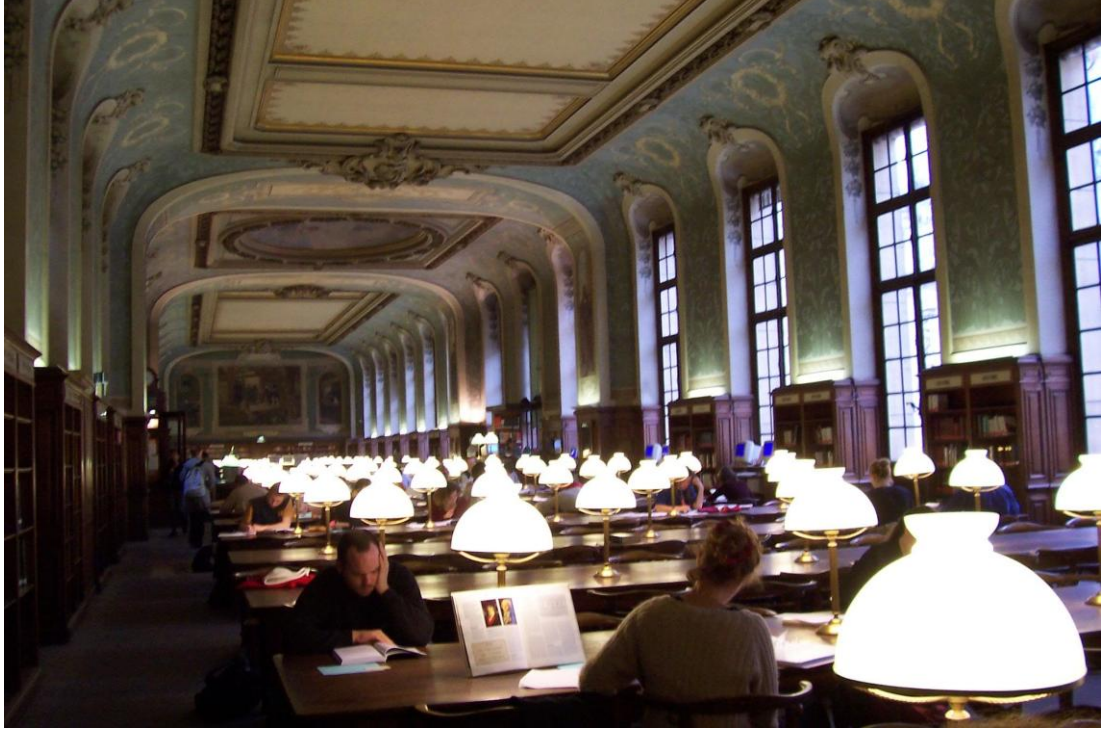

Resim 4.9. Vatikan Kütüphanesi

Basma eserler okuma salonu 160, yazma eserler okuma salonu 60, ve mikrofilm okuma salonu 6 kişiliktir. Kütüphane depoları çelik raf sistemiyle teçhiz edilmiş olup 6 katlı ve 200 metrekaredir.

4.3.7. Sarbon Üniversite Kütüphanesi

1840 yılında kurulmuş olan kütüphane bir milyondan fazla kitaba sahiptir. Kütüphane özellikle Avrupa'nın belli başlı üniversitelerinin yayınladığı mezuniyet ve doktora tezleriyle, 3.000'e yakın periyodik eserle büyük bir önem kazanmıştır. 30.000 öğrenci ve 500 Prof'un ihtiyaçlarına cevap verebilecek kapasitede olan kütüphanede 65 memur çalışmakta olup, bunların 30'u kitap servis hizmetlerini yerine getirmektedir.

Resim 4.10. Sarbon Üniversite Kütüphanesi

Kütüphanenin dört okuma salonu vardır :

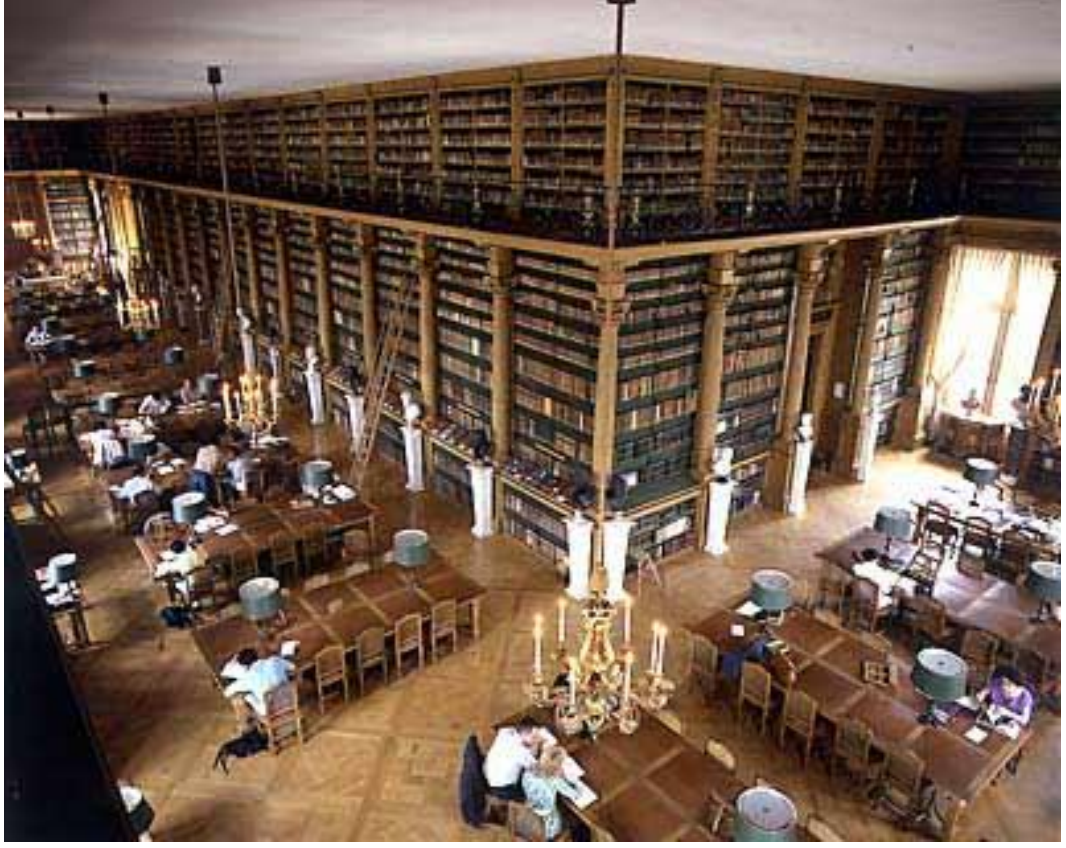
- 1 . Bibliyografya salonu,
- 2 . Umumî okuma salonu (400 kişi)
- 3 . Prof. lere mahsus salon (16 kişi)
- 4 . Periyodikler salonu (24 kişi)

Kütüphanenin iki katı ahşap olan binada sekiz katlı bir depo yer almaktadır.

4.3.8. Mazarine Kütüphanesi

Paris'in en eski dört kütüphanesinden biri olup, Fransa'nın tarihî şahsiyetlerinden Kardinal Mazarin tarafından kurulmuştur. Kütüphane Institut de France'a bağlı bir enstitü kütüphanesi haline getirilmiştir

Resim 4.11. Mazarine Kütüphanesi

Kütüphane binası (L) harfi şeklinde tasarlanmıştır. Bir salon ve etrafında rafları dolduran kitaplarıyla antika bir görünüm sergilemektedir.

Kütüphanede 350,000 basma eserle, 40,000 yazma kitabından ancak 4587 adedi muhafaza edilmektedir. Bu kütüphane klâsik şeklini muhafaza etmekte olup kitaplar raflara katagorülere göre yerleştirilmiştir.

a — Basma eserler

b — El yazmaları

c — Inkunabeller²⁶ olmak üzere 3 bölüm halinde kategorülenmiştir.

---

²⁶ Inkunabel: herhangi bir memlekette veya bir şehirde kurulan ilk matbaanın çıkardığı eserler

4.3.9. Sainte Geneviève Kütüphanesi

Paris'in en eski dört kütüphanelerinden biri olan bu kütüphanenin tarihi 13. asra kadar inmektedir. Kütüphane, Paris Üniversitesi Merkez Kütüphanesi vazifesini görmektedir. Kütüphane, modern ve eski olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır.

Resim 4.12. Sainte Geneviève Kütüphanesi

Modern kısım Üniversiteye hitap ettiği kadar halka da açık tutulmaktadır. Bu kısım,

1. Aksesyon Bölümü
2. Okuma Bölümü,
3. Katalog Bölümü,
4. Umumî depo Bölümü,
5. Periyodik depo, bölümlerine ayrılmaktadır.

Aksesyon servisi, kitapların kütüphaneye alınışı, tasnifi ve fişlenmesi ilgilenmektedir. Bu kütüphanede iki katalog bulunmaktadır.

Bunlardan başka periyodikler için de yeni bir katalog hazırlanmaktadır.

Kütüphanenin okuma salonu, Paris Kütüphaneleri içinde en geniş salon olup, 800 kişilik bir kapasiteye sahiptir. Bu nedenle kütüphane Millî Kütüphanenin okuma salonundan daha geniş bir salon bulunmaktadır.

Kütüphanenin yedi katlı deposu ve kitaplar için asansörü bulunmaktadır. Eski Bölüm, Burada Fransız ve Lâtin yazmaları, inkunabel eserler ile bu iki tip kitaplar üzerinde yapılan yeni yayınlar toplanmıştır.

4.3.10. Versailles Kütüphanesi

Paris'in banliyölerinden en meşhurunda kurulmuş bulunan bu kütüphane bir halk kütüphanesidir. Versailles Kütüphanesi, Versailles kasabasının XV. ve XVI. ınci Louisler zamanında hükümet merkezi halini alması üzerine burada tesis edilen saray kütüphanesidir

Kütüphane binası Versailles sarayının dairelerinden biri olup, kasabanın uzak ve hücre bir köşesinde bulunduğundan, halkın ilgisini çekecek bir kütüphane değildir. Kütüphanede 30 memur çalışmaktadır. 35,000 yazma ve 88,000 yeni eser yer almaktadır.

Resim 4.13. Versailles Kütüphanesi

Kütüphane,

1. Umumî Kütüphane,
2. Kıymetli eser kütüphanesi,
3. İdare kütüphanesi,
4. Bibliyobüs,
5. Çocuk kütüphanesi,

bölmelerine ayrılmakta ve her kısım bir konservatör tarafından idare edilmektedir.

4.3.11. British Museum Kütüphanesi

15 Ocak 1759 tarihinde İngiltere’ de açılan bu yapı, özel bir kanunla kurulmuş bir devlet müze ve kütüphanesidir

Bugünkü müze binası, değişiklikler geçirmiş ve halihazır durumuna gelmiş bir binadır. 1823 tarihine kadar gelişmekte olan müze, 1823 tarihlerinde George III ve George IV. ün 75 bin cilt kitabının gelmesinden sonra mevcut binaya sığmamaya başlamış ve yeni bir bina yapılmıştır.

Resim 4.14. British Museum Kütüphanesi

Yeni kütüphane binasının plânı, önemli İngiliz mimarlarından Sir Robert Smirke tarafından hazırlanmış ve hemen o yıl içinde faaliyete geçirilerek 1826' da tamamlanmıştır. Binada İngiliz karakterinin bütün detayları bulunmaktadır.

Bina, 1939 - 1945 yıllarında, ikinci Dünya savaşı sırasında zarar görmüştür. Özellikle Kraliyet Kütüphanesi olarak adlandırılan bölüm tahribe uğramıştır. Geçen süre içinde onarılmıştır.

75 mil uzunluğunda raf mevcuttur. Her geçen yıl yeni gelen kitap, ayrı basım, seri, risale ve gazetelerde bu raf uzunluğu 1,4 mil artmaktadır.

200 kişinin çalıştığı kütüphanede dört okuma salonu bulunmaktadır. 59.000 yazma ve 100.000 basma kitap yer almaktadır. Şark yazmaları, Şark basmaları, ve Garp yazmaları, Garp basmaları olarak bölümlere ayrılmış olup, (Çin), (Arapça, Türkçe), (Malaya, Tibet,Hind, Moğol), (İbranice, Habeşçe) olarak da tali kısımlar bulunmaktadır.

Kütüphanede 10 bölüm bulunmaktadır.

Bunlar:

1 . Aksesyon

a — Derleme, b — Bağış ve vakıflar.

2 . Kataloqlama,

a —Aksesyon , b — Katalokların yenilenmesi, c — Eksiklerin tamamlanması.

3. Subject index

4. Şarki Avrupa ve Slav dilleri

5. Inkunabeller

6. Yerleştirme

7.Okuma salonları

8.Şimal kütüphanesi

9.Depolar

10.Cilt ve restorasyon.

4.3.12. Hendon Kütüphanesi

Bir nevi merkez kütüphane olarak çalışmaktadır. Müzik Kütüphanesi, çocuk kütüphanesi, cephede esas kütüphane, mermer merdivenlerle çıkılan üst katta da Reference kütüphanesi olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır.

a) Müzik kütüphanesi: 2000 kadar plâkı ihtiva eder.

b) Çocuk kütüphanesi: Geniş ve aydınlık 15 mt. X 20 mt. lik bir salonu vardır. Esas kütüphane ile bir camekânla ayrılmıştır. Çocuklar serbest olarak kitaplardan yararlanmaktadırlar.

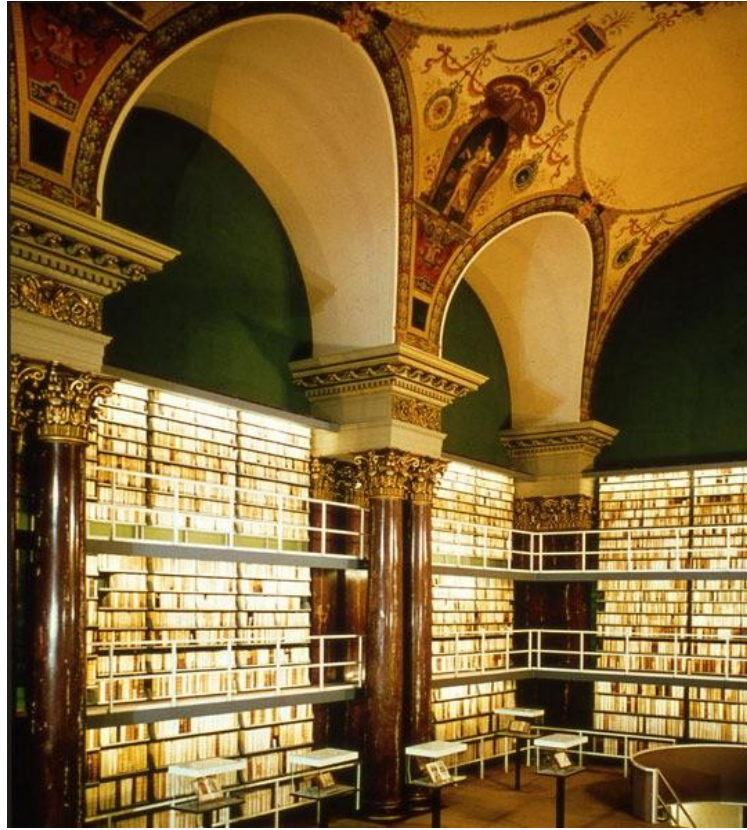
Resim 4.15. Hendon Kütüphanesi

c) Esas kütüphane: Bu bölüm Baro'nun özel kütüphanesidir. Hendon Baro'sunda kurulan ilk kütüphane 1929 da yapılmıştır. Bağlı kütüphaneleri de mevcut olup, bir nevi merkez kütüphane halinde çalışmaktadır.

c) Reference kütüphane: Binanın ikinci katındadır. 40 kişilik sade bir salonu vardır.

4.3.12. Herzog August Kütüphanesi

1572’de Julius, Duke of Brunswick tarafından saray kütüphanesi olarak kurulmuştur. Wolfenbüttel’deki Herzog August Kütüphanesi (Aşağı Saksonya) 17. yüzyılda Avrupa’nın en büyük kitap koleksiyonlarından birine sahiptir. Kütüphane Avrupa kültür tarihi için bir araştırma ve öğrenim merkezidir.

Resim 4.16. Herzog August Kütüphanesi

Kütüphanenin yaklaşık 135.000 kaynaktan oluşan çekirdek dermesi Wolfenbüttel kütüphane kompleksinin merkez binası olan (ve 1884-1887 yıllarında inşa edilen) Bibliotheca Augusta’nın tarihî Augusteer Salonu’nda bulunmaktadır

4.3.13. Berlin Devlet Kütüphanesi – Prusya Kültür Varlığı

Berlin Devlet Kütüphanesi – Prusya Kültür Varlığı'nın binası yayın tarihi 1955'e kadar olan yapıtların toplandığı bir tarihî araştırma kütüphanesi olarak etkinlik göstermiştir. Potsdam Meydanı'ndaki diğer bina (1956'dan sonra yayınlanmış) daha yeni eserlerin bulundurulduğu, ödünç kaynak ve bilgi hizmeti veren bir kütüphanedir.

Resim 4.17. Berlin Devlet Kütüphanesi – Prusya Kültür Varlığı

90.000 ciltlik başvuru kaynağı ve 600 kişilik çalışma alanı olan dört katlı genel okuma salonuna ek olarak dört özel okuma salonu bulunmaktadır.

Yazmalar, haritalar, Doğu Avrupa, Doğu Ülkeleri ve Uzak Doğu okuma salonları bölümlerinden oluşmaktadır.

4.3.14. Saksonya Eyalet Kütüphanesi

Kütüphane 2002 tarihinde özel dermeler, ders kitapları ve Alman fotoğraf kütüphanesi gibi koleksiyonlar da dahil olmak üzere farklı mekânlara dağılmış kaynaklarını ve diğer birçok şube kütüphanesini bir araya getirerek 6 milyon kaynağı yeni binasında birleştirmiştir.

Resim 4.18. Saksonya Eyalet Kütüphanesi

Kütüphanede, 200'ü büyük olmak üzere kullanıcılar için toplam 900 kişilik okuma salonuna sahiptir.

Yukarıda dünyadaki tanınmış kütüphaneler incelendikten sonra, kütüphaneciliğin Türk medeniyetindeki yerinin araştırmaya dahil edilmesi gerekmektedir.

4.4. Türklerde Kütüphane

Türkler' de kütüphanenin tarihi Uygurlar'a kadar uzanmaktadır. Doğu Türkistan'daki Turfan'da yapılan araştırmalarda İS 8.13. yüzyıllardan kalma 30 bin kadar yapıt toplu olarak bulunmuştur. İslamiyet sonrası dönemde bilinen ilk büyük kütüphane Gazneli Mahmud'un saray kütüphanesidir. Başka Türk devletleri de İslam kültürünün ilk yaratıcıları Emeviler'le Abbasiler'in izinden giderek saraylarda, medreselerde ve camilerde kitaplıklar kurmuşlardır. Büyük Selçuklular'ın en ünlü kütüphaneleri Nizamülmülk'ün Bağdat ve Nişabur'da yaptırdığı medreselerde bulunuyordu. Anadolu Selçuklular'ının büyük kütüphaneleri başkent Konya'da bulunmaktadır.

4.5. Osmanlılarda Kütüphane

Osmanlılar zamanında ilk kütüphane Osman Bey tarafından İznik'te, ikincisi Lala Şahin Paşa tarafından Edirne'de kurulmuştur. Medreselerin içinde ve dışında bir kütüphane veya kitaplık kurulur ve buralara kitaplar vakfedilirdi. Kitap vakfetme ve kütüphane kurma ve vakıf kitaplarının korunması ile ilgili özel vakfiyeler kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet, Ayasofya yakınında yaptırdığı ilk medresenin yanında halka açık bir kütüphane daha kurdurtmuştur

Osmanlılarda kütüphane mimarisinde kitapların sadece rutubetten korunması değil ayrıca yangın ve depremden korunması da sağlanmıştır. Kataloglar bilimsel metotlarla hazırlanmıştır.

Ayrıca İslam geleneğinin uzantısı olarak medreselerde küçük kitaplıklar, camilerde ve tekkelerde de kitap dolapları bulunuyordu. Buralara kitaplar kişilerce tek tek ya da toplu olarak vakfedilmişlerdir. İstanbul'daki ilk bağımsız kütüphane yapısını 1661'de Köprülü Mehmed Paşa yaptırmıştır. Bunu İstanbul'da, Anadolu'da ve Rumeli'nin birçok kentinde yapılan kütüphaneler izlemiştir. Bütün bu yapılar ve içindeki kitaplar yaptırılanlarca düzenlenen kurallara göre çalışan vakıf kurumları olarak hizmet vermiştir. 1826'da Evkaf Nezareti (Vakıflar Bakanlığı) kurulunca kütüphaneler bu kurumun yönetim ve denetimine geçmiş, 1869'da da Maarif Nezareti'ne (Eğitim Bakanlığı) devredilmiştir. İlk genel kütüphane 1882'de İstanbul'da Kütüphane-i Umumii Osmani (bugünkü Beyazıt Devlet Kütüphanesi) adıyla açılmıştır. Bunu başka genel kütüphaneler izlemiştir. Cumhuriyet döneminde

kütüphanelerin yönetimi Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmiş, Milli Kütüphane de 1948'de Ankara'da kurulmuştur. Bugün çeşitli kamu kurumları ve özel kuruluşlarla üniversite kütüphanelerinin dışındaki bütün kütüphaneler Kültür Bakanlığı'na bağlıdır. Genel, halk ve çocuk olarak üç ana dala ayrılan Kültür Bakanlığı'na bağlı 853 kütüphanede 7,5 milyona yakın kitap bulunmaktadır.

4.6. Kütüphanelerin İstatistik Verileri

Tablo 4.1. Türkiye'de' ki Halk Kütüphanelerine Ait İstatistik Veriler

HALK KÜTÜPHANELERİ	2011
KÜTÜPHANE SAYISI (Çocuk ve Yazama Eser Kütüphaneleri dahildir.)	1.136
ÇOCUK KÜTÜPHANESİ SAYISI (Müstakil binada hizmet veren çocuk kütüphaneleri)	45
MATERYAL	
KİTAP SAYISI	14.439.179
MERKEZDEN SATIN ALINAN KİTAP SAYISI	968.000
KÜTÜPHANELER TARAFINDAN SATIN ALINAN KİTAP SAYISI	82.277
ABONE OLUNAN SÜRELİ YAY. SAY.	160
DERLENEN KİTAP SAYISI	21.742
DERLENEN SÜRELİ YAYIN SAYISI	5.550
CİLT ATÖLY. CİLTLENEN KİT. SAY.	11.076
KULLANICI	
KULLANICI (OKUYUCU) SAYISI	19.206.828
KAYITLI ÜYE SAYISI	670.373
ÖDÜNÇ VERİLEN MATERYAL SAYISI	5.854.704
KÜLTÜREL ETKİNLİK SAYISI	3.698
KÜLTÜREL ETKİNLİKLERDEN YARARLANAN KULLANICI SAYISI	802.988
PERSONEL	
PERSONEL SAYISI	2.740
KÜTÜPHANECİ SAYISI	318
GEZİCİ KÜTÜPHANE	
GEZİCİ KÜTÜPHANE SAYISI	50
HİZMET GÖTÜRÜLEN YER SAYISI	660
KİTAP SAYISI	106.913
KULLANICI SAYISI	269.627
KAYITLI ÜYE SAYISI	27.230
ÖDÜNÇ VERİLEN KİTAP SAYISI	287.631

Kaynak:<http://www.kygm.gov.tr/belge/1-45796/istatistikler.html>

Türkiye'de 300.000 cilt civarında yazma eser bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan 14 Yazma Eser Kütüphanesinde ve koleksiyonunda yazma eser bulunduran 14

kütüphane olmak üzere, toplam 28 kütüphanede 170.000 civarında yazma eser bulunmaktadır.

Halk kütüphanelerin işlevsellikleri için zorunlu koşul sayılan "kullanımları", aynı zamanda, onların toplumsallaşma düzeylerini büyük ölçüde yansıtmaktadır. Lüksemburg dışında AB ülkelerinin % 10 ve üzerinde bir oranla halk kütüphanelerine üye olmakta, bu oranın İngiltere'de %56'ya, Portekiz'de %54'e ve Finlandiya'da %46'ya ulaştığı gözlenmektedir. Halk kütüphanelerine üye olma açısından AB içinde en düşük oranın Türkiye'nin 10 katıdır. (Lüksemburg dışında)

Tablo 4.2. AB Ülkelerinde Halk Kütüphanelerinin Kullanımı (2011)

<i>Ülkeler</i>	<i>Kayıtlı Kullanıcı (Üye) Sayısı</i>	<i>Kayıtlı Kullanıcının Nüfusuna Oranı (%)</i>	<i>Kişi Başına Ziyaret Sayısı</i>
Almanya	8 302 968	10	3,64
Avusturya	848 586	10	0,65
Belçika	2 503 906	24	5,25
Çek Cumhuriyeti	1 466 682	14	1,61
Danimarka	1 880 587	35	6,14
Estonya	447 834	31	4,49
Finlandiya	2 384 067	46	12,39
Fransa	12 025 650	20	5,21
Hollanda	4 377 012	27	5,13
İngiltere	33 837 000	56	5,28
İrlanda	905 397	24	5,36
İspanya	7 524 176	19	5,16
İsveç	2 412 554	27	5,34
İtalya	16 028 918	28	5,27
Letonya	575 148	25	2,77
Litvanya	831 741	23	2,69
Lüksemburg	37 112	8	0,17
Macaristan	1 362 096	14	1,66
Polonya	7 219 507	19	1,31
Portekiz	5 280 134	54	5,27
Slovak Cumh	678 637	13	1,27
Slovenya	486 108	24	3,94
Yunanistan	2 951 314	27	0,23
Türkiye	375 214	1	0,28
AB Ortalaması		25	4,25

Kaynak: <http://www.libecon.org/pdf/InternationalLibraryStatistic.pdf>

Türkiye'ye yakın nüfusa sahip ülkelerin yanı sıra, nüfusu Türkiye'den az olan birçok ülkenin dahi daha yüksek sayıda halk kütüphanesine sahiptir. Yakın nüfuslara sahip Almanya, Fransa, İngiltere, İspanya, İtalya ve Polonya gibi ülkelerde bulunan

halk kütüphanesi sayısı Türkiye'nin yaklaşık 3 katına ulaşmaktadır. Nüfusu yaklaşık 10 milyon olan Macaristan, 6 milyon olan Slovak Cumhuriyeti ve 10 milyon olan Çek Cumhuriyeti'nde Türkiye'nin yaklaşık 3 katı kadar halk kütüphanesi yer almaktadır.

Kütüphane başına düşen yıllık ortalama ödünç verme sayıları halk kütüphanelerinin verimlilik göstergeleri olarak da değerlendirilebilmektedir. Buna göre; örneğin, Hollanda da bir halk kütüphanesi yılda ortalama 178 961 kitap ödünç verirken, Türkiye'de bu sayı yalnızca 1 850'dir. Türkiye'de bir halk kütüphanesinin yıllık ortalama ödünç verme sayısı, AB'nin 37 231 olan ortalamasının da oldukça uzağında bulunmaktadır.

Halk Kütüphanelerine işlevsellik kazandıran ve onları toplum yaşamına dahil eden kişiler olarak personel, halk kütüphanelerinin varlık koşullarından birisi niteliğine sahiptir. Kütüphaneciler halk kütüphanelerini yaşatan ve geliştiren temel unsurdur.

AB halk kütüphanelerinde çalışan toplam 162 914 personel bulunduğu ve bunun 73 625'inin kütüphanecidir. Bu rakamlara göre AB halk kütüphanelerinde çalışan personelin % 45,2'si kütüphanecidir. Bu oran Türkiye için % 9,3'tür. Dolayısıyla aradaki fark önemli orandadır.

AB'de 7 558 kişiye bir halk kütüphanesi düşerken, Türkiye'de bu sayı 50 762'dir. Bu konuda AB ile Türkiye arasında, Türkiye'nin aleyhine 7 katlık bir fark bulunmaktadır. AB ile Türkiye arasında en büyük farkın olduğu öğeler kişi başına ödünç verme sayısı (49 kat) ve bir kütüphanecinin hizmet verdiği kişi sayısıdır.(42 kat) Önemli konulardan birisi de üye oranıdır. Bu konuda AB ile Türkiye arasında 25 kat fark bulunmaktadır. Aynı fark düzeyi kütüphane hizmetleri için kişi başına yapılan harcamalar içinde geçerlidir. Her öğede Türkiye aleyhine ciddi ölçülerde bir fark söz konusudur.

Türkiye, halk kütüphaneleri alanında AB'nin 19 kat gerisindedir. Bir başka deyişle, bu alanda AB ile Türkiye arasındaki fark 19 kattır. (Yılmaz, 2006).

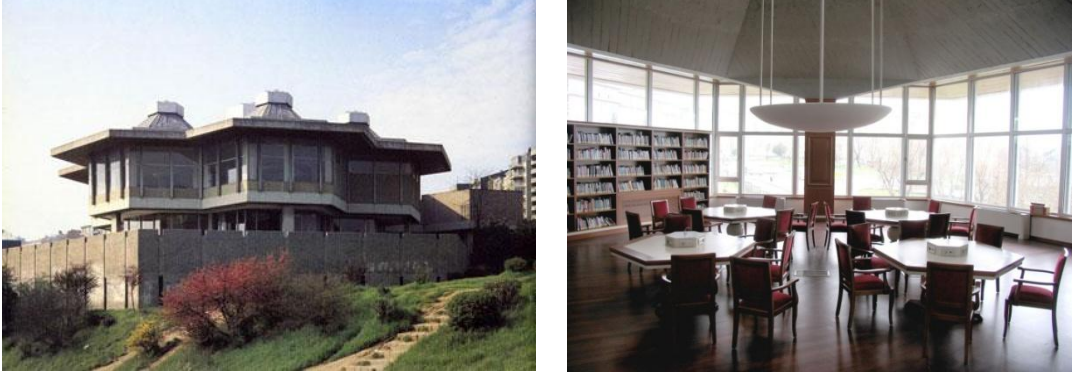
4.7. Türkiye’de Önemli Kütüphaneler

Yurdumuzdaki önemli kütüphaneleri inceleyecek olursak :

- 4.1.1. Atatürk Kitaplığı
- 4.1.2. İSAM (TDV Araştırma Kütüphanesi)
- 4.1.3. Sermet Çifter Kütüphanesi
- 4.1.4. Beyazıt Devlet Kütüphanesi
- 4.1.5. Alman Arkeoloji Kütüphanesi
- 4.1.6. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi
- 4.1.7. İstanbul Araştırmalar Kütüphanesi
- 4.1.8. Süleymaniye Kütüphanesi
- 4.1.9. Milli Kütüphane
- 4.1.10. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi
- 4.1.11. Atatürk İl Halk Kütüphanesi
- 4.1.12. Ayasofya Sultan I. Mahmut Kütüphanesi
- 4.1.13. Köprülü Kütüphanesi
- 4.1.14. Atıf Efendi Kütüphanesi
- 4.1.15. Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi
- 4.1.16. Hakkı Tarık Us Kütüphanesi
- 4.1.17. Nuru Osmaniye Kütüphanesi
- 4.1.18. Feyzullah Efendi Kütüphanesi
- 4.1.19. Mirzazade Mehmet Efendi Kütüphanesi
- 4.1.20. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi

4.1.1. Atatürk Kitaplığı

1924'te Beyoğlu'nda kurulmuş ve 350.000 civarında kitap, 150 yıllık gazete ve dergi koleksiyonu mevcuttur.

Resim 4.19. Atatürk Kitaplığı

Yazma, harita, kartpostal, takvim gibi özel koleksiyonlar ve Osmanlıca, Arapça, Fransızca, Rumca ve İngilizce eserler mevcuttur. Üç katlı kitaplığın kitap deposu yaklaşık 600.000 kitap kapasitelidir.

4.1.2. İSAM (TDV Araştırma Kütüphanesi)

1984'te Üsküdar'da kurulan kütüphanede Osmanlı sicilleri mevcuttur. Kütüphanede, satın alma dışında bağış ve mübadele yoluyla da eserler temin edilmektedir.

Resim 4.20. İSAM (TDV Araştırma Kütüphanesi)

Dinî ilimler, İslâm ve Türk tarihi kültürü ve medeniyeti başta olmak üzere sosyal bilimlerin birçok alanını kapsayan zengin bir koleksiyona sahip olan kütüphane, gerek TDV İslâm Ansiklopedisi'nin gerekse merkezin diğer araştırma ve yayın faaliyetlerinin ve yürütülebilmesi için yeni yayımlanan kitap ve süreli yayınları düzenli olarak takip etmek, satın alarak araştırmacıların hizmetine sunmak amacıyla kurulmuştur. Ayrıca aktif olarak yerli ve yabancı 120 kurumla mübadele bağlantısı olan kütüphane koleksiyonunda 215.000 cilt kitap, 777 adedi süreli takip edilen 3093 çeşit yerli-yabancı derginin 130.000 sayısı yer almaktadır. Bu kitapların 96.000 Türkçe, 50.000 Arapça, 28.000 İngilizce, 7.000 Fransızca, 4.000 Almanca, 700 yazma fotokopisi ve 4.700 tez mevcuttur.

4.1.3. Sermet Çifter Kütüphanesi

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık bünyesinde 1978'de açılmıştır. 80.000 ciltlik kitap koleksiyonu, 1578 yazma eser, 1.000 üzerinde nadide kitap yer almaktadır.

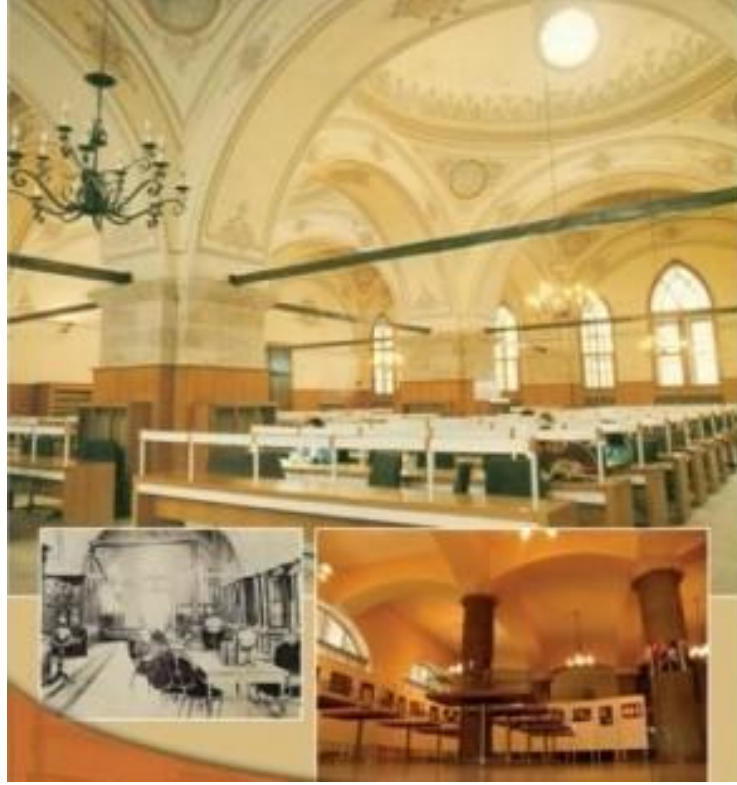
Resim 4.21. Sermet Çifter Kütüphanesi

Uzmanlık kütüphanesi olduğu için üyelik koşulu aranmaktadır. Edebiyat, sanat ve tarih alanlarında önemli bir koleksiyona sahiptir. Türk tarihi, kültürü, Türk ve dünya edebiyatıyla İstanbul konularında uzmandır. 80 bin cilde ulaşan kitap koleksiyonu vardır.

4.1.4. Beyazıt Devlet Kütüphanesi

Devlet eli ile kurulan ilk kütüphanedir. Kütüphane-i Umumi Osmani adıyla 1884’te açılmıştır. Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra 1946’da kullanım alanı genişletilmiştir.

Resim 4.22. Beyazıt Devlet Kütüphanesi

1974’te tekrar genişletilerek, 1984’te yeniden hizmete girmiştir. Uluslararası formda ilk katalog çalışması 1939’da bu kütüphanede başlamıştır. 600.000 civarında kitap, 11.000 yazma, 25.000 süreli yayın, 50.000 Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce eser, 3.000 sesli kitap mevcuttur.

4.1.5. Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi

1929'da kurulan Alman Arkeoloji Enstitüsü, 1989'dan beri eski Alman Konsoloslugu binasında faaliyet göstermektedir. Enstitüsü kütüphanesinde yaklaşık 53 bin cilt kitap, 270 periyodik yayın yer almaktadır. Yılda 800-1000 arasında kitabı koleksiyonuna katmaktadır.

Resim 4.23. Alman Arkeoloji Kütüphanesi

Neolitikten Bizans ve Osmanlı dönemlerine kadar arkeoloji alanında zengin kaynakları yer almaktadır. Mimarlık tarihi, sanat tarihi, seyahatnameler, Osmanlıca kitaplar, İstanbul ile ilgili yayınlar, dergilere sahiptir.

4.1.6. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi

Mimar Alexandre Vallauray tarafından yaptırılan arkeoloji müzesinin bir bölümünü oluşturmaktadır, 1907'de açılmış ve yaklaşık 500 metrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Arkeoloji, sanat tarihi ve tarih ağırlıklı, çalışmak için özel izin gerekmektedir.

Resim 4.24. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi

Geniş bir salona sahip ve tavana kadar ahşap ve iki katlı olarak düzenlenmiştir. Kütüphanenin büyük bir kısmı Osman Hamdi Bey'in satın alma ve bağışlarla sağladığı kitaplardan oluşmuştur. Açılışından itibaren gittikçe artan yazma ve basma eserler burada toplanmıştır. Çeşitli dillerde bilimsel, arkeoloji, sanat tarihi ve tarih ağırlıklı eserler yer almaktadır. Günümüzde süreli arkeolojik yayınların da yer aldığı kütüphanede uzmanlık dalı dışında çeşitli kitaplar da bulunmaktadır.

4.1.7. İstanbul Araştırmalar Kütüphanesi

Suna ve İnan Kıraç Vakfı bünyesinde kurulmuştur. Bizans döneminden itibaren İstanbul, Osmanlı ve Atatürk ile ilgili geniş bir koleksiyona sahiptir.

Resim 4.25. İstanbul Araştırmalar Kütüphanesi

El yazmaları, belgeler ve 30 farklı dilde yaklaşık 40.000 kitap mevcuttur.

4.1.8. Süleymaniye Kütüphanesi

Süleymaniye Camisi'nin içerisinde Sultan I. Mahmut'un isteği üzerine Sadrazam Mustafa Bahir Paşa tarafından düzenlenmiştir. Kütüphane Osmanlı Vakıf Kütüphanesinin yazma ve eski baskı derlemesinin bir araya getirilmesi ile Süleymaniye Külliyesi'nin birinci, ikinci medereseleri ve sıbyan mektebinde bulunmaktadır ve 1918'de açılmıştır. 1925'de tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra yazma ve basma koleksiyonlar buraya nakledilmiştir.

Resim 4.26. Süleymaniye Kütüphanesi

Kütüphanede kurulan mikrofilm merkezinde 5.000'in üzerinde mikrofilm bulunmaktadır. 1962'de kurulan cilt ve patoloji servisi Türkiye'deki kütüphanelerin kitap onarım, bakım ve ciltleme işlemlerini üstlenmiştir. 80.000'i yazma eser olmak

üzere 115.000 civarında kitap bulunmaktadır.

Kütüphane girişindeki alfabetik ve Dewey Onlu konu kataloglarını kapsayan fişlikler bulunmaktadır. Kütüphanenin gelişmesinde İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi ve Bağlı Kütüphaneleri Geliştirme Vakfı'nın büyük payı vardır. Süleymaniye Kütüphanesi'ne Atıf Efendi, Hacı Selim Ağa, Köprülü, Nuri Osmaniye ve Ragıp Paşa kütüphaneleri bağlıdır. Kütüphanenin iki okuma salonu, mikrofilm okuma ve fotokopi üniteleri bulunmaktadır.

4.1.9. Milli Kütüphane

1946'da Ankara'da kurulmuştur. 2 milyon 608 bin 359 eser kayıtlıdır. 1 milyon 115 bin 840'ı kitap, 55 bin 836'sı eski harfli Türkçe kitap, 26 bin 282'si el yazması kitap, 1 milyon 211 bin 357'si gazete ve dergi bulunmaktadır. Ünlü ressamların orijinal tabloları, taş plaklar, fotoğraf, pul, para, afiş ve mikrofilm gibi görsel-işitsel materyaller de yer almaktadır.

Resim 4.27. Milli Kütüphane

İstanbul'un fethinde ele geçirilen ceylan derisi üzerine yazılı İnciller ve tezhipli Kur'an-ı Kerim'ler en değerli eserleridir. Dört okuma salonu ve görme özürülülere yönelik "Konuşan Kitaplık" mevcuttur. Konferans salonları, sergi salonları, geniş bir otopark ve kafeteryaya da sahiptir. İnternette e-kütüphane hizmeti verilmektedir. Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu üyesidir.

4.1.10. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi

1986’da kurulmuştur ve üniversite dışından gelenlere de açıktır. 400 binden fazla kitap, 2 bin 700 basılı dergi, 30 bin elektronik dergi ve 100’den fazla veri tabanı bulunmaktadır.

Resim 4.28. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi

CD ve kasetlerden oluşan müzik koleksiyonunun yanı sıra 17 kabin vardır. Bu kabinlerde müzik dinleyerek ders çalışmak, kitap okumak mümkündür. Körler için kabartma piyano notaları mevcuttur. Türk plastik sanatlar arşivine sahip, sanat galerisinde yerli ve yabancı ressam ve heykeltıraşların eserleri sergilenmektedir. Kaynaklar ABD Kongre Kütüphanesi (LC) Sınıflama Sistemi’ne göre düzenlenmiştir.

4.1.11. Atatürk İl Halk Kütüphanesi

1775’te İzmir’de Ahmet adlı bir kitapsever tarafından vakıf olarak kurulmuştur. Vakıf kütüphaneleri Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilince Hisar-ı Şerif Kütüphanesi, Pazar Yeri, Hatun İye, Şadırvan, Baş Durak, Tuzcuzade, İt Pazarı kitaplıklarıyla birleştirilerek Hisar Umumi Kütüphanesi olmuştur. Salepçioğlu Vakıf Kütüphanesi de 1948’de bakanlığa devredilince iki kütüphane birleştirilerek Hisar Salepçioğlu Kütüphanesi adını almıştır.

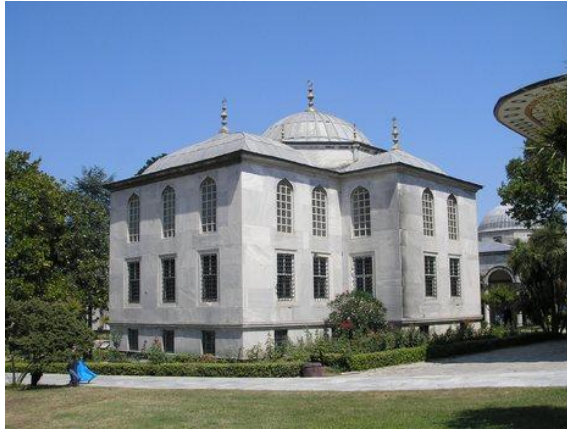

Resim 4.29. Atatürk Kütüphanesi (İzmir)

1952’de Atatürk Kütüphanesi olmuştur. 38 bin kitap vardır ve sık sık güncellenmektedir. Körler için sesli kitap ve Braille alfabesiyle önemli bir yer tutmaktadır.

4.1.12. Ayasofya Sultan I. Mahmut Kütüphanesi

Ayasofya Müzesi’nin içersinde 1736’da Sultan I. Mahmut tarafından yaptırılmıştır.

Resim 4.30. Ayasofya Sultan I. Mahmut Kütüphanesi

Okuma salonu (5,3 x 7,6 m), hazine-i kütüp (kitap muhafaza salonu) (9,7 x 5,8m) ve ikisini birbirinden ayıran bir koridordan oluşmaktadır.

4.1.13. Köprölü Kütüphanesi

1678’de Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa tarafından kurulmuştur. Arapça, Türkçe ve Farsça eserler olmak üzere 3.000 civarında yazma, 1.500 civarında basılmış eser bulunmaktadır.

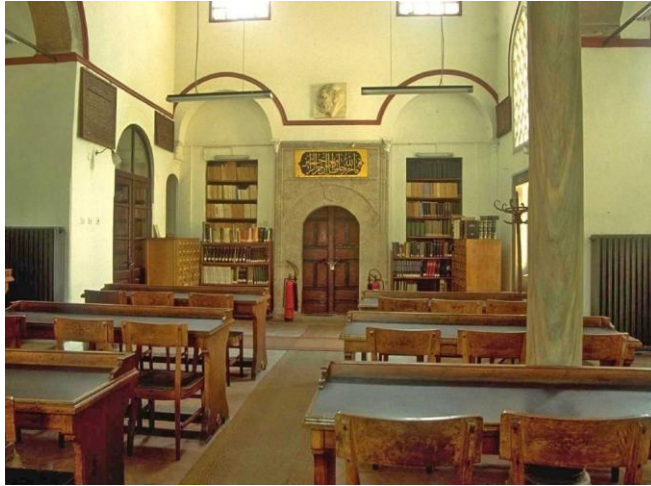

Resim 4.31. Köprölü Kütüphanesi

Kütüphane tasarımı olarak İstanbul’daki ilk bağımsız kütüphane örneğidir.

4.1.14. Atıf Efendi Kütüphanesi

Şair Atıf Mustafa Efendi tarafından 1741’de kurulmuştur. 3.228 yazma, 25.000 civarında basılı eser bulunmaktadır.

Resim 4.32. Atıf Efendi Kütüphanesi

4.1.15. Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi

Halen kapalı bulunan Koca Ragıp Paşa tarafından 1762’de yaptırılan bir külliyeinin içinde yer almaktadır.

Resim 4.33. Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi

4.1.16. Hakkı Tarık Us Kütüphanesi

Beyazıt Külliyesinde 1505’de yapılmıştır. 1960’da Vakıflar Başmüdürlüğü tarafından onarılarak Hakkı Tarık Us Kütüphanesi olarak 1965’de açılmıştır. Bugün kitapları Bayezıt Devlet Kütüphanesi’ndedir.

4.1.17. Nuru Osmaniye Kütüphanesi

Nuru Osmaniye külliyesinin içerisinde bulunmaktadır. Barok üslubunda olan kütüphane Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Kütüphanede I.Mahmut, III.Osman ve Bayram Paşa’nın yazma eserleri yer almaktadır.

4.1.18. Feyzullah Efendi Kütüphanesi

Mektep ve çeşme ile birlikte Feyzullah Efendi tarafından küçük bir külliye konumunda 1700’de Fatih’te yaptırılmıştır.

Resim 4.34. Feyzullah Efendi Kütüphanesi Cephesi

Osmanlı, Yemen tarihleri, padişah divanları, fermanlar, levhalar ve matematikten tıbbaya kadar çeşitli bilimsel kitaplar yer almaktadır.

4.1.19. Mirzazade Mehmet Efendi Kütüphanesi

Şeyhülislam Mirzazade Mehmet Efendi tarafından 1730’da Üsküdar’da yaptırılmıştır. Taş ve tuğla ile yapılmış kütüphanenin kapıları demirdendir.

Resim 4.35. Mirzazade Mehmet Efendi Kütüphanesinden Kalan Kalıntılar

Günümüzde büyük ölçüde yıkılmış durumdadır. Yapının sadece iki duvarı ayakta. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki rölevesine göre; yapı dikdörtgen dar kenarının üzerinde girişi yer alan ve üstü aynalı manastır tozuyla örtülmüştür bir plana sahiptir.

4.1.20. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi

1718'de Üsküdar'da sarayın mutfak emini Selim tarafından bir mekteple birlikte yaptırılmıştır. Bitişindeki sıbyan mektebi ile birlikte inşa edilmiştir. Burası günümüzde Hacı Selim Ağa İlkokulu olarak kullanılmaktadır. Kütüphane binası günümüzde işlevini sürdüren ender yapılardandır.

Resim 4.36. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi

Kütüphane, kare planlı bir okuma salonu, büyük bir kemerle buraya açılan dikdörtgen planlı bir kitap deposu ve okuma salonu önünde yer alan üç birimli bir revaktan meydana gelmektedir. Revakı çevreleyen ahşaptan geniş bir saçak bulunmaktadır.

BÖLÜM V

5. AYASOFYA HASEKİ HÜRREM SULTAN HAMAMI BİNASININ KÜTÜPHANEYE DÖNÜŞÜMÜ

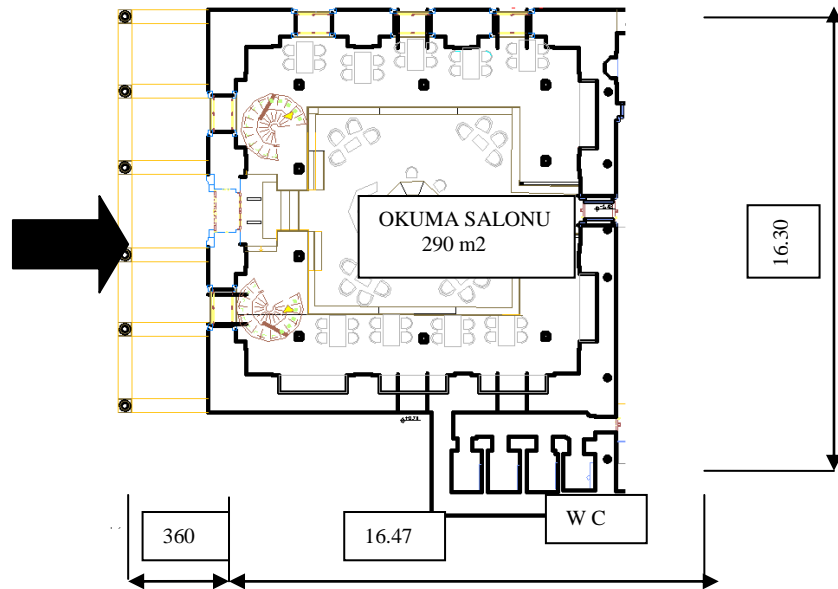
Hamam binasının, kütüphane olarak işlev kazanabilmesi için tarihi öğelere zarar verilmeden restorasyon çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalar için tarihi hamam binası bölümlere ayrılarak restorasyon önerilerinde bulunulmuştur.

5.1. Soyunmalık ve Giriş Bölümlerinde

Binanın dönüşümünde girişlerde yer alan soyunmalık bölümlerine kütüphane işlevine uygun önerilerde bulunulmuştur.

5.1.1. Erkekler Bölümündeki Dönüşüm

Hamam binasının Ayasofya'ya bakan erkekler bölümünün giriş kısmında bulunan 5 sütunlu revak özgün durumu korunarak kütüphanenin ana girişi olarak tasarlanmıştır.

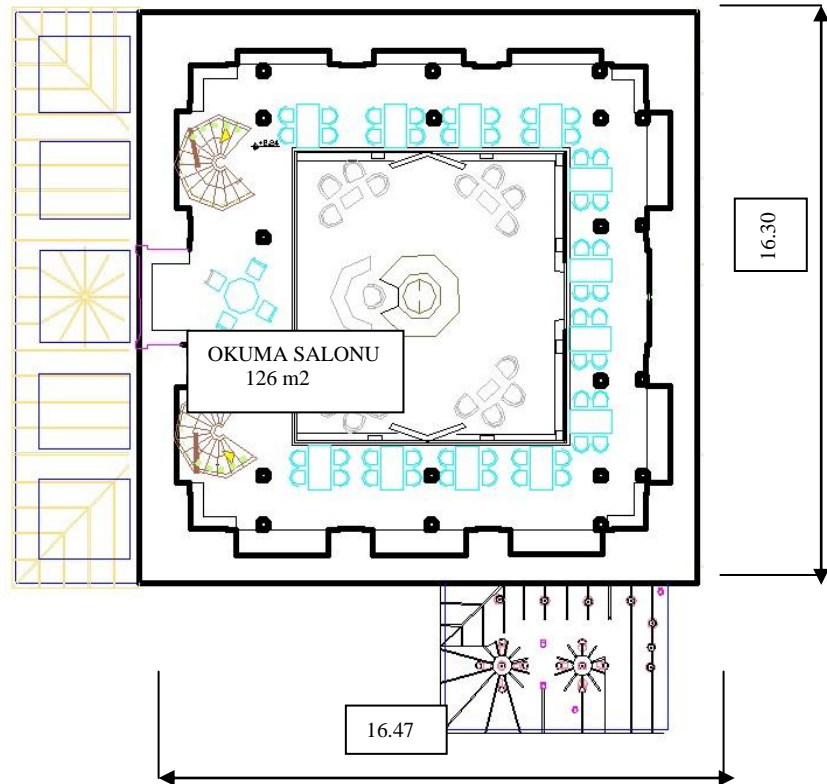
Şekil 5.1. Kütüphane Okuma Salonu Zemin Kat (Erkekler Soyunmalık Bölümü)

Revaktan içeriye girişte, üzerinde kitabesi olan bir portalla kütüphaneye giriş kapısı oluşturulmuştur. Ana girişten sonra ise bir iç kapıyla beraber güvenli bir giriş yer almaktadır.

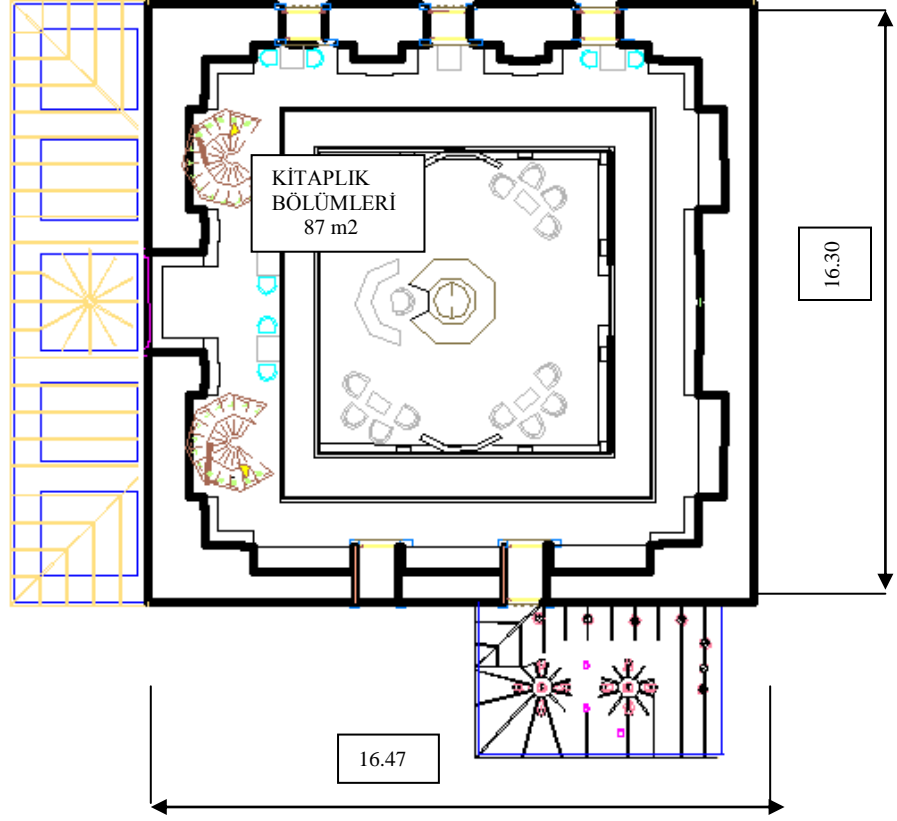
Kütüphanede okuyucuları danışma bölümü karşılamaktadır, vestiyer ise giriş kapısının hemen yanında tasarlanmıştır. Bu anlamda girişte, ziyaretçileri kucaklayan ve kişiyi gitmek istediği mekana göre yönlendiren kontrollü bir giriş kısmı oluşturulmuştur.

Fıskiyenin bulunduğu kısımda güncel yayınlar ve gazete okuma bölümleri yer almaktadır. Orijinal olmayan fıskiyenin, kenarlarına oturma işlevi verilmiştir.

Erkekler soyunmalık bölümünde zemin katı seviyesinde, 2 tane Ayasofya yönünde, 3 tane güneydoğu cephesinde olmak üzere iç-dış çift pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin bulunduğu kısımlarda gün ışığından en iyi şekilde yararlanılan bölüm olması nedeniyle okuma salonları, soğukluk bölümünde zemin ve üst katlarda tasarlanmıştır. Çatı feneri ise uzaktan kumandalı bir sistemle yönetilmelidir.

Şekil 5.2 Kütüphane Okuma Salonu 1. Kat (Erkekler Soyunmalık Bölümü)

Şekil 5.3. Kütüphane Okuma Salonu 2. Kat (Erkekler Soyunmalık Bölümü)

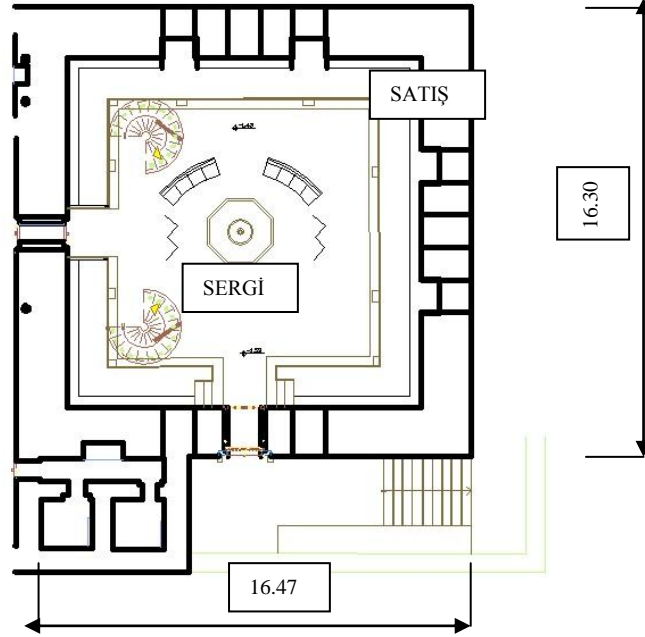
Üst katlara girişin 2 yanından simetrik olmak üzere 2 ayrı daire şeklindeki merdiven ile çıkılmalıdır. Böylece asma katlar yeniden tasarlanarak ferah okuma salonlarına yer verilmiştir. (Şekil 5.2- 5.3)

Kütüphanenin erkekler soyunmalık kısmında oluşturulan zemin ve üst katlardaki okuma salonlarında 2000 kitap ve 300 kişilik okuma salonu tasarlanmıştır. Zemin kat okuma salonu, 290 metrekare, 1. Kat 126 metrekare, 2. Kat 87 metre kare olmak üzere 503 metre kare okuma salonu yer almaktadır.

5.1.2. Kadınlar Bölümündeki Dönüşüm

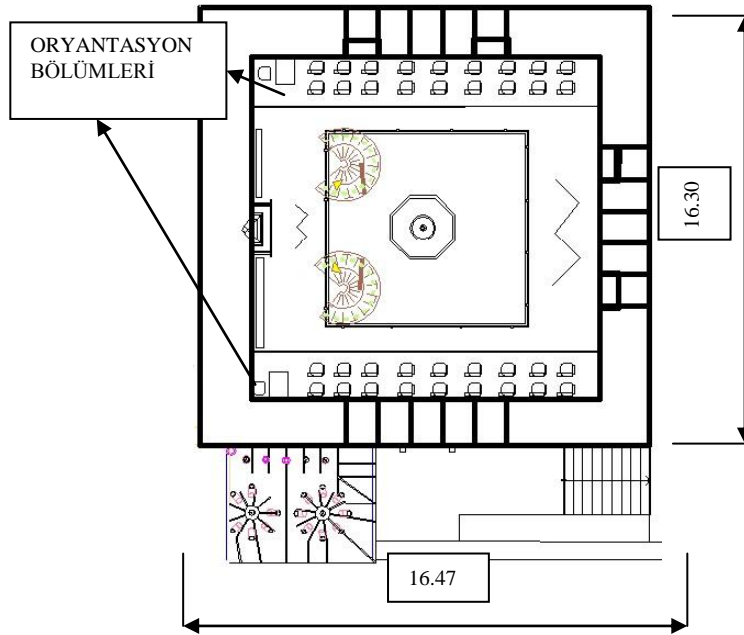
İki ayrı girişin olduğu kütüphaneye diğer giriş ise, kadınlar soyunmalık bölümünden yapılması yerinde olacaktır. Bu bölümde sergi-satış ve oryantasyon bölümleri tasarlanmıştır. Bu bölümde hem hamama ait özgün parçaların sergilendiği, hem de dışarıdan başka sergilere açık olabilecek sergi alanlarından oluşan ayrıca kitap satışı bölümlerinden oluşan bir Sergi-satış kısmı yer almalıdır. Bu

şekilde yapının sürekli canlı tutulması sağlanmıştır. Sergi bölümünden kütüphane bölümüne geçiş sağlanmıştır.

Şekil 5.4. Kütüphane Sergi-Satış Bölümü Zemin Kat (Kadınlar Soyunmalık Bölümü)

1. katta oryantasyon ve eğitim odaları yer almalıdır. Oryantasyon ve Eğitim Odaları öncelikli olarak, kütüphane oryantasyonu ve kütüphane kaynaklarının tanıtım ve kullanımı hakkında verilen eğitim programları için kullanılmalıdır.

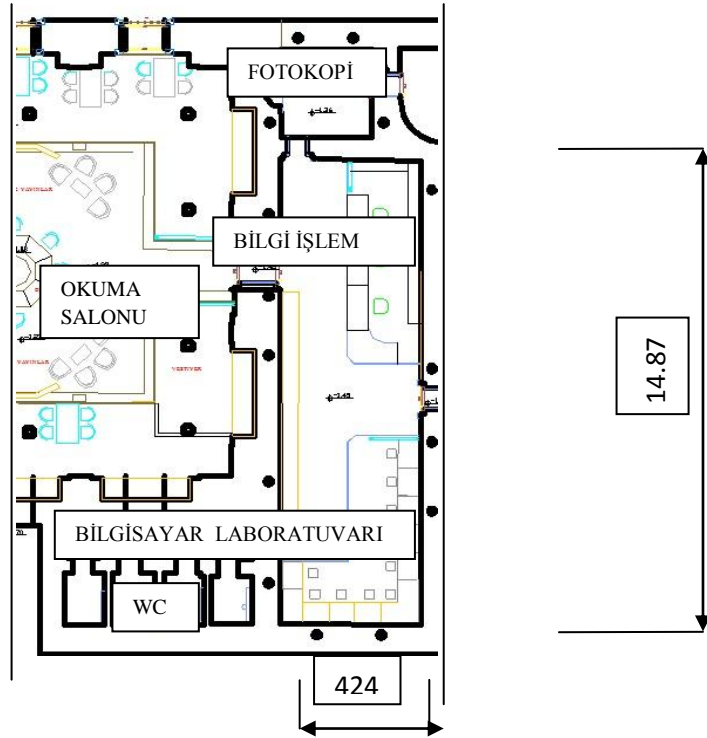
Şekil 5.5. Kütüphane Sergi ve Oryantasyon Bölümleri 1. Kat (Kadınlar Soyunmalık Bölümü)

Gerek erkekler gerekse kadınlar soyunmalık bölümlerinde bulunan ahşap sistem, kaldırılarak tefriş elemanları sade ve tek tip olup yeni malzeme ve detayları kullanılmalı ve elamanlar, hareketli olmalıdır.

5.2. Erkekler ve Kadınlar ılıklik (Soğukluk) Bölümündeki Dönüşüm

Hamam binasının erkekler ılıklik bölümünde ödünç alma verme, aksesosyon ve bilgi-işlem bölümleri tasarlanmıştır. Fotokopi odası ise bu bölümde bulunan bir odada yer almaktadır. Bunların karşısında ise kitaplık bölümleri tasarlanmıştır. Ayrıca bilgisayar laboratuvarı yer almaktadır. Fotokopi odasında yer alan bağlantıyla kütüphane personeli ve depoyla olan sirkülasyonu sağlanmıştır.

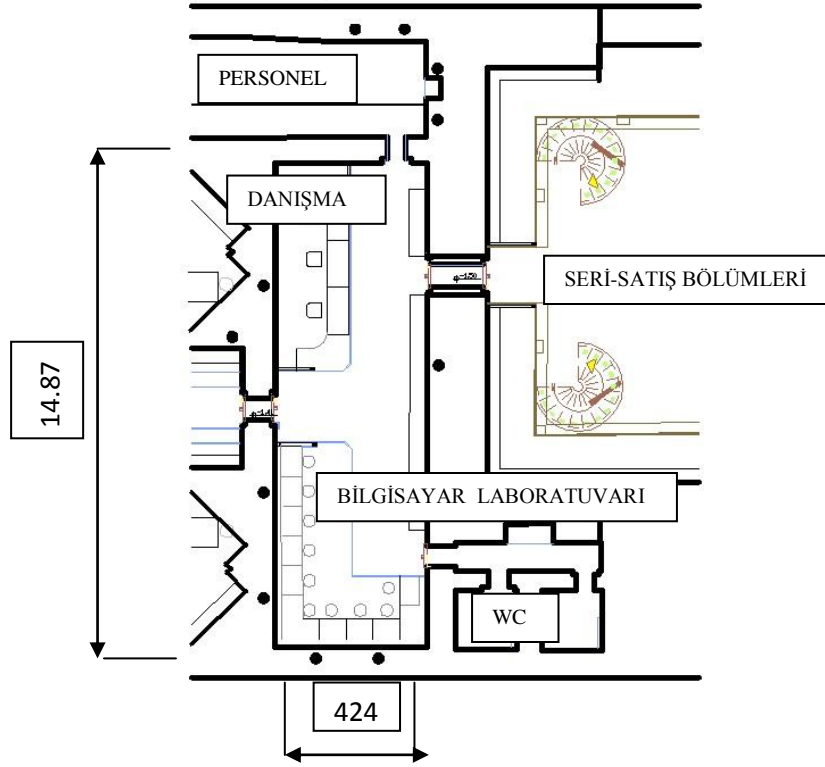
Erkekler ılıklik bölümünde 5 personel, 10 kişilik bilgisayarla çalışma bölümü ve 250 adet basma kitap yer almaktadır. Binadaki mevcut wc' lere de giriş buradan sağlanmıştır.

Şekil 5.6 Bilgi işlem ve Bilgisayarlı Çalışma Bölümleri (Erkekler ılıklik Bölümü)

Kadınlar bölümünün ılıklik bölümünde aynı şekilde sergi salonundan gelenleri karşılamak ve bilgilendirmek amacıyla bilgi-işlem ve danışma bölümleri tasarlanmıştır.

Şekil 5.7 Bilgi İşlem ve Bilgisayarlı Çalışma bölümleri (Kadınlar Ilıklık Bölümü)

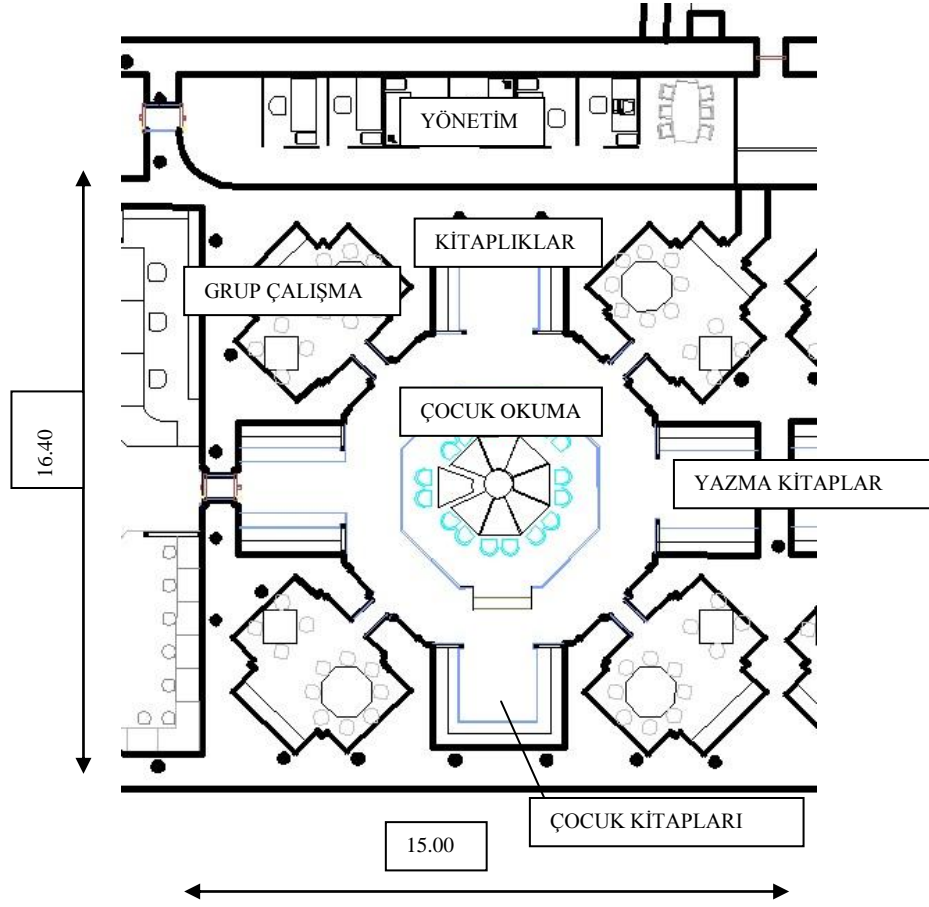
Bu bölümden de aynı şekilde personel ve depo için bağlantı yer almaktadır. Böylece personelin okuyucuyu rahatsız etmeden çalışmasını sürdürmesi sağlanmıştır. Mekanın aydınlatması ise kubbelerde bulunan fil gözleri tabir edilem aydınlıklar yer almaktadır. Erkekler bölümünde olduğu gibi WC 'lere giriş te bu bölümde yer almaktadır.

5.3. Erkekler ve Kadınlar Sıcaklık Bölümlerindeki Dönüşüm

Yapının güneye doğru ilerleyen yani hamam binasının sıcaklık bölümlerinde ; grup ve bireysel çalışma bölümleri, yazma kitapların olduğu kısım, çocuklara ait çalışma bölümleri, çocuk kitapları ve harita, planların yer aldığı bölümler yer almaktadır.

Sıcaklık bölümüne bir eyvan bölümünün ortasından girilmektedir. Eyvan mekanlarında yazma kitaplar bölümü yer almaktadır. Bu bölüme geçildiğinde sekizgen bir göbek taşı ve giriş eyvanının tam karşısında 1 adet, yanlarda da karşılıklı 2 adet toplam 4 eyvan mekanı yer almaktadır. Halvetler merkeze dönük olarak yer almaktadır. Eyvanlarda bulunan kurnalar kaldırılarak kitaplıklar,

halvetlerde ise grup odaları tasarlanmıştır. Yapıda sıkça kullanılan sekizgen ve dörtgen formlarındaki çalışma masalarına yer verilmiştir.

Şekil 5.8. Grup Çalışma Odaları (Sıcaklık Bölümü)

5.3.1. Çocuk Okuma Bölümü

Sekizgen göbek taşının üzerinde gerektiğinde birbirine eklenip çıkabilen çocuklar için rahat hareket edebilecekleri, yüksek sesle konuşabilecekleri çalışma alanı tasarlanmıştır. Göbek taşının etrafı diğer okuyucuları rahatsız etmemeleri için cam bölmeyle kapatılmıştır. Kot farkından dolayı 2 basamakla çocuk okuma bölümüne giriş sağlanmıştır. Böylece toplamda çocuklar için 32 kişilik çalışma alanı ve 450 adet çocuk kitabı bulunmaktadır. (Şekil 5.8)

4 adet erkekler sıcaklık bölümünde 4 adet ise kadınlar sıcaklık bölümünde grup çalışma odaları bulunan kütüphanenin her iki sıcaklık bölümünde bulunan toplam çalışma alanı ise 300 metrekaredir.

Sıcaklık bölümlerinde bulunan grup odalarında toplam 100 kişilik okuma bölümü yer almaktadır.

5.4. Depolar (Isıtma Bölümleri)

Isıtma ve soğutma bölümü depo olarak kullanılmıştır. Erkekler ve kadınlar ılık bölümlerinden depoya gerekli taşıyıcı önlemler alınarak birer kapı açmak suretiyle kütüphanenin personel servis alanı olarak kullanılması sağlanmıştır.

Kütüphane binası ile ilgili çizimler ekte yer almaktadır.

Yapının tamamında bulunan mermer kaplamaların yenilenmesi veya değiştirilmesi gerekmektedir. Mevcutta bulunan mermer kalitesi çok düşüktür. Gerek derz düzensizliği gerekse çok kötü işçilik nedeniyle hem çirkin görünmekte hem de hijyen problemleri içermektedir. Bu nedenlerden dolayı mermer kaplamasının tamamı söküldükten sonra temiz ve pis su tesisatları ve gider sistemi oluşturularak yerde ve duvarda her mekanın kendi ihtiyacına yönelik ısı farklılığını oluşturabilecek ısıtma-soğutma sistemi ve elektrik sistemi yer almalıdır.

Aydınlatma hamama zarar vermeden günümüze uyan modern-dekoratif elemanlarla aydınlatılmalıdır.

Yeni işlev gereği hamama yapılan bütün eklemeler (cam bölme, sergi panoları, raylı sistem, havalandırma-ısıtma sistemi, elektrik tesisatı) istenildiği takdirde sökülüp zarar vermeden kaldırılabilir.

Yapının tamamında kurşun rengine boyanmış çatı kaplama sıvası ile birlikte iç ve dış sıvaların tamamına raspa yapılmalıdır. Cehennemlik (ateş) bacalarının yeniden açılması hem de çimentolu harçla sıvanan yüzeylerin yeniden horasen harç ile sıvanmalıdır.

Hamam binası Sultanahmet parkına bakan ve toprak altında kalan yüzeyinden aldığı zemin suyu içerde malzeme genleşmesine neden olarak mermer kaplamanın patlamasına yol açtığından drenaj yapılmalı ve yüzeyin su geçirimsizliğinin sağlanmalıdır.

Yangına karşı alınacak önlemler ise her bölümde yangın söndürme cihazı bulunması ve bir alarm sistemi yapılmalıdır.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Klasik dönem Osmanlı hamam yapısı olan Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası' nın ele alındığı, yapının mimari ve sanat değerinin belirlenmesi ile restorasyon önerisinin yapılması amacı ile hazırlanan bu tezin 1. Bölümünde, hamam yapılarının tarihsel gelişimi anlatılmış, 2. Bölümünde Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası' nın günümüzdeki durumu incelenmiş, 3. Bölümünde yapının restitüsyon ve restorasyon önerisi yapılmış, 4. Bölümde ise uygun işlev seçilmiş ve gerekli bilgiler anlatılmıştır. Bu bölümde ise sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Hamam yapısı, dış cephesinin taş örgüsüyle, iç mekanlarının mimari özelliklerini ve yapım tekniğini yansıtan, dönemin kültürel özelliklerini taşıması nedeniyle önem taşımaktadır ancak yaşatılması için günümüze kadar ciddi adımlar atılmamıştır.

Tez çalışmasında, anıt özelliği taşıyan hamam ile ilgili ilk olarak kaynak taraması yapılmış ve belgeleme çalışmaları sırasında yapının özelliklerinin büyük ölçüde koruduğu gözlemlenmiştir. Bu yaklaşımla hamam yapısının sürdürülebilirliğinin sağlanması için farklı işlevle yaşatılması gereklidir. Müdahaleler; tarihi, kültürel, yöresel, ender, karakteristik olan bütün özgün özelliklerini sergilemesine olanak tanıyacak şekilde olmalıdır.

Hamam binasının değerlendirilmesinin yapıldığı bu çalışma, yapının günümüze kadar ulaşması ile kentin sosyo-ekonomik yapısına, hamam mimarisi ve yıkanma kültürüne, mimari ve teknik özellikleri ile; döneminin mimari ve estetik anlayışına, plan şeması ile; mekan ilişkileri ve teknik özelliklerine, plan, cephe, mekan elemanları ve mimari eleman tipleri ile; hamam mimarisinin karakteristik, özelliklerine, ilişkin önemli bilgiler içermektedir.

Hamam yapısının, belgelenmesi, özgün özelliklerinin ortaya konması ile mimarlık tarihine katkı sağlanmaktadır.

Kütüphane ve Sergi Merkezi işlevi önerilen hamamda, mekansal bütünlük bozulmadan, yapının sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğine katkı sunacak, çağdaş konfor ve kullanım olanakları sağlanmış olacaktır. Yapıda özgün olan her eleman olduğu gibi korunmuş, özgün ile uyumsuz olan bozulmalar ve değişimler özgün haline getirilmiş, uyumlu olan değişimler ise bugünkü hali ile kullanılmıştır.

Kütüphane işlevi verilirken gerekli bilgiler karşılaştırmalı değerlendirme yoluyla elde edilmiştir. Dünyadaki kütüphaneler ile Türkiye kütüphaneleri niceliksel verilere dayanarak yapılan karşılaştırma sonucunda Türkiye'ye yönelik olarak çıkan sonuçlar;

1. Halk kütüphane sayısının çok az, buna karşın, bir halk kütüphanesinin hizmet vermekle yükümlü olduğu potansiyel kullanıcı sayısının çok fazla olduğu,
2. Halk kütüphanelerinde bulunan dermenin son derece yetersiz olduğu,
3. Halk kütüphanelerinde ödünç alınan kitap sayısının ve bir üyenin bir yılda ödünç aldığı kitap sayısının çok az olduğu,
4. Halk kütüphanelerine üye olanların toplam nüfus içinde çok küçük bir azınlık oluşturduğu,
5. Gezici kütüphane sayısının az olduğu,
6. Sahip olunan personel sayısının, toplam nüfus ve hizmet verilecek kullanıcı sayısı göz önüne alındığında son derece yetersiz olduğu görülmektedir.
7. Yurt dışındaki ülkelerde ‘‘yerinden yönetim’’, Türkiye’ de ise ‘‘merkezi yönetim’’ yapısının bulunması halk kütüphanesi sistem ve hizmetlerinin niteliğini doğrudan etkileyen bir durumdur. Halk kütüphanesi hizmetlerinin sorumluluğu yurt dışında yerel yönetimlerde iken, Türkiye’de bu sorumluluk merkezi hükümete aittir. Bu yapısal farklılıktan dolayı yurt dışındaki halk kütüphaneleri bağımsız, bürokrasiden uzak ve esnek çalışma saatlerine sahiptir.
8. Yurt dışındaki halk kütüphanelerinin son derece nitelikli, güncel dermelere, aydınlık ve özgün yapıları binalara sahip oldukları, buna karşın Türkiye’deki halk kütüphanelerinin bu konularla karşı karşıya bulunmaktadır.

Türkiye’nin tarihsel, kültürel ve doğal zenginlikleri AB ülkeleri ile kıyaslanamayacak kadar fazladır. Böylesine zengin bir kültürel ve tarihsel birikimin üzerine oturan coğrafyada halk kütüphanelerinin bugünkü durumu çelişki yaratmaktadır.

Tez kapsamında, dünyanın bir çok yerindeki kütüphane binalarının değerlendirmesi yapılmış ve bu bilgilerden elde edilen sonuçlara göre, Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Binası'nın dönüşüm önerisi yapılmıştır. Türk kütüphanelerinin eksik yönleri irdelenerek öneride bulunulmuştur.

KAYNAKLAR

Ahunbay Z.(1996). Tarihi Çevre Restorasyon, İstanbul: YEM Yayınları, 116-118, 29, 31, 18,31,120-126

Anonim, “Hamam Maddesi”, İslam Ansiklopedisi Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, İ5: 402-425 (1997).

Aru, K.A. (1949). Türk Hamamları Etüdü, Doçentlik Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

Batur, A. (1990). Sinan’ın Yapıtları. Cengiz Bektaş (Der), YEM Yayınları, İstanbul

Cezar, M. (1977). Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık, İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 264-267

Creswell, K.A.C., “Ashort Account of, Early Muslim Arcitecture”, Encyclopedia of World Art, Mc Graw and Hill Co., G.Britain, 300 (1958).

Eren,İ.Ö. (2000): Fatih İlçesi’nde Yeni Aya Kapı Hamamı Restorasyon Projesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Ens. Restorasyon Bölümü, İstanbul

Eyyuboğlu, İ.Z. (1998). "Anadolu İnançları - Anadolu Üçlemesi 1 (Yıkanma)", Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, s. 168 DUriye BOZOK 66

Fuegi, D. ve Jennings, M. (2004). International library statistics: trends and commentary based on the Libecon data. Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2011, <http://www.libecon.org/pdf/InternationalLibraryStatistic.pdf>

Gülçinkaya,2004. Taşların Bozulma Nedenleri ve Koruma Yöntemleri, Yem Yayınları, İstanbul

Haskan M.N, “İstanbul Hamamları”, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul, 7 (1995)

Hasol D.(1988) “Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü”, YEM Yayınları, İstanbul, 274

Işın, E.(1990) Türk Hamamları Tarihçesi, İstanbul: Dekorasyon Dergisi, 110-111

İnternet: Yüksek Öğrenim Kurumu Yayın ve Dökümantasyon Dairesi.
<http://www.yok.gov.tr/hamam/tez-tarama-html> (2011).

İnternet : Türkiye harita, www.kgm.gov.tr/images/turkiye.jpg1.jpg.harita (2011).

Kuban D. (2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Kuram ve Uygulama, İstanbul: YEM Yayınları, , 11, 25, 31, 40, 41,61

Kuran A.(1986). Mimar Sinan, İstanbul: 389

Küçükkaya, A.G.(2004). Taşların Bozulma Nedenleri ve Koruma Yöntemleri, Birsen Yayınevi, İstanbul, 77-78.

Muslubaş A. (2007). Sultanahmet Tarihi Alan Araştırması Çevre Düzenlemesi Öncesi İnceleme ve Metod Önerisi, YEM Yayınevi, İstanbul: 10,35,36,55

Mustıllı, D. (1966). “Roman Architecture”, Encyclopedia of World Art, Mc Graw and Hill Co., London XII:507-524

Obruk A. İ, (1989). Ayasofya Haseki Hamamı ve Türk Mimarisi’ndeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Ens. Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul

Önge, Y. (1979). Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma, Ankara : Vakıflar Dergisi, 12:121-135

Önge, Y. (1995). Anadolu’da XII-XIII.yüzyıl Hamamları, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

Önge, Y. (1998). Anadolu Türk Hamamları Hakkında Genel Bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın İnşa Ettiği Hamamlar, Mimar Koca Sinan'ın Yaşadığı Çağ ve Eserleri, İstanbul : Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, I: 403-428 (1988).

Özen, O.Ü. (1994). Alman Kütüphaneciliği ve Münih Kütüphaneleri. Türk Kütüphaneciliği Dergisi, Sayı: 8, Yıl: 1999, Cilt:2. 95-100.

Seefeldt ve Syré. (2007). Geçmişe ve Geleceğe Açılan Kapı Almanya' da Kütüphaneler, Kütüphane & Enformasyon Yayınları. M. ARUN (Çev). Georg Olms Verlag Hildesheim – Zürich – New York

Sözen, M., Tanyeli, U. (1980), “Sanat ve Kavram Terimleri Sözlüğü”, Remzi Yayınevi, İstanbul: 49

Taşçıoğlu T. (1998). Türk Hamamı, İstanbul :.37

Ülgen A.S. (1950). İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi

Ünver S. (1973). Türk Hamamı, İstanbul: Belleten, 37: 91, 89, 145-148

Yılıbirt, S. (1991). İstanbul II. Bayezit Hamamı Restorasyon Projesi, İstanbul: Yüksek Lisans Tezi İTÜ Fen Bilimleri Ens. Restorasyon Bölümü

Yılmaz, B. (2006). Avrupa Birliği Sürecinde Türk Halk Kütüphaneleri: Nicel Bir Değerlendirme. Türk Kütüphaneciliği Dergisi, Sayı: 1, Yıl: 2006, Cilt:20. 61-84.

Erişim Tarihi: 5 Nisan 2011,
<http://tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/view/1996/3971>

Yılmaz, B. (2006). Halk Kütüphaneleri Üzerine Güncel Bir Karşılaştırma. Türk Kütüphaneciliği Dergisi, Sayı: 1, Yıl: 1999, Cilt:13. 28-39. Erişim Tarihi: 5 Nisan 2011, <http://tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/view/1632/3264>

Yurdakul, E. (1990) “Son Buluntulara Göre Kayseri'deki Hunad Hatun Hamamı”, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2:141-151.

ŞEKİL KAYNAKLARI LİSTESİ

Şekil 1.7 : Ünver S. (1973). Türk Hamamı, İstanbul: Belleten

Şekil 2.1.: Muslubaş A. (2007). Sultanahmet Tarihi Alan Araştırması Çevre Düzenlemesi Öncesi İnceleme ve Metod Önerisi, YEM Yayınevi, İstanbul

Şekil 2.2. : Muslubaş A. (2007). Sultanahmet Tarihi Alan Araştırması Çevre Düzenlemesi Öncesi İnceleme ve Metod Önerisi, YEM Yayınevi, İstanbul

Şekil2.3:http://www.mimarsinanerleri.com/mimari_cizimler/Istanbul%20Haseki%20Camii%20ve%20Hamami/slides/Levha215_Istanbul_Ayasofya_Hamami_Plani.html

Şekil 2.6. Obruk A. İ, (1989). Ayasofya Haseki Hamamı ve Türk Mimarisi'ndeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Ens. Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul

Şekil 2.7. Önge, Y. (1998). Anadolu Türk Hamamları Hakkında Genel Bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın İnşa Ettiği Hamamlar, Mimar Koca Sinan'ın Yaşadığı Çağ ve Eserleri, İstanbul : Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

Şekil 2.9. Obruk A. İ, (1989). Ayasofya Haseki Hamamı ve Türk Mimarisi'ndeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Ens. Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul

RESİM KAYNAKLARI LİSTESİ

Resim 1.1 : İnternet : <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bath>

Resim 1.2 : İnternet: <http://www.izmirni.com/izmir-hamamlari/izmir-efes-bizans-hamamlari.html>

Resim1.3:İnternet:http://www.almendron.com/arte/arquitectura/islam/cap_04/imagenes/amra_02.htm

Resim 1.4 : İnternet: <http://www.turkiye-resimleri.com/r-bursa-21-eski-kaplica-hamami-3943.htm>

Resim 1.5. : İnternet: www.simav.info/hamam-muze-olmasin/

Resim 1.7. : Taşçıoğlu T. (1998). Türk Hamamı.

Resim 1.8. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 1.9. : Haskan M.N, “İstanbul Hamamları”, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul

Resim 2.1. : İnternet: www.sinanasaygi.org/icerik.asp?ID=8

Resim 2.2. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.3.: Muslubaş A. (2007). Sultanahmet Tarihi Alan Araştırması Çevre Düzenlemesi Öncesi İnceleme ve Metod Önerisi, YEM Yayınevi, İstanbul

Resim 2.4. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.5. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.6. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.7. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.8. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.9. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.10. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.11. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.12. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.13. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.19. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.20. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.34. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.37. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.38. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.39. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.40. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.41. : Vakıflar Arşivi Fotoğraf Albümü

Resim 2.42. : İnternet: http://www.sinanasaygi.org/eserler_resimler.asp

Resim 2.43 :İnternet: http://tr.wikipedia.org/wiki/Haseki_Hamam%C4%B1

Resim 2.44. : İnternet: http://www.turkcebilgi.com/hurrem_sultan/resimleri/bath-of-roxelane-istanbul-2007-006

Resim 4.1. İnternet: <http://www.arkitera.com/h42400-eski-hamamlar-bir-bir-kafe-oluyor.html>

Resim 4.2. İnternet: <http://www.arkitera.com/h42400-eski-hamamlar-bir-bir-kafe-oluyor.html>

Resim 4.3. İnternet: <http://www.panoramio.com/photo/18470916>

Resim 4.4. İnternet: <http://en.wikipedia.org/wiki/F%C3%BCrstenfeldbruck>

Resim 4.5. İnternet: <http://www.uni-leipzig.de/cumpraxi/english/library.html>

Resim 4.6. İnternet: http://en.wikipedia.org/wiki/Bavarian_State_Library

Resim 4.7. İnternet: www.geziyorumlari.com/index.php?option=com

Resim4.8.İnternet:<http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=10025&p=12&rid=2>

Resim 4.9. İnternet: <http://spor.bugun.com.tr/haber-detay/103892-vatikan-in-gizli-arsivindeki-izler-haberi.aspx>

Resim4.10.İnternet:http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=10025&p=12&rid=2

Resim4.11.İnternet:http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=10025&p=12&rid=2

Resim4.12.İnternet:http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=10025&p=12&rid=2

Resim4.13.İnternet:http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=10025&p=12&rid=2

Resim4.14.İnternet:http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=10025&p=12&rid=2

Resim4.15.İnternet:http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=10025&p=12&rid=2

Resim4.16.İnternet:http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=10025&p=12&rid=2

Resim4.17.İnternet:http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=10025&p=12&rid=2

Resim4.18.İnternet:http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=10025&p=12&rid=2

Resim 4.19. İnternet: tv.ibb.gov.tr/hizmetler/ataturk-kitapligi/

Resim 4.20. İnternet: kitaplarinbaskenti.blogspot.com/2011_01_01_ar...

Resim 4.21. İnternet: www.sehirkedisi.com/.../sermet_kutuphane.jpg

Resim 4.22. İnternet: www.beyazitkutup.gov.tr/

Resim4.23.İnternet:http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail

Resim4.24.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

Resim4.25.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

Resim4.26.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

Resim4.27.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

Resim4.28.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

Resim4.29.İnternet: <http://www.izmirkutup.gov.tr/fotokutup.php>

Resim 4.30. İnternet: <http://sehristanbul.wordpress.com/2008/10/09/ayasofya-sultan-imahmut-kutuphanesi-eminonu/>

Resim4.31.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

Resim4.32.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

Resim4.33.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

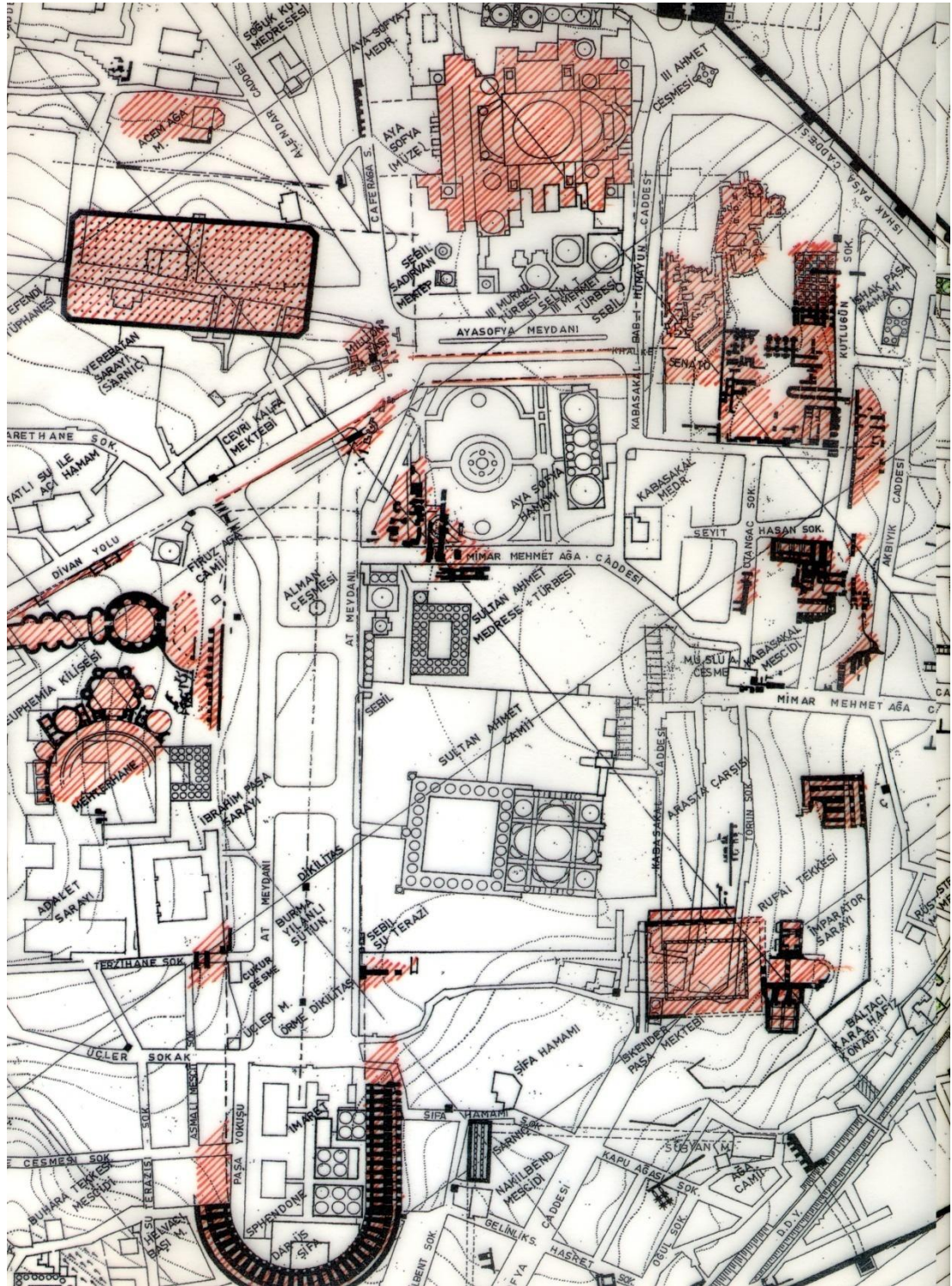
Resim4.34.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

Resim4.35.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

Resim4.36.İnternet:<http://www.istanbulkutuphaneleri.org/bm.php?bmid=92&cmd=detail>

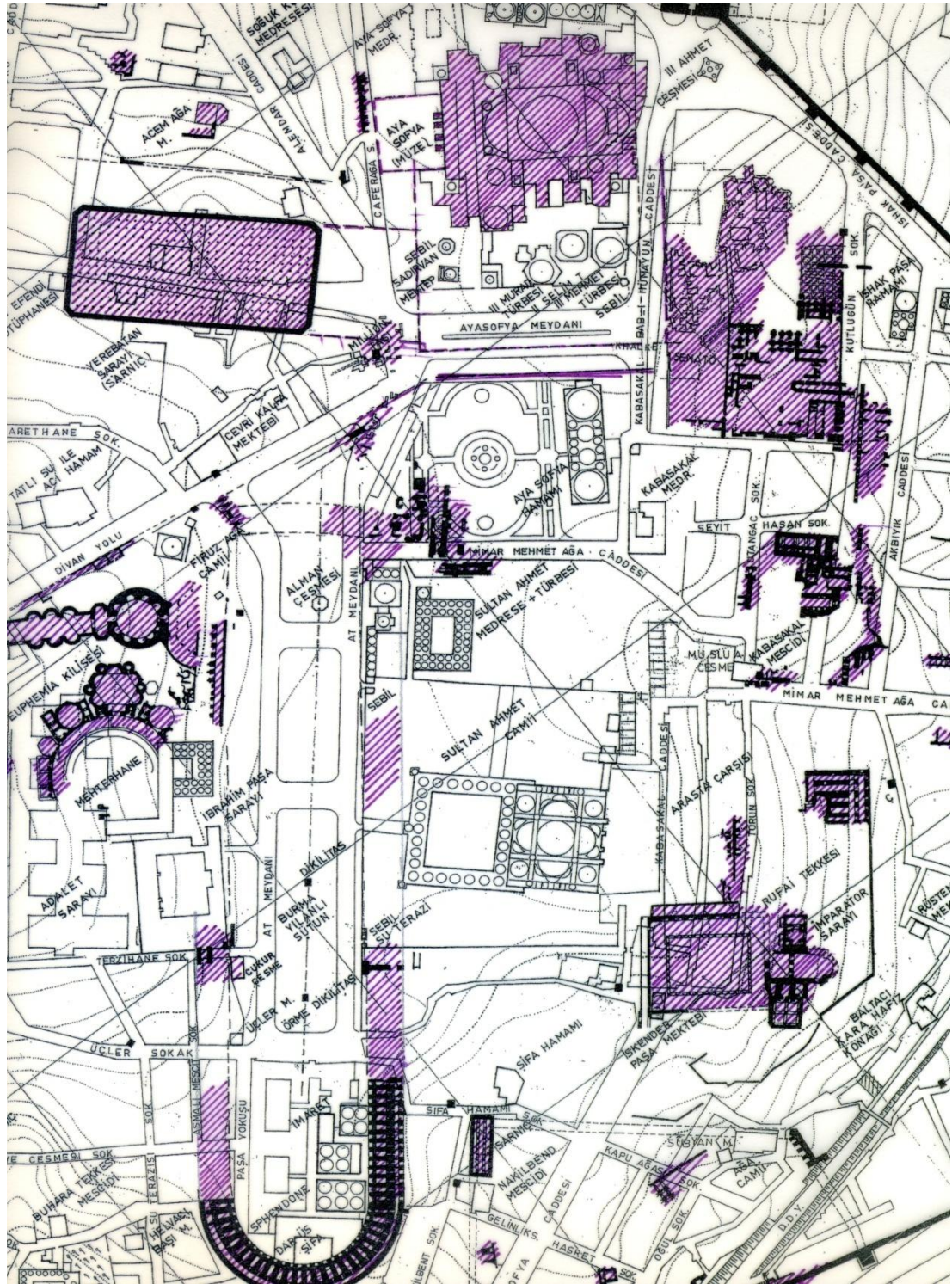
EKLER

EK-1: Hamamın Bulunduğu Yerin Tarihsel Katmanları (Roma Dönemi, 1.katman)

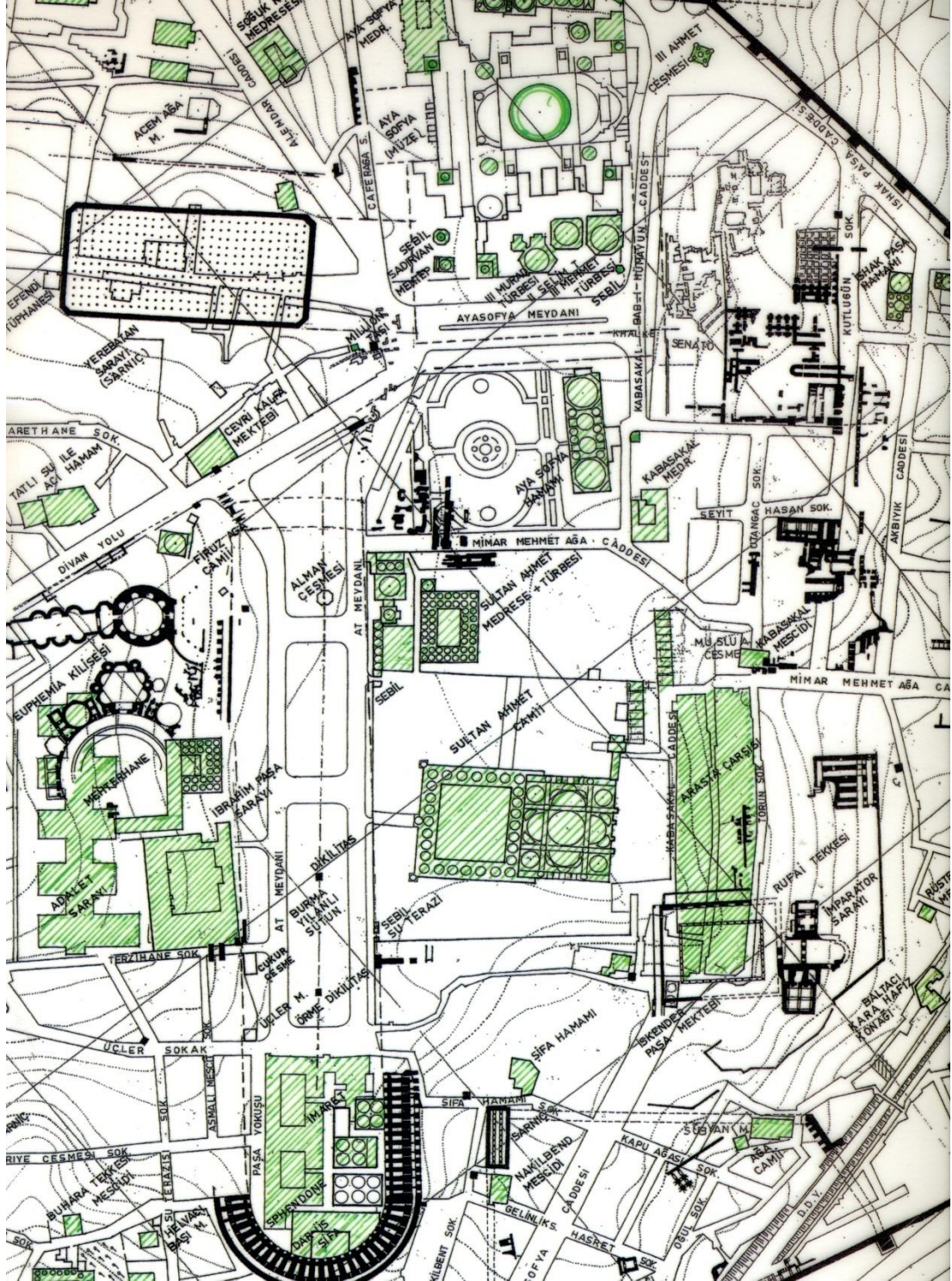

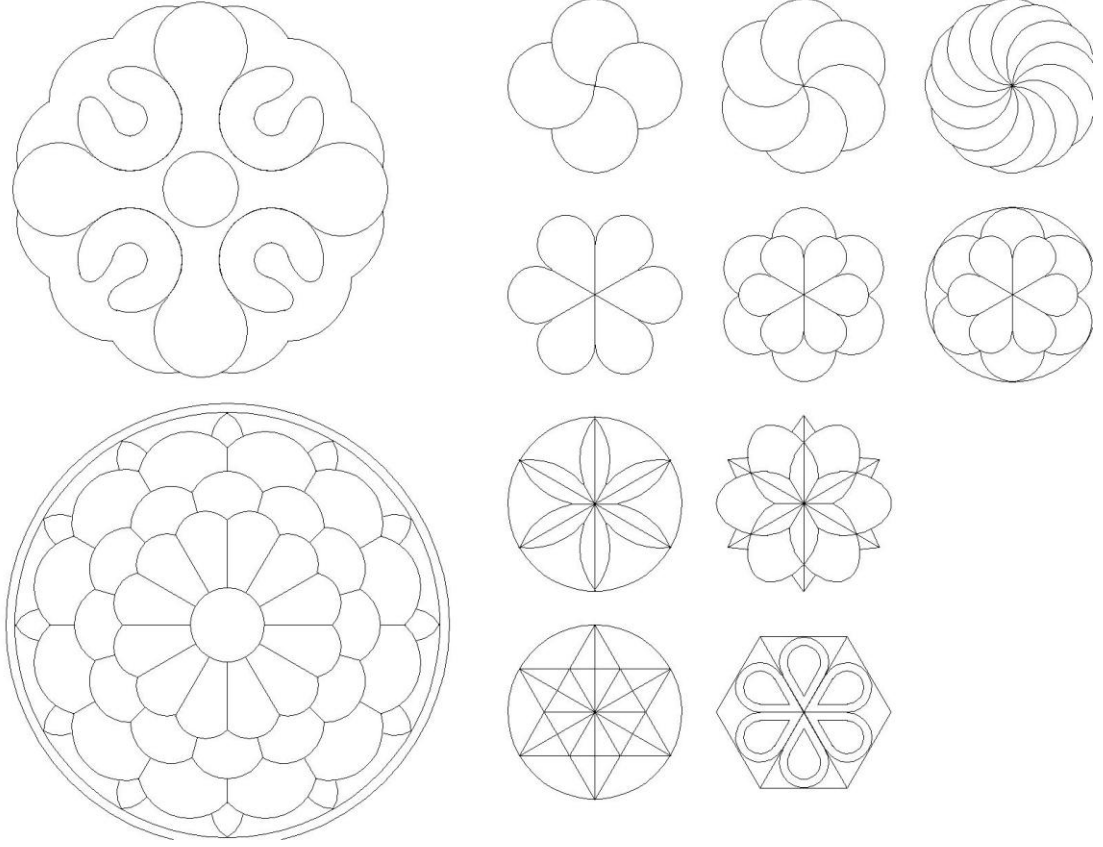
EK-2: Hamamın Bulunduğu Yerin Tarihsel Katmanları (Bizans Dönemi, 2.katman)

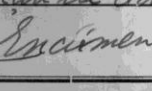
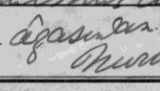
EK-3: Hamamın Bulunduğu Yerin Tarihsel Katmanları (Osmanlı Dönemi, 3.katman)

EK-4: Yapıda Bulunan Çiçek Motifleri

EK-5: Hamam Binasının Korunması Gerekliğini İspatlayan 1939 Tarihli Belge

ASARI ATIKANIN KROKİLERİ		Doğru 119/14660
A 5 PLANI VARDIR		
<p>Bu bina (hammamı Sultanı), namıyla maruf ve Koca Sinan'ın şah eseri olan bilhassa döşeme mozaikler ve istalaktikler ve süsler ferkat'inde nefisdir. Mamburi, repberinin 346. sayfasında: (Çifte hamamların en güzel örneklerinden) diyor.</p> <p>Devri Kanunî'ye Haseki Sultan namında minar Sinan'a yapılmıştır.</p> <p>Bu binanın hissi muhafazası hakkında muhafaza asari atika ve muhafaza idare encümenlerinin mukarrefatına atılan yazılmış Tezkireleri dosyası mevcuttur.</p>		
Yapılması lâzım gelen plân ve fotoğraflar hakkında ihtar	Plân ve fotoğraflar fiide'dir.	
Binanın yapılış tarzı hakkında mümkün olan tafsilât	Çekli: muntazam, ortada çifte hammamın dahili kısmı vardır. İki cihet çit sek kubbe. aydınlatma geniş taşlarla döşelidir. çimle kaplı mermir süslemeleri bu çatı ile örtülmüştür.	
İmza mahalli	 <p>Encümen başkanı: </p> <p>Müdür: </p>	

263

Sıra No	Kayıt tarihi	Asarı atikanın bulunduğu vilâyet, kaza ve yer	Yapıldığı tarih	Mimarî ve banisi	Tamir tarihi
199	11.9. 999	İstanbul Valiyeti İmri ömri kazası dahilinde Ayasofya 'da	964 H 1556 M.	Mimar Sinan 1-02 sek Sultan	
Binanın tanınmış adı	Aslından ne olduğu	Bugün niçin kullanıldığı	Kimin malı olduğu ve nasıl ele geçirdiği		
Ayasofya Hammam	Hammam	Depo	İst. Belediyesi		
İstampa No	Üzerindeki yazı ve tarihlerin kopyası				
	<p>لا اله الا الله محمد رسول الله الركورمك ديلرسنه ك روضه فردوس ووضواني روان اولمش ايجنه سبيل و كوتار ماغ هداي گرده گورده باغ سندنك سيني دراني بول كلوب حمام كرتي صفائده سیرانی سقیه رتقم دیر ايجنه اول آبد الحانی دیدي تاریخ حمام كهنت آباد كرتي</p>				
Tahribatu	Neden ibaret olduğu ve tarihi	Mammur Sar			
	Kimler tarafından yapıldığı ve kanuni takibat				

EK-6: Hamam Binasının Rölöve Projesi

EK-7: Hamam Binasının Restorasyon Projesi Planları

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı :BEKTAŞ, Selma
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 08.03.1985- Bursa
Medeni hali : Evli
Telefon : 0 (533) 964 65 36
e-mail : selmabektas85@gmail.com

Eğitim

Lisans
Haliç Üniversitesi/ Mimarlık Bölümü, 2008
Lise
Orhangazi Eyüp Topçu Anadolu Lisesi, 2003

İş Deneyimi

Zaman: 10.2007-11.2007
Firma Adı: KİPTAŞ A.Ş
Görev: Stajyer Mimar
Yer: İstanbul
Sektör: İnşaat

Zaman: 06.2008-11.2008
Firma Adı: ALP MİMARLAR (PROF. DR. Ahmet Vefik ALP)
Görev: Mimar
Yer: İstanbul
Sektör: Mimarlık

Zaman: 2008-2011
Firma Adı: BEKTAŞ MİMARLIK MÜHENDİSLİK
Görev: Mimar / Şirket Ortağı
Yer: Bursa
Sektör: İnşaat

Yabancı Dil
İngilizce